Naslov originala

Dr. Muhammed Redžeb el-Bejumi

صلاح الدين الأيوبي قاهر العدوان الصليبي

Prijevod

Semir Rebronja

Izdavač
El-Kelimeh, Novi Pazar

Za izdavača
Malik Nurović
Muzafera Nurović

Urednici
Senad Redžepović
Sanela Misirlić

Redaktura prijevoda
Sead Islamović

Recenzent
Sanin Musa

Lektura
Jahja Fehratović

Korektura
Selma Fehratović

Korice
Faris Bahor

Prijelom i DTP
Fahrudin Smailović

Štampa
Grafičar, Užice

Tiraž:
300

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

28-33:929 Ел-Ејуби С.

El-Bejumi, Muhammed Redžeb
Salahudin el-Ejubi : vitez islama / Muhammed Redžeb el-Bejumi : prijevod Semir Rebronja. - Novi Pazar : El-Kelimeh, 2008 (Užice : Grafičar). - 292 str. ; geogr. karte ; 21 cm

Tiraž 300. - Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-7980-035-0

a) Ел-Ејуби Салахудин (1137-1193) - Биографије
COBISS.SR-ID 150715148

Muhammed Redžeb el-Bejumi

Salahudin Ejubi

Vitez islama

Novi Pazar, 2009.

O ovom čovjeku

Salahudin je, Allah mu se smilovao, bio čovjek skrušenog srca i tanahnih osjećanja; puno je plakao. Kada bi slušao učenje Kur'ana, srce bi mu omekšalo. U većini slučajeva, oči bi mu se orosile suzama. Volio je slušati hadise. Kada bi čuo za nekoga autoritativnog šejha, Salahudin bi ga ugostio i pažljivo pratio. Pozivao bi prisutne da slušaju – djecu, robove i svitu. Naređivao je ljudima da sjede iz poštivanja prema hadisu.

Allah mu se smilovao, kada god bi se rat rasplamsao, on bi ušao u redove muslimanskih vojnika. Probijao bi se od desnog do lijevog krila, raspoređivao vojnike i naređivao napredovanje ili zauzimanje bitnih položaja. Kada bi osmatrao neprijatelja, prišao bi skoro do njega. Između dva reda, proučila bi mu se dva dijela hadisa.

Bio je lijepog ophođenja, blagog morala i umjerenog humora. Čuvao je porijeklo Arapa i poznavao njihovu historiju. Dobro je poznavao porijeklo konja, čovjek je od njega mogao čuti korisne stvari kao ni od koga drugoga. Raspitivao se o bolestima, liječenju,

hrani, piću i promjenama stanja podanika. Njegovo sijelo je bilo čisto.

Kadija Ibn Šedad

Ova zemlja pripada različitim sultanima, kao što je slučaj s andalužanskim kraljevima. Svi su se oni ogrnuli ogrtačima vjere, svi nose veličanstvene nadimke koje ne mogu opravdati. Ove nadimke nose i podanici i kraljevi, bogataši i skitnice. Nema nikog s nadimkom koji mu priliči ili svojstvom kojeg je dostojan, osim Salahudina – vladara Šama, Egipta, Hidžaza i Jemena – čuvenog po plemenitosti i pravednosti. Ovo ime je u skladu s pojmom koji označava i slijedi značenje koje nosi.

Jedna od velikih zasluga ovog sultana je ukidanje hadžijskog poreza. Hadžije su nailazile na nepravdu prilikom plaćanja ovoga poreza i smatrale ga poniženjem. Možda je bilo i onih koji nisu imali dovoljno imetka, a bili su dužni platiti porez. On je iznosio sedam ipo egipatskih dinara (koji je vrijedio kao petnaest dinara) i bio je pojedinačna obaveza. Neki ne bi bili u stanju platiti tu dažbinu i susretali bi se s golemim patnjama.

Sultan je ukinuo taj prokleti porez i nadomjestio ga hranom. Bila je to veoma lijepa zamjena. Olakšao je put hadžijama. Allah je pomogao vjernike ovim pravednim sultanom i oslobodio ih velikih nedaća. Njemu treba zahvaljivati svako ko je dužan obaviti hadž. Porezi su bili rasprostranjeni i u Egiptu. Svaki

prodavac i kupac je morao plaćati poreze; čak je bila obaveza plaćati porez za piće vode iz Nila. Ovaj pravedni sultan je ukinuo sve ove proklete novotarije, rasprostranio pravdu i uspostavio sigurnost.

Ibn Džubejr

Kada je zavladao Damaskom, nije ništa uzeo iz gradskih riznica, sve je razdjelio stanovnicima. Poštivao je sve koji su kod njega radili i sa njima blago i uljudno postupao. Kada bi neko učinio nešto hrđavo, prikrivao bi ga.

Njegovo sijelo je bilo čisto od svih negativnosti. Niko u njegovoj blizini ne bi izgovarao hrđave riječi. Svaki put kada bi vidio siroče, u njemu bi se pokrenuli osjećaji blagosti i saosjećanja. Također, puno je volio porodicu i s djecom se često igrao.

Zapadnjački historičar

Ispričat ću ti nešto što tajim. Ako Allah olakša te oslobodimo još ovu obalu od krstaša, podijelit ću gradove emirima, ostaviti oporuku i oprostiti se od svih. Zaplovit ću morem i uputiti se ka ostrvima. Slijedit ću din-dušmane sve dok ne iskorijenim nevjerstvo sa Zemlje ili umrem.

Salahudin

Predgovor

Za Salahudina se slobodno može kazati da je bedranski junak čije je vrijeme odloženo za period krstaških ratova kako bi predvodio mudžahide koji su čvrsto stali pred snažnim nasrtajem nevjernika koji su kanili iskorijeniti muslimane. Allah ih je obasuo Svojom pobjedom i pomoću, a nevjernike spriječio u nakanama.

Krstaške vojske su i danas pohrlile u sve islamske krajeve iskorijeniti muslimane. Sada su unuci bedranskih junaka, oni koje je karakterizirala vjera u Allaha i Poslanika, bili spremni izvršiti obavezu džihada. Allah je i njihove stope učvrstio, a nevjernike ostavio bez uspjeha.

Možda je najbolja spona između Salahudina i bedranskih junaka nepokolebljivi i duboko uvriježeni iman. Znao je da mu je vojska u odnosu na armije brojnih evropskih zemalja i njihove ratne flote tek malehna skupina nemoćna oduprijeti se najezdi. Također je znao da Uzvišeni Allah kaže: *Koliko puta su malobrojne čete, Allahovom dozvolom, porazile mnogobrojne, a Allah je sa strpljivima.* Iman

mu je bio najbolja priprema pobjede i odlučujući faktor na pozornici historije.

Čitalac će na stranicama koje slijede naći žive primjere tog imana. Možda je najupečatljiviji primjer čitanje hadisa i njihovih komentara na bojnom polju, u najtežim trenucima. Pored njega je stajao Behaudin ibn Šedad i obratio mu se: "Vladaru, Poslanikovi hadisi su čitani na mnogim mjestima i u mnogim prilikama, ali nije mi poznato da su čitani i na bojnom polju. Zašto ga ne bismo sada čitali?" Salahudin je naredio da dovedu muhadise koji će im na bojnom polju čitati hadise. Bereket Poslanikovih hadisa je prekrio bojno polje i pretvorio ga u veličanstvenu pobjedu muslimana. Ubjeđenje da pripada Poslanikovim vojnicima, braniocima islama i muslimana na najveličanstvenijem polju snažilo je vjerovanje ovog viteza. Bila je to vjera da će mala skupina ostvariti pobjedu.

Puno je pisano o Salahudinu. Neka od tih djela su postigla ciljeve i donijela korisne rezultate. Nismo ničije pravo uzurpirali, u fusnotama smo navodili izvorne citate.

Ummet se mora sjećati Salahudina kako ne bi gubio nadu u Allahovu milost. Neprijatelji napadaju svim raspoloživim sredstvima i postavljaju sve vrste zamki. Paničari su mislili da nema nade u pobjedu i samostalnost. To je bilo i opće osjećanje u trenucima krstaške najezde na islamske zemlje. Muslimane

je obuzeo strah. Mnogi su mislili da je nastupio trenutak propasti. Ali heroji poput Imadudina, Nurudina i Salahudina nisu bili tog stava, oni su se suprotstavili i nanijeli teške gubitke neprijatelju. Tako je Allahova riječ trijumfovala. Nama preostaje da se okoristimo prošlošću. U Salahudinovoj biografiji su brojni primjeri opomene.

Trudio sam se pisati jasnim i razumljivim stilom. Nisam opteretio tekst slijedom događaja, brojevima i datumima. Oslonio sam se na autentična događanja, koja su ostavila konkretne rezultate, trudeći se vjerodostojno predstaviti Salahudinov životopis.

Salahudinovi prijatelji su bili veoma važan faktor na bojnom polju, pa se zbog toga na stranicama ove knjige nalazi i kazivanje o njima. Nešto o tim vitezima je pisano u romanesknom stilu, ali bazirano na historijskim činjenicama, bez umjetničke slobode pripovjedanja. Puno stvari sam izostavio, a ono što sam naveo je skoro neznatno. Detaljno opisivanje bi zahtijevalo tomove i tomove, a ne jednu knjigu. Dovoljno je da vam predam rezime dešavanja. Evo, predajem knjigu cijenjenim čitaocima nadajući se da će pronaći nešto čime će se zadovoljiti.

Dr. Muhammed Redžeb el-Bejumi

Nadolazeća pošast

Danas često razgovaramo o krstaškim ratovima kao o nečemu što je bilo i završilo se. Međutim, ukoliko pažljivo osmotrimo današnju situaciju, primjetit ćemo da oni i dalje plamte punom snagom. Današnji Zapad je isto što i jučerašnji. Sredstva su drukčija, a ciljevi i rezultati su istovjetni. U prethodnim ratovima, vojska je išla direktno, naoružana ubojitim oružjem, paleći, žareći i pljačkajući sve pred sobom. Današnji ratovi su oličenje lukavstva i obmane. To su ratovi sukoba i oportunizma. Pletu mrežu prevara i prijezira što daje iste rezultate kao prijašnji ratovi; ove metode su, čak, perfidnije i kobnije. Mnogi ljudi bivaju prevareni nejasnoćom, jer nisu pronikli u srž stvari. Ptica sama pada kada postane svjesna da je, i ne primjećujući, upala u klopku. Zbog toga je pravo današnje generacije znati šta se dešavalo u prošlosti, jasno vidjeti početak i kraj puta kojim će ići. Na taj način će se osvjestiti i probuditi.

Nadolazeća krstaška pošast je polahko počela puzati prema Istoku, bez valjanih logičkih razloga. To je nekompaktna i bučna masa koja je podlegla dezinformacijama. Povinovali su se onome što su

čuli bez ikakve svijesti i razmišljanja. Inače, ove dezinformacije su najčešće plasirali svećenici, i to ne obični već krem evropske crkve. Papa je svoju misiju usporedio s djelovanjem svog prethodnika. Vidio je da su ljudi pod snažnim utjecajem prethodnog pape i da ga smatraju istinskim Mesihovim nasljednikom. Saosjećao je s podanicima i sažaljevao ih. Bio je to Grgur Sedmi. On je uredio crkveni sistem, odbacio anarhističke elemente, svako pretjerivanje proglasio grijehom i svećenim krugovima ulio strah – sve njihove greške je iznosio pred Vijećem. Nastojao je, u skladu s mogućnostima, propagirati dozvoljeno i zabranjivati ono što je, inače, zabranjeno.

Kada je, nakon njega, došao Urban II, pronašao je odjeću u kojoj se njegov stas morao smežurati i zgrčiti. Isposnici i monasi su ga napadali svim postojećim sredstvima. Nije im se mogao suprotstaviti snažnim riječima i oštrim odgovorom prethodnika, možda se i bojao postupaka koji bi mu srozali cijenu. Zbog toga je tragao za čime će zaokupiti ljude, pokazati im visinu svojih pogleda i dalekosežnost ciljeva. Papa Grgur VII nije gledao sa zadovoljstvom na bizantinsku crkvu u Konstantinopolju. Smatrao je veoma opasnom u sužavanju i slabljenju njegovog autoriteta i vlasti. Nije mogao ništa učiniti, jer je ova crkva imala sljedbenike, zakon i državu. Konstantinopolj je

oslabio u borbama sa Seldžucima, vladarima Istoka. Porazili su ih i uzdrmali sjedište njihove vlasti. Bizantinski patrijarh je očekivao napad koji bi mu iz ruku preoteo vladarski prijestol. Kod njega se javila ideja da zatraži pomoć rimskog pape Urbana i prizna ga za jedinog zaštitnika kršćanstva u Evropi. Ovo je bila najveća Urbanova prilika, on je vrebao slavu, zasjenjen prethodnikom.

Grgur VII je razmišljao o preporodu evropskih naroda. Pogled nije usmjeravao dalje od međusobno zavađenih država i raznih feuda koji su manje-više samostalno vladali, a čija je međusobna mržnja bila izrazita. Niko ih nije smatrao jedinstvenima, jer je njihovo nejedinstvo često rezultiralo međusobnim ratovima. Kod njega su dolazili s vapajima, i on je otklanjao i smanjivao razmirice, te na neko vrijeme postizao jedinstvo. Njegovi učenici su gajili lijepo sjećanje na njega. Urbanu II se pružila prilika da se nametne rivalskoj crkvi i proširi vlast na grupe koje je sakupio iz različitih oblasti, da bi zaštitio Mesihov grob na Istoku, ali i da bi ovladao zemljama i gradovima u njegovom okruženju. Doista je to bio dalekosežan cilj i velika nada. Morao je učiniti prvi korak. Poslao je izaslanike u različite krajeve kako bi okovali slobodnu evropsku misao.

1095. godine, Urban II se uputio u Klermon u Francuskoj gdje je predsjedavao skupom predstavnika svih evropskih država. Tom skupu su

prisustvovale hiljade vojnika iz brojnih oblasti. Održao je govor kojim je opčarao duše pučanstva i plemića. Pučanstvo je uzdrmao govorom o tome kako muslimani omalovažavaju Mesihov grob. Govorio je da muslimani dovode životinje koje mokre po Mesihovom grobu. Da su prisutni posjedovali i minimum svijesti, znali bi da muslimani vjeruju kako Isa, a.s., nema grob, jer ga je Allah uzdigao Sebi. Kako će omalovažavati nešto za što smatraju da ne postoji. Pretjerao je u raspirivanju vjerskih osjećanja, pa je prenosio i priče o zločinima i gadostima koje su, navodno, muslimani vršili nad kršćanskim hodočasnicima. Možda su se i dogodile neke stvari koje su teško pale hodočasnicima, ali nije postojalo opće raspoloženje koje je pozivalo na zločin protiv njih. Te stvari su bile rijetkosti koje su činili razbojnici u svakom mjestu. Ovakvi ljudi se nisu suzdržavali ni od napada na hadžije koji su obilazili Allahovu kuću u Mekki. Te dezinformacije su rasplamsale fanatizam masa. Papi je pošlo za rukom izazvati gnjev i ogorčenost. Primjetio je sposobnost držanja zapaljivih govora jednog svog pomoćnika. Bio je to monah Petar. Zbog toga ga je podsticao na održavanje govora u svakoj situaciji u kojoj bi mu se pružila prilika.

Feudi su se raspitivali za lične interese i pleli mrežu nade o zaposjedanju kneževina i oblasti. Papa im je podgrijevao nadu. Rekao je: "Ova ratna

ekspedicija na Istok nije samo radi zauzimanja jednoga grada, već cjelokupne Azije sa svim bogatstvima i neizbrojivim riznicama. Iako je Jerusalem mjesto Hristovoga groba, mi se nećemo zaustaviti tu. Pružit ćemo se prema islamskim kraljevima i zaći u prebivališta tih nevjernika. Njihove postojbine pripadaju vama, a ne nevjernicima (muslimanima). U tim zemljama, kako kaže Biblija, teku med i mlijeko." Zapadnjački autori priznaju da je vjerski duh u evropskim zemljama bio izrazito nizak, Evropljani se nisu mogli podstaći na borbu samo radi oslobađanja Hristovoga groba. I puk i feudalci su utonuli u poroke. Činili su grijehe koje kršćanstvo zabranjuje. Papa im je obećao oproštenje svih grijeha. Ubici, lopovu, bludniku, lažnom svjedoku, razbojniku – svima će biti oprošteni grijesi ako krenu prema Svetoj zemlji. Ugovori o oproštenju su bili zamjena za obavezni donirani imetak. [1] Umovima tih grješnika je približena ideja oprosta, jer je crkva, uzimajući novac za "opraštanje grijeha", odlučila da ova ratna ekspedicija bude zamjena za taj imetak. Ko god je otputovao, oslobođen je odgovornosti za ubistva, laži i nemoral.

Zločini viteza i feudalaca su bili mnogo veći nego što se može pojmiti. Opraštanje ovih grijeha nije bilo dovoljno da ih privuče na bojno polje. Papa je to veoma dobro znao. Morao im je

[1] To je postalo kršćanska praksa.

probuditi želju za osvajanjem istočnih zemalja. Svaki feudalac i knez je trebao opremiti privatnu vojsku s kojom će okupirati neku veliku oblast ili, ako je u mogućnosti, državu. Ta oblast pada pod njegovu vlast i on ubira blagodati Istoka, njegov med i mlijeko – kako to Biblija tvrdi.

Tako se nada opružila do granica siromašnog grješnika iz puka i ambicioznog feudalca. Ako odu na Istok, ostavit će domove, imetke i djecu na sigurnom. Crkva je preuzela brigu nad njima. Garantirat će pravo svakom ko se vrati sa pohoda. Prenosimo dio papinog govora:

"Kršćanski vojnici, međusobno ste, bez ikakvog razloga, raspaljivali vatru ratova i nereda. Odmorite se od toga, jer danas imate pravi razlog. Nekada ste bili uzrok uznemirenosti svojih domovina, sada krenite i istjerajte barbare! Idite i oslobodite Svetu zemlju od nevjerničkih ruku!

Vojnici, vi ste bili izvor zla i smutnje. Zato danas jurnite i pružite snagu i pokažite mišiće kao cijenu za svoju vjeru. Naoružajte seo ružjem vjere i bogobojaznosti i dostići ćete vječne blagodati.

Ako pobjedite neprijatelje, naslijedit ćete istočnjačka kraljevstva. A ako budete pobjeđeni, umrijet ćete Isusovom smrću. Gospod vam neće uskratiti milost. Postavit će vas na stepene svojih miljenika. Nastupilo je vrijeme kada trebate pokazati hrabrost koju ste pokazivali u danima mira. Ako možete,

osvetite se za sebe. Krenite i umažite ruke krvlju tih nevjernika."[2]

Vojnici su briznuli u plač. Vidjevši to, papa nastavi:

"Vojska vatre je postala Božija vojska. Narode, kada vas gospod Isus pozove u pomoć, nemojte ostati skrštenih ruku u svojim domovima. Nemojte ni o čemu misliti. Mislite samo o kršćanskoj braći i poniženju koje trpe. Slušajte samo Jerusalem i njegove uzdahe. Sjetite se dobro što je Mesih rekao: "Ne pripada meni onaj ko više voli oca i majku od mene. Onaj ko ostavi kuću, domovinu, majku, oca, suprugu i djecu radi mene i iz ljubavi prema meni, bit će vječan u blagodatima."

Nakon vatrenoga govora, monah Petar je počeo obilaziti evropske krajeve, jašući na mršavom magarcu, izlizane i poderane odjeće i bosonog, s velikim krstom na prsima. Ridajući i raspaljujući fanatizam, govorio je o bolovima istočnjačkih kršćana i arapskim barbarima koji mokre po Mesihovom grobu.

Čudna je slučajnost i to što je Zapadnu Evropu pogodila velika suša koja je uništila njene usjeve. Uvećao se broj prosjaka koji su dnevni obrok mogli naći samo gazeći preko časti. Uništeno je na desetine

[2] Ahmed Bejli, *Salahudin Ejubi*, str. 41, drugo izdanje; prijevod dijela drugog toma knjige *Povijest historičara*, s malim korekcijama.

sela. Sa njiva je nestalo zelenila i usjeva. Gladni su shvatili da im je potreban darežljiv rat koji će im pružiti priliku da se spase gladi i neizbježne smrti. Kada su čuli za papin poziv koji govori o istočnjačkim bogatstvima kao o dozvoljenom plijenu, ova grupa gladnih je nezaustavljivo požurila u pohod. U tome je bilo rješenje za glad koja je morila njihove stomake. Krenula je vojska od različitih grupa: plemića i lutalica, dostojanstvenika i poniženih, pobožnjaka i ubica, lopova i monaha. Svako je imao svoja očekivanja. Gladni se želio zasititi, plemić je želio zauzeti prijestol, a zločinac težio božijem oprostu i okajanju grijeha.

Prvi odred se iznenadio seldžučkim otporom u vrijeme pustošenja Male Azije. Seldžucima je ostalo još snage. Žestoko su nasrnuli na izgladnjele vojnike, veoma malo ih se spasilo. Da li je crkva prešutjela ovaj poraz? Kako su ga objašnjavali? Papa je objavio da te duše nisu bile iskrene prema Mesihu. Ova nedisciplinirana skupina nije bila pod rukovodstvom stručnih ljudi. Morali su ih povesti vojni stratezi. Tako se i učinilo. U Konstantinopolju su se sakupili saveznički odredi sastavljeni od Nijemaca, Normana i Francuza. Usavršili su sistem borbe, izbjegavajući prethodne greške, i tako postigli brzu pobjedu. Osvojili su Edesu, Tripoli i Jerusalem.

Kako se dogodila ova katastrofa? Odgovor je očigledan. Uzrok je slabost vladara šamskih gradića, tromost dva hilafeta – abasijskog i fatimijskog – i različitost aspiracija. Sve je to moralo izroditi poniženje i poraz. Seldžučki sultan Konje je uspio odvratiti prvi nalet, ali se nije mogao održati. Bujica je okružila Konju sa svih strana. Sultan je odolijevao pedeset dana, tada je sa očajem predao grad. Gdje su bili potomci Seldžukove porodice? Svakoga je morila vlastita briga. Da su seldžučki vladari Damaska, El-Kudusa i drugih šamskih oblasti priskočili u pomoć sultanu u Konji, mogli su umanjiti posljedice opsade. Ali, oni su bili u međusobnoj netrpeljivosti i razmiricama, te ih je neprijatelj uništio.

Naravno, ne želimo negirati trud ljudi koji su, braneći Antakiju, ostali čvrsti punih deset mjeseci. Vođa odbrane, Bagisijan je uspješno zadavao gubitke napadačima unoseći očajanje u njihova srca. Porazila ga je prijevara jednog čuvara koji je podlegao krstaškoj varci – obećali su mu imetak i posjed ukoliko otvori gradska vrata. Krstaši su napali pod plaštom noći, tako da su se pospani vojnici iznenadili i nisu mogli konsolidirati. Vladarima Haleba i Damaska su krstaši poslali pisma u kojima su lažno tvrdili da im ne žele nanijeti nikakvo zlo ukoliko se suzdrže od pomoći opsjednutim gradovima. Tvrdili su da su im ciljevi gradovi koji su ranije bili pod kršćanskom vlašću. Varka je uspjela. Ova

dva nemarnika su bila iznenađena. Njihov poraz se dogodio ranije, savladani su onoga dana kada je *ubijen bijeli bik.*[3]

Katastrofa El-Kudusa je izazivala sjedilo roditelja. U njemu se dogodio pokolj kojem nema ravnog u historiji. Prenijet ću samo ono što bilježe zapadnjački historičari, ono što je u tom pogledu kazao francuski historičar Mišo: "Pokolj je veoma brzo uzeo opće razmjere. Muslimani su ubijani na putevima i u kućama. Poraženi u Jerusalemu nisu imali utočišta. Neki su se, bježeći od ubistva, bacali s gradskih zidina. Drugi su išli za grupama i skrivali se u dvorce i kule, posebno u džamije, ali se nisu spasili pokolja krstaša koji su upali u džamije obračunavajući se s golorukim izbjeglicama. Ušli su pješadinci i konjanici. U toj strašnoj galami i vrevi, čuješ samo uzdahe i vriske smrti. Dakle,kr staši su gazili po gomilama leševa kako bi uhvatili one koji pokušavaju pobjeći." [4]

Očevidac masakra, Rejmond Dadžil, je ispričao: "Konji su do koljena plivali u krvi. Povezani su u džamiji. Svi koji su nekim slučajem pošteđeni klanja željeli su se otkupiti imetkom, ali su ih krstaši poslije pobili. Prisilili su ih da skaču s vrhova kula. Ispod kubadi i iz jama, izvodili su ljude i klali ih bacajući

[3] Arapska poslovica glasi *Pojeden si onog dana kada je pojeden bijeli bik* (op. recenzenta).

[4] Preneseno od Ahmeda Bedvija.

tijela na već formiranu gomilu zaklanih. Tijela nisu gomilana samo u dvorcima, džamijama i na ulicama, već i na najskrovitijim i najzabačenijim mjestima. Masakr je trajao nedjelju dana. Historičari su jedinstvenog stava da je broj masakriranih sedamdeset hiljada. Preostalim muslimanima je naređeno da ukopaju unakažena tijela braće i prijatelja. Oni su to radili plačući, a sa njima je uvijek bio neko ko je tražio plijen i vrijedne stvari po tjelesima ubijenih."

Prenosimo riječi Ibn Esira: "Franci su u Mesdžidul-Aksau ubili više od sedamdeset hiljada ljudi. Među njima je veliki broj poznatih imama, učenjaka i pobožnjaka koji su ostavili domove kako bi bili u blizini ovoga časnog hrama. Iz Džamije na stijeni (Kubetus-sahra) su uzeli više od četrdeset srebrnih svjetiljki. Svaka je koštala 3900 dirhema. Uzeli su i srebrnu peć vrijednu četrdeset ratla.[5] Ukrali su 150 malih i više od dvadeset zlatnih svjetiljki. Zgrabili su plijen koji se ne može izbrojati."

Brojne knjige detaljno govore o ovom masakru, ali bih prenošenjem tih dijelova nanio težak bol čitaocima, te ću se zadovoljiti iznijetim.

Želim ukazati i na tvrdnje onih koji fatimijama negiraju svaku pozitivnost. Oni za nesreću Palestine osuđuju fatimije koji su, vidjevši nadolazeću seldžučku opasnost u Šamu i njihovo primicanje konstantinopljskim granicama, pozvali krstaše da

[5] Mjera za težinu, 1 ratl=3.202 kg (op. prevodioca).

zavladaju Jerusalemom. Ovu tvrdnju ne iznosi ni jedan evropski historičar, uprkos hrpi knjiga koje analiziraju uzroke i povode krstaških ratova. Demantirajući ovo, dr. Bejli kaže: "Kako se može tvrditi da su fatimije pozvale Franke na borbu protiv muslimana, kada su se i oni borili protiv njih. Vlastitim snagama su, u zadnjem trenutku, odbranili Askelan."[6]

U prvom tomu djela *Hitatu-Šam,* Muhammed Kurd Ali navodi odjeljak o vojnim aktivnostima fatimija u suzbijanju kršćanske vojske. Fatimijska vojka je tražila pomoć damaščanskog vladara u Bici na Askelanu, ali se on nije odazvao. Da je do toga došlo, otvorio bi se i drugi front, krstaške snage bi se morale podijeliti na više frontova i tako bi se ostvarila potpuna pobjeda muslimana.

Profesor Kurd Ali kaže: "Vladar Egipta je 496. godine pripremio vojsku pod vođstvom svoga sina. Također je isplovila i morska flota. U Remli su se spojili s vojskom koja je krenula 495. godine. Te dvije vojske su se sukobile s krstašima i porazili ih. Vojska je okupirala dvorac Ifšina i pobila sve Franke. Krstašima je tada došlo nekoliko odreda pomoći. Okupirali su Askelan, i Šerf se morao vratiti tamo. Poslao je pismo Šemsul-muluku (Suncu

6 *Salahudin*, 42.

vladara), upravniku Damaska, tražeći pomoć, ali je on, ispričavajući se, odbio."[7]

Da mi je znati da li je krstaška vojska, iz različitih evropskih krajeva, uvažavala zahtjeve fatimijskih halifa!? Čak se nisu obazirali na preklinjanja i molbe konstantinopoljskog patrijarha, sve dok rimski papa nije iskoristio šansu i proglasio opću amnestiju i oprost grijeha svima koji pođu u pohod na Jerusalem. Mi živimo u vremenu preciznih naučnih istraživanja u kom mezhebski rivalizam i fanatizam ne smije biti izvor naučnih studija, kao što ni gomila međusobno oprečnih predanja ne može biti metoda navođenja historijskih događaja.

Nadolazeća pošast je polahko puzila prema Istoku. Muslimani nisu izdržali prvi udarac. Konsolidirali su se, nakon rasula, pod okriljem iskrenih vođa koji su se suprotstavili neprijatelju istinskim junaštvom.

7 *Hitatu-Šam*, 281/5.

Dešavanja prije Salahudina

Neki autori, pišući biografiju nekog velikana, nastoje anulirati zasluge njegovih rivala i prethodnika. Kao da njihovo slavljenje i uzdizanje smanjuje vrijednost njihovoga izabranika. Drugi biografi, pak, iznose uzroke njegove superiornosti, što uzrocira obznanjenje njegovih grešaka. Kao da je velikan pred učiteljem koji mu govori šta je ispravno, a šta ne. I jedni i drugi prelaze granice pristojnosti, jer je metodološki put jasan i otvoren pred istražiteljima. To je put preciznog mjerenja svakoga postupka, djela i činioca, bez favoriziranja ili istjecanja individue.

Salahudin je lijepo postupao prema svojim zaštitnicima. Uvijek im je čuvao hatar i priznavao prava, čak i u najtežim situacijama kada se trebao, možda, oglušiti o nečemu. On je, u dubini duše, osjećao da mu muževnost ne dozvoljava ignoriranje i zanemarivanje rivala. Među njima je bilo onih o čijoj se zaštiti posebno brinuo.

Franačka ruka je ostala nadmoćna na borbenim poljima diljem Šama. Uvidjevši da muslimani prakticiraju gerilske napade, Francima se nada

Harim, ali ih je Imadudin slijedio. Bili su prinuđeni ponuditi mirovni sporazum, što je Imadudin prihvatio – ne da bi zaustavio borbu, već da bi našao vremena za pripremanje nove bitke.

Bitka El-Hisn je, zapravo, prvi istinski poraz krstaša. Njihova samouvjerenost je počela blijediti pred silom koju ranije nisu iskusili. U isto vrijeme su se muslimanski odredi, vidjevši kako neprijatelji panično bježe, okuražili uvjeravajući se da je pobjeda moguća.

Vladari četiriju katoličkih država su se sastali da bi se posavjetovali šta činiti sa Imadudinom. Odlučili su krenuti u bitku koja će otkloniti posljedice i sramotu prethodnog poraza. Planirali su napasti Haleb. Imadudin je ovo očekivao. Njegova vojska je opkolila Haleb. Smatrao je da krstašima ne treba ostaviti vremena za okupljanje, napao je Latakiju. Tu se odigrala stravična bitka u kojoj su krstaši izgubili najbolje borce. Više od sedam hiljada ih je palo u zarobljeništvo. U isto vrijeme, ostavili su velike količine ratnog plijena.

Neprijatelj je odlučio zatražiti pomoć konstantinopoljskog vladara. Naslućivali su njegove zle namjere, te mu zbog toga nisu iskazivali ljubaznost. Usporedili su njegovu i Imadudinovu vlast i ustanovili da je konstantinopoljski vladar, ipak, krstaš kao i oni. S druge strane, on je vidio priliku pripojiti sebi još neka mjesta, te je poslao

vojsku prema Halebu. Haleb se uspio odbraniti. Konstantinopoljski vladar je usmjerio vojsku prema Šejzeru, gradiću čije osvajanje nije iziskivalo veliki trud. Pobjedom nad ovim gradom, želio je ukazati na važnost svoje uloge.

Imadudin je strateško-vojnom pronicljivošću shvatio da neprijatelj želi brzu pobjedu. Pribjegao je hitroj taktici i izveo varku. Bizantinskom vladaru je poslao zajedničke poznanike da ga zaplaše Francima. Govorili su mu da su ga Franci ostavili samog pred Halebom i da mu neće pomoći kada se sukobi sa Imadudinom. S druge strane, Imadudin ima hrabre odrede kakvim nema premca. Kralj je razmislio o svom iznenadnom dolasku bez priprema. Pred sobom je vidio poraz Franaka koji ga je podstakao na povlačenje. Pritom ga je i Imadudin jednim napadom prestrašio, tako da je pobjegao ostavljajući ogroman ratni plijen. Ova pobjeda je imala snažnog odjeka u muslimanskom i kršćanskom svijetu. Jednima je donijela radost, a drugima ulila strah.

Šta se dalje događalo? Imadudin je progonio razbijene odrede, ali ga te pobjede nisu zadovoljavale. Čovjek poput njega se nije mogao zadovoljiti zaštitom islamskih, morali su pasti i kršćanski gradovi. Najbliži mu je bio Reha. Našao se pred dilemom: da li napasti grad pripravnog i energičnog vladara? Odlučio je poslužiti se varkom koja

mu je i ranije pomagala. Odrede je uputio prema Dijar Bakiru, Amidu i Homsu. U tom slučaju, vladar Rehe će pomisliti da je bezbjedan. To se, doista, i dogodilo. Vladar je napustio grad siguran u vojsku koju je ostavio unutar zidina, kao da su ga Imadudinove oči pratile. Čim je saznao za njegovo putovanje, Imadudin je na prepad zauzeo Rehu. Napad je bio snažan i paklen. Reha je pala u muslimanske ruke. Imadudin je bio plemenit, te je oslobodio civile koji nisu učestvovali u borbi. Dozvolio je ženama, djeci i starcima da napuste grad. Nesreća Bejtul-Makdisa mu se nije gubila iz svijesti, ali se nije svetio.

Pad Rehe je bio prvi alarm propasti krstaške države. Ova pobjeda je ohrabrila muslimane i dala im snage da se bore za oslobođenje. U dušama onih što su se razbježali probudio se osjećaj poraza. Počeli su koriti jedni druge onda kada prijekor nije koristio. Njegovi prvi koraci ne da su bili propraćeni uspjehom već su rezultirali i novim osvajanjima. Ali, u tome ga je spriječila grješna ruka atentatora. Njegovim ubistvom nije savladan i oslobodilački pokret. Nakon njega, preuzeo ga je njegov sin, uzoriti junak Nurudin.

Pripovjest o Nurudinu bi zahtjevala cijelu knjigu, jer se pisac ne može zadržati samo na hrabrosti. Njegovo junaštvo se nije razlikovalo od viteštva drugih heroja. Treba spomenuti častoljublje i čovječnost

kakvim skoro da nema premca u historiji. Veliki broj učenjaka govori da su istinski vladari nakon četverice pravednih halifa bili jedino Omer ibn Abdulaziz i Nurudin – sigurno ne pretjeruju. Nurudinova rijetka superiornost je najbolji dokaz toga.

Krstaši su bili iznenađeni i zbunjeni Imadudinom. Kada je Nurudin preselio, smatrali su da je došlo vrijeme njihovog ujedinjenja. Mislili su da njegov nasljednik nije dostojan protivnik. Došli su brodovi krcati vojnicima koji su trebali biti ispomoć armiji koja je težila odmazdi.

Na nesreću, jednu grupu muslimanskih vladara je obmanula ista misao kao i Franke o Nurudinovoj slabosti. Otišli su u krstaške centre, prihvatili plaćati glavarinu i pomagati im u borbama s novim emirom muslimanske vojske. Strašljivci su se natjecali koji će se više udobrovoljiti nevjernicima. Da je Nurudin želio stalnu borbu, okrenuo bi trupe prema ovim ljudima i osvetio im se. Nurudinov princip je bio ne boriti se protiv muslimana. Htio je odstraniti srdžbu i uložiti maksimum kako bi stekao naklonost tih ljudi i vratio ih u redove mudžahida. Ovaj plemeniti princip čovjeku pričinjava veliku odgovornost i teret i izaziva prijekore ljudi iz sopstvenih redova. Nurudin je bio siguran u Allahovu pomoć. Pobunjenicima je odgovorio da ga Allah neće ostaviti. Kada je odustao od slanja vojske protiv pobunjenika, vjerovao je da obični ljudi nisu

zadovoljni postupcima vladara, ali su ih prinuđeni slijediti. Ipak su oni, prije svega, muslimani.

Novi odredi su, blagoslovljeni svećenicima, krenuli iz Francuske, Engleske, Njemačke i Italije. Franački historičari opisuju vojsku od više hiljada pješadinaca i konjanika. Prvo su namjeravali otići u Bejtul-Makdis i tu obaviti molitvu smrti, uvjereni da će vojska vitezova, barona i stratega dokrajčiti neuvježbane čete u čije je ruke pala Reha.

Ova pošast se uputila prema Damasku, obzirom da je njime upravljao vladar koji nije imao Nurudinovu snagu. Uzorni junak je shvatio opasnost situacije, te je pozvao na džihad. Poveo je svoga brata Sejfudina, vladara Mosula. Bio je vatren, što je budilo entuzijazam. Pristizali su izvještaji o velikom strahu Damaščana koji su rasplamsivali islamsku ljubomoru i nemire u prsima.

Upravnik Damaska je bio jedan od emira koji su sklopili ugovor on e napadanju s krstašima, a protiv Nurudina. Iznenadila ga je saveznička prijevara, bio je siguran u stravičan poraz. Nurudinov dolazak u ispomoć je bilo veliko iznenađenje koje ga je u potpunosti uzdrmalo. Plačući je pojurio prema njemu

izvinjavajući se zbog nepromišljenosti. Nurudin ga je veselo prihvatio. Oko Damaska se rasplamsala borba. Baroni pod zapovjedništvom njemačkog vladara su poraženi iznad svakih očekivanja. Odlučili su se konsolidirati i brzo uputiti prema Halebu, Nurudinovom centru, misleći da jeo n sve snage usmjerio prema Damasku. Smatrali su da ih ne može stići, te da će zauzeti njegova utvrđenja. Ali, Nurudin je za korak bio brži. Sejfudin mu je bio najsnažnija podrška s grupom vojnika koji su znali Nurudinovu vrijednost i korili sebe što mu ranije nisu pružili pomoć. Namjerno kažem s grupom jer je damaščanski vladar Mudžirudin, koji je zadobio neočekivanu pobjedu, smatrao lošim da Nurudin bude heroj bitke. Obnovio je ugovor s Francima. Pisao je Nurudinu naglašavajući nezadovoljstvo ostankom njegovih odreda u Damask. Među njima je, kako je rekao, ostala samo sablja i sablje njegovih saveznika Franaka. Prirodni odgovor na ovaj stav je da Nurudin požuri, nakon odbrane Haleba, odvratiti provokatore. Našao je grupu učenjaka i odrede mladića koji su žurili prema njemu. Objavili su da je Damask uz njega, a protiv ovog izdajnika i otpadnika. Sreća ga je pratila. Njegovi zli saveznici su se uputili prema Damasku tražeći od vladara da im pruži vojnu pomoć i plati glavarinu prije nego mu unište carstvo. Mudžirudina je zadesila katastrofa koju nije uzimao u obzir. Mislio je da

je ugovorom s krstašima osiguran od svakoga zla. Ponizno, pod pokrivačem noći, otišao je Nurudinu, kajući se i plačući. Molio je za oproštaj! U Nurudinovom društvu su bili Damaščani koji su u oči proklinjali Mudžirudina. Molili su Nurudina da ga kazni zbog izdaje. Nurudin ih je smirio, tvrdeći da je Mudžirudin došao do takvog stepena poniženja koji zahtjeva obzirnost i oproštaj. Dakle, nema borbe sa iscrpljenim ranjenikom. Dovoljno mu je kajanje. Nurudinova predvidljivost se pokazala istinitom. Franci nisu mogli zamisliti Mudžirudinovo pripajanje Nurudinu u trenucima borbe. Odstupili su od Damaska iščekujući pogodniju priliku.

Jedan od teških udaraca sudbine Nurudin je doživio zbog smrti brata Sejfudina, mosulskog vladara. Nakon Sejfudinove smrti, došla mu je grupa Mosuljana tražeći da on preuzme vlast nad ovim gradom. Da je žudio za ovosvjetskom vlašću, odmah bi se odazvao. Nije bilo nikoga ko bi mu se suprotstavio, Mosul je i ranije bio pod vlašću njegovoge porodice. U njemu ne bi bio stranac ili nepozvan gost. Međutim, Nurudin je htio pružiti primjer tolerancije, sa zahvalnošću je odgovorio: "Neću se odreći vaše pomoći u ozbiljnim situacijama, ali Mosul ostavljam mlađem bratu. Neka on zauzme mjesto starijega. Obaveze i odgovornosti u džihadu mi ne ostavljaju slobodnog vremena

baviti se administrativnim poslovima." Ovo je bio veoma blag i ljubazan odgovor. Mogao je imenovati namjesnika koji bi ga zastupao, a on ostati u Halebu i proširiti vlast sve do Bagdada.

Većina njegovih savjetnika se nije slagala s ovakvom odlukom. Zamišljali su da će, ako preuzme svu vlast, biti snažniji i odlučniji. Međitim, Nurudin ih je uspio uvjeriti da je ova odluka ispravna. Mosuljani se vratiše čudeći se vladaru koji odbija užitke. Ovdje se pruža prilika za usporedbu Nurudinovih i Imadudinovih postupaka. Imadudin je smatrao da objedinjavanje vlasti u rukama jednog vladara doprinosi pobjedi, dok je Nurudin držao da je vlast nad ljudskim srcima prioritetnija od vlasti nad posjedima.

Do Nurudina su doprle loše vijesti. Krstaški vojskovođa Žoscelin, najveći franački junak, okupljao je Franke pripremajući napad. On je ranije, tokom Bitke kod Damaska, pao u zarobljeništvo. Nurudin je smatrao da ga treba osloboditi nakon izvinjenja i posredovanja. On se, za uzvrat, zakleo da više nikada neće napadati Nurudinovu vojsku.

Nurudin je primao vijesti o Žoscelinovoj izdaji koju je ovaj javno propagirao. Imao je špijune u njegovoj vojsci koji su ga izvještavali o svemu. Saznao je da će ga srdita želja za osvetom navesti da sakupi odrede iz različitih emirata. Nurudin je klanjao moleći Gospodara za utočište i pomoć u očekivano teškoj

bici. Misao ga je uputila na razmišljanje o Žoscelinovom likvidiranju prije borbe. To je bilo lahko izvodljivo. Žoscelin je, čvrsto uvjeren u sebe, izlazio u lov s posebnim odredom pripremajući se za nastupajuću bitku. Trebalo je poslati sličan odred. Napast će ga u lovu gdje neće imati prilike pobjeći. Ideja za likvidaciju je došla Nurudinu nakon namaza i molbe Uzvišenom da ga uputi na ispravnu odluku. Ova dosjetka, koja nije mogla ispasti na zlo, ga je smirila. Pripremio je odred, odredio termin i mjesto susreta. Kao da je posmatrao ono što će se zbiti, odigralo se baš kako je planirao. Žocelin je pao u zarobljeništvo u kome ga je snašla smrt.

Neki lahkovjernici su Nurudinovu tolerantnost posmatrali kao nemarnost za odlučnom osvetom. Smatrali su da vodi računa o formi, a ne o suštini. Međutim, kada su vidjeli kako je uspio zarobiti krstaškog junaka na jednostavan način, shvatili su da je on čovjek velike nedokučivosti i dalekosežnih pogleda. Njegov plemeniti moral mu ne dozvoljava zapasti u trivijalnosti.

Ovakvu politiku nije vodio samo prema Žoscelinu, slično je postupio i sa Melihom sinom Lionovim, ermenskim kraljem, koji se utvrdio u snažnim kulama do kojih se stizalo krševitim i nepristupačnim putevima čije je osvajanje iziskivalo prevelik napor. Imao je običaj iznenada i brzo napadati muslimane, a zatim se sigurno povlačiti

u utvrđenje. Krševit i nepristupačan teren mu je bio od velike pomoći.

Nurudin je saznao da se ovaj vladar osilio protiv franačkih vladara susjednih oblasti, te su oni počeli planirati njegovo smaknuće. Poslao je uhode koji su ga obavještavali o tome. Melih sin Lionov se uvjerio u planove Franaka. Njihovi predstavnici su mu došli tražeći prilog za ratnu opremu krstaške vojske. Shvatio je da ga žele na lukav način iscrpiti. Odlučio je sklopiti ugovor s Nurudinom koji je ljubazno primio njegovog izaslanika, dogovorili su se da ga ne napada ukoliko bude potpuno neutralan. Tako je Nurudin postigao pobjedu u ovoj mirnodopskoj bici ne prolivši ni jednu kap krvi svojih vojnika. Franci su se iznenadili Melihovim potezom i shvatili da je opasno napasti ga.

Uprkos svemu, ratna dejstva nisu spriječila ovog uzoritog junaka da radi na unutarnjem preporodu zemlje. Prema njegovom mišljenju, to je bila prva priprema za vanjsku borbu. Podizao je mostove, gradio golubarnike za pismonoše. Kada bi se javila opasnost u bilo kom mjestu, golub bi brzo doletio i muslimani iz udaljenih mjesta bi pritekli u pomoć. Također je vodio brigu o poljoprivredi i trgovini. Većinom novca od otkupnina pomagao je bolnice, prihvatilišta, škole i džamije. Svim ovim institucijama je poklanjao podjednaku pažnju.

Neki prijatelji su ga korili što ulaže velike količine imetka na učenike, siromahe i fekihe, pa im je on, s potpunim pouzdanjem, odgovorio: "Tako mi Allaha, ja se nadam da će mi oni donijeti pobjedu. Vi pobjeđujete pomoću vaših slabašnih, oni se za mene bore dovama u namazu."

Čvrsto i pouzdano vjerovanje mu je pružalo postojanost na bojnom polju dok je smrt širila kandže. Jednom prilikom se njegova vojska sukobila s duplo brojnijim krstašima. Vodila se žestoka bitka. Veliki broj vojnika je bio prinuđen na povlačenje. Nurudin je ostao čvrst s malom grupom najodanijih boraca. Vidjevši Nurudina kako se čvrsto bori uz malu skupinu askera, krstaši pomisliše da je to zamka kojom muslimani pripremaju iznenadni protunapad – dali su prednost miru i pobjegli s bojišta. Nurudin je zbunjeno posmatrao što se dogodilo, tu zbunjenost je prekinuo namazom zahvale.

Krstaši su opkolili Dimjat. To je prestrašilo Nurudina. Otišao je u džamiju, klanjao i molio se Allahu. Zatim je slušao govor jednog učenjaka koji je kazao nešto na što su se prisutni nasmijali. Čovjek do Nurudina ga pogleda i upita: "Zbog čega se ti ne smiješ?" Plemeniti junak je bio na drugom mjestu, te mu odgovori: "Tako mi Allaha, stid me Allahovog Poslanika nasmijati se u trenucima dok su muslimani Dimjata opkoljeni."

Već sam kazao da Nurudin zaslužuje posebnu knjigu. Naravno, pojavile su se brojne knjige o njemu, ali one samo iznose historijske činjenice, nijedna ne prodire u dubinu njegove ličnosti, niti pruža korisne pouke koje raspaljuju entuzijazam i uzdižu moral. Možda je priča o njemu dovoljna, bez posebnog komentara. Historija se čita zbog uzora i pouka, a ne radi pukih informacija.

Nurudin Zenki i njegov otac Imadudin su bili izvanredna priprema za Salahudinov dolazak. Prateći njihov plemeniti životni put, stižemo u potpunom i neiskidanom lancu do Salahudina. Također, smatram da nije suština da autor navede slijed događaja, već treba odabrati one zgode koji su glavni uzročnik toka historijskih mijena i izvor snage u ograničavanju kraja.

Odvažna porodica

Beduini, Kurdi i Berberi su, po prirodi, skloni slobodnom životu. Za taj cilj ulažu vrhunac hrabrosti i žrtvuju sav imetak, bez imalo kolebanja. Njihova prvobitna priroda i dalje vlada njihovim dušama. Oni ti kazuju sve što te interesira o sebi bez potrebe pribjegavanja varkama. Kada su u kontaktu s političarima, prihvate se diplomatskih sredstava, i vješti su u tome. Ali i pored toga, njihova iskrenost je potpuna i vjerna, a jasnoća blistava.

Ovo govorim kako bismo upoznali kurdsku sredinu u kojoj je Salahudinova porodica živjela prije nego se on rodio. Ta sredina je slična pustinji arapskih beduina. Slični su im po hrabrosti, entuzijazmu, dostojanstvu, plemenitosti, dobročinstvu i netrpeljivosti prema slabićima i kukavicama. Da su ovi prirodnjaci spoznali savremene ratne metode i ovladali ubojitim oružjem, nijedan narod im se ne bi mogao suprotstaviti. To je narod samopouzdanja, gordosti, požrtvovanosti i bezgranične hrabrosti.

Kurdske žene su poznate po hrabrosti, one se bore rame uz rame sa muškarcima. Porodica im je davala lekcije viteštva istražujući iznenadne

napade i očekujući pomoć saveznika. Zbog toga su vladari od njih uzimali vojnike, u njima su prepoznali povjerenje i iskrenost. U njihovoj blizini su bili spokojniji nego u blizini bliskih rođaka koji nisu prezali od suparništva – što je vodilo razdoru i svađama. Kada su Perzijanci pokušali pokoriti Kurde, naišli su na snažan otpor, prkos i ratni žar, te su morali pribjeći primirju. Kada ne bi mogli savladati neprijatelja, Kurdi bi pod plaštom noći izvršavali prepade, a danju se krili u brdima. Tako bi, nakon dugog vremena, pobjedili.

Među kurdskim plemenima posebno mjesto zauzima poglavica Šadi – otac dva velika junaka, Širkuha i Ejuba i djed Salahudina Ejubija. Šadi je bio odvažan i neustrašiv junak. Perzijanci su znali njegove vrijednosti i položaj, te su ga htjeli iskoristiti, ali je on odbio predstavljati išta drugo osim istine. Ostao je vjeran plemenskom životu u Duvejnu. Nakon toga je između njega i Mudžahidudina Behruza uspostavljen ugovor prijateljstva. Mudžahidudin je bio veoma ugledan čovjek. Čuo je za Šadija i odabrao ga za pomoćnika u političkim poslovima u Iraku. Mudžahidudin je službovao kod sultana Mesuda es-Seldžukija, kao povjerenik i čuvar iračke oblasti. Njegov posao je bio pronaći junake, iz iseljenih plemena, koji će mu pomoći u uspostavi i održavanju sigurnosti, bez ličnih pretenzija. Bagdadlija uglednog porijekla bi pomagao

porodici i stavljao se na njenu stranu. Nekada bi nepravedno okrivio rivale, što bi uzrociralo ozbiljne sukobe. Briga stranca je jedino uspostaviti i održati red.

Šadi je dokazao svoja plemenita nastojanja, što ga je dovelo u centar pažnje. Mudžahidudin Behruz ga je odlučio imenovati za upravnika Tikrita u kojem će rukovoditi grupom Kurda, jer poznaje njihovu prirodu i stremljenja. Čuvat će i održavati sigurnost i presuđivati u sporovima. Na to su ga naročito potakla dva Šadijeva sina, Širkuh i Ejub, koji su već stasali u hrabre i respektirane mladiće, oni su pomagali ocu. Tako je Tikrit postao sigurno mjesto za porodicu koja je napustila Duvejn.

Sporovi u ovoj oblasti se skoro nisu gasili, Bagdad je bio razapet između dvije strane. Kada je vlast predata Šadiju i njegovim sinovima, Kurdi su shvatili da njima upravlja sin njihovoga naroda, te su mu se pokorili. Ovaj narod se konsolidirao i učvrstio, i to ih je štitilo od svakoga zla. Šadi je umro, a njegovi sinovi su nastavili upravljati Tikritom, ne zadirući u tuđa prava. Stariji Ejub je čuvao prava mlađega brata, prelazeći preko njegovih grešaka.

Bila je slučajnost da mosulski vladar, Imadudin Zenki, napadne Bagdad želeći poraziti hilafet u čemu mu je pomogao i seldžučki sultan. Hilafet je zatražio pomoć Perzijanaca. Imadudin je poražen pobjegao prema Tikritu. Zatražio je pomoć

Nedžmudina Ejuba. Ovog čovjeka je plemenitost podstakla da mu pomogne. Poslao je lađe i osigurao mu bezbjedan prijelaz preko Eufrata u Mosul. Bio je to brzoplet potez o čijim posljedicama nije razmišljao. Obavezao se predstavljati bagdadskog vladara i njegovog upravnika, a Imadudin je upravo pokušao svrgnuti halifu.

Mudžahidudin Behruz se ogradio od njegovog postupka. Kako da bude na njegovoj strani kad pravda zahtjeva da ga uhapsi i okovanog sporvede u prijestolnicu? Behruz se našao u veoma delikatnoj situaciji. Halifa i njegovi saradnici mogu pomisliti da i on podržava Nedžmudinov postupak, jer mu je zaštitnik. Zbog toga je Nedžmudinu poslao pismo ukora i upozoravajući ga na loše posljedice.

Da nesreća bude veća, Esedudin je ubio jednog od tirkitskih uglednika. Slučaj je došao do Bagdada baš u trenutku kada su se pripremali odlučujući potezi protiv Nedžmudina i Esedudina. Oni su, naravno, shvatili što im se priprema, te su odlučili napustiti Tikrit i odseliti se u Mosul. Mosulom je vladao Imadudin koji je, zbog nekih ranijih događanja, bio srdit na njih. Imadudin je bio baš onakav kakvim su ga zamišljali: lijepo ih je dočekao i dodijelio im veliki posjed, postali su dio njegove vojske. Imadudin je imao iskren pogled na ljude, pronicljivošću je nastojao ispitati duše pridošlica. Spoznao je njihove

vještine u politici i administraciji, kao i odvažnost u borbi – stavio ih je na pročelje savjetnika.

Historičari spominju da se Salahudin rodio u noći Nedžmudinovog preseljenja u Mosul. Ponijeli su ga bojeći se za njegovu neizvjesnu sudbinu. Nedžmudin nije znao kako će biti prihvaćen od Nurudina. Kaže se da je poželio da mu se dijete uopće nije rodilo u ovim mračnim i teškim vremenima. Nije znao da ga je Božansko određenje pripremilo da povede čitav ummet ka uspjehu.

Braća Ejub i Širkuh nisu zanemarivali činjenicu da su u okrilju junaka i ratnika, i da su na ispitu. Trebali su dokazati da su mu potrebni prije nego on shvati da je potreban njima. Naslijedili su hrabrost što ih je nukalo da jure u opasnosti. Nurudin je vidio snagu njihove otpornosti i jačinu podnošljivosti, a oni pouzdanje vladara u ljude koji u trenucima mira iskazuju iskrenost, a u trenucima tegoba i borbe ulažu veliki trud.

Imadudin je na posredne načine saznao za iskrenost Šadovih sinova, te im je ukazao veliko povjerenje. Oni su uspoređivali život u Tikritu i u Mosulu i shvatili da su poput ljudi koji su se iz pustog sela preselili u veličanstvenu prijestolnicu. Imali su prilike družiti se sa fekihima, sudijama i učenjacima iz Nurudinovog okruženja. Tako su se upoznali s prijašnjim i trenutnim događajima, što im je popunilo praznine u općekulturnoj naobrazbi. To

im je, također, pružilo neočekivanu nadu. Dijete je bezbrižno ležalo u kolijevci, a njegov otac i amidža nisu ni slutili uspjeh koji će postići.

Vidjevši Nedžmudinova iskušenja, Nurudin ga odluči imenovati za vladara Balebeka, nakon što je iz njega protjerao krstaše. Balebek je bio veoma važan krstaški centar, u njemu su konsolidirali snage kojima su napadali Haleb i Damask. Njegov pad u Nurudinove ruke značio je propast jakog neprijateljskog oslonca preko kojega se snabdjevao opremom i ljudstvom. Nedžmudin je očekivao, danonoćno mobilizirajući općenarodni duh, veliku bitku za koju je trebalo pribaviti opremu. Od Nurudina je tražio pomoć. On mu je slao sve potrepštine.

Nedžmudinov boravak se u ovom gradu relativno produžio, tako da je Salahudin tu odrastao i počeo učiti prve lekcije viteštva. Ovako nešto se nije pružilo njegovom ocu i amidži, jer su odrastali u pustinju u kojoj se ratno umijeće zasniva na prirodnoj inteligenciji, bez posebno organizirane obuke. Također, nisu imali prilike stjecati znanje i učiti historiju pred velikim učenjacima, što je Salahudin imao priliku od malih nogu. Ovo je doprinijelo razvoju njegovog vojnog iskustva, jer izučavanje historije budi osjećaj dostojanstva, posebno kada učenik sazna da je islamska vojska, naoružana čvrstim imanom, za vrijeme

vladavine samo jednog pravednog halife preplavila dvije velike carevine, dvije imperije.

Esedudin je ostao u Nurudinovom društvu koji je od njega tražio savjete u svakoj prilici. Slao ga je kao izaslanika pristalicama i oponentima. Esedudin nije bio samostalan u upravljanju feudom kao njegov brat. Možda je Nurudin primjetio Nedžmudinovu strpljivost, te ga je smatrao prikladnijim za funkciju vladara. Na drugoj strani, kod Esedudina je primjetio naglost, energičnost i osvetoljubivost, te se pobojao da bi to moglo izazvati sukobe i nejedinstvo. Zbog toga je smatrao ispravnijim zadržati ga i nadgledati.

Nurudin je umro, a na njegovo mjesto je došao njegov hrabri sin Imadudin. On je najveću pažnju iskazivao prema dvojici najbližih očevih saradnika. Imadudin je bio veoma tolerantan čovjek koji nije prihvaćao pretpostavke. Vojsci je želio ugled i renome koji je želio i sebi, nije se uzdizao iznad običnog borca. Ovako čista duša navodi sposobnog čovjeka da ide putem slave i respekta. Najveća nesreća u upravljanju državom je kada vladar prezire ugledne i plemenite podanike koji visoke položaje stječu iskrenom borbom pod njegovim bajrakom. Prirodno je da se njihov položaj uzdiže, ali ljubomora uzrocira iznenadno remećenje standarda. Tada se na njega, u najmanju ruku, bacaju sumnje i optužbe, i to ga lišava svake slave.

Veoma se često dešava da bude ubijen ili bačen u tamnicu. Ovo se nije dešavalo u vrijeme Nurudina Zenkija čija je jedina briga bila protjerati krstaše, njega nije interesiralo ko će ih protjerati i okititi se slavom.

Nedžmudin je bio izložen političkoj krizi u Balebeku kada je protiv njega Muinudin, damaščanski vladar, pokrenuo zavjeru. Uputio se prema Balebeku da bi ga pripojio sebi, daleko od Nurudinove vlasti. Damaščanska vojska je bila brojnija i snažnija od Nedžmudinove koji je zatražio pomoć od Nurudina, ali je ova pomoć, iz nepoznatog razloga, izostala.

Neki historičari ovaj Nurudinov postupak pravdaju zauzetošću u smirivanju pobuna koje su se, u osvitu njegove vladavine, pojavile u okolini Mosula i pripremama za iznenadni napad krstaša koji su se koncentrirali u blizini Haleba, sjedišta njegove vlasti. Nurudinov biograf će uvidjeti da se on ne plaši brzo, ali i da nije sretan napadati muslimansku vojsku. On je ovo smatrao razbijanjem snaga i držao prioritetnijim poslati vojsku protiv neprijateljske vojske. Napadao je muslimansku vojsku samo kada bi bio primoran.

Sučen sa zakašnjenjem Nurudinove pomoći, Nedžmudin je odlučio sačuvati muslimansku krv od bespotrebnog prolijevanja. Pristao je predati Balebek zadržavši samo nekoliko damaščanskih

sela. Neki autori ovaj postupak smatraju Nurudinovom i Nedžmudinovom sramotom. Srljanje u borbu se ne može tretirati junaštvom, ukoliko nisu osigurani uvjeti za pobjedu. Primirje u trenucima neizvjesnosti i male vjerovatnoće pobjede junaštvo je za onoga ko ispravno postavi standarde. Ovo je pojmio i Nurudin, te se nije srdio na Nedžmudina. Esedudinu je poklonio Homs i njegovu okolinu. Tako je Esedudin postao prethodnica njegove vojske.

Odsustvo Nurudinove srdžbe zbog Nedžmudinovog postupka mnogi istraživači tumače dogovorom da se Balebek preda kako bi se izbjegao građanski rat, jer se računalo na žestoku bitku sa krstašima. Došle su vijesti o novim kontingentima krstaša koji su se iz Evrope uputili prema Istoku. Pred ovom najezdom, poznatom kao Drugi krstaški rat, mogao je stati jedino Nurudin. Međutim, ova ekspedicija pod vođstvom Luisa VII i Konrada III bila je izložena velikoj opasnosti od Seldžuka koji su ih napali i većinu pobili.

Smatram da seldžučki trud i zalaganje u eliminiranju krstaške okupacije zahtjeva ozbiljnu nezavisnu studiju. Mnogi historičari to zanemaruju, uprkos njihovom velikom značaju. Sjetimo se Prvog krstaškog rata kojeg je predvodio Petar Isposnik. Njih su snažno i nemilosrdno napali seldžučki odredi, spasila ih se tek trećina. Samo Allah zna šta bi se

dogodilo da je ova ekspedicija neokrnjena doprla do muslimanskih zemalja u vrijeme razdora (u periodu koji se može nazvati periodom tužbalice) prije nego je Imadudin poduzeo odlučujuće korake. Drugi krstaški rat je platio skupocjen danak seldžučkim sabljama. Francuski kralj je, čak, bio prinuđen vratiti se u Francusku. Njemački kralj, Konrad III je bio primoran povući se, ne prema Rehi – kako je ranije planirao da bi se izbavio od Nurudina – već u Damask, daleko od Nurudinove vlasti.

Nurudin je, s bratom Gazijom, krenuo osvojiti Damask. Da im se još priključio Muinudin i da su objedinjenim snagama napali, pobjeda bi bila neminovna. On se uplašio da bi, nakon pobjede, njegovo kraljevstvo i on pali pod Nurudinovu vlast. Kao svoj lični interes, vidio je mogućnost uspostavljanja korespondencije s Francima. Obećao im je predati neke veoma važne tvrđave i veliku količinu imetka. Muslimanima je teško pala Muinudinova izdaja koja je najbolji primjer poniženja, propasti i sloma. Nurudin i Gazi su se vratili kako bi sproveli plan otpora nadolazećoj franačkoj vojsci. Njih dvojica su primjetili veliki strah franačke vojske, jer se nisu povukli u Rehu već su zauzeli oblasti daleko od svake pomoći i logistike. Nedžmudin je vidio da je pripajanje Nurudinu nakon Muinudinove izdaje zapečaćena stvar. Morao je raditi polahko. Kako pomagati Nurudinu među

njegovim neprijateljima!? Nedžmudin i Esedudin su bili u zajednici koju je predvodio povjerljivi junak. Jedan je radio transparentno u Halebu, a drugi tajno u Damasku.

Dalji tok stvari je bio iznenađujući. Umro je mosulski vladar Gazi, Nurudin je ovaj grad mogao staviti pod svoju jurisdikciju. Kao što smo ranije naglasili, Gazi nije imao zakonskog nasljednika, a Nurudin je bio glava porodice. Međutim, on je želio zadovoljiti mlađega brata Kutbudina. Imenovao ga je za nezavisnog upravnika Mosula, kao što je bio i Gazi, ali pod uvjetom da mu šamski emirati iskažu lojalnost kako bi sve islamske oblasti bile pod njegovom upravom, izuzev onoga što je nepokornošću damaščanskog vladara otrgnuto.

Krstaška vojska je u drugom pohodu, izgubivši nadu vratiti Rehu, zauzela Askelan, jedno od najvećih egipatskih utvrđenja u Šamu. Zauzevši ovo mjesto, povećali su im se apetiti prema Damasku ne bi li sprječili Nurudina da ga kasnije osvoji. Te njihove apetite je podgrijavalala vijest o Muinudinovoj smrti i Mudžirudinovom imenovanju za novoga vladara. Mudžirudin nije imao iskustva u rukovođenju.

Nurudin je sebe vidio pred zapečaćenim djelom. To ga je nagonilo da Damask izbavi iz očekivane propasti. Sazvao je ratno vijeće u kojem je Esedudin bio najstariji general. Počeo je obrazlagati situaciju

sa svih aspekata, naglašavajući spremnost krstaša da se osvete ovom gradu. Postignut je konsenzus da se vojska pod Esedudinovim zapovjedništvom uputi prema Damasku. U Damasku je boravio Nedžmudin radeći na njegovom pripajanju Nurudinu tako da Mudžirudin nije mogao ništa učiniti. Nedžmudin je smatrao da se treba međusobno pomoći islamskom vojskom, ne ostavljajući prostora za bilo kakvo kolebanje. Čak je izišao i pred Nurudinovu vojsku izražavajući joj dobrodošlicu. Predao je Damask bratu Esedudinu vođen islamskim osjećajima koji prevazilaze svaki lični interes ili političku pripadnost.

Pošto je Damask bio najveći šamski grad, najbolje uređenog administrativnog sistema i najbliži neprijateljskim linijama, Nurudin je odlučio imenovati ga sjedištem države. Analizirajući svoje ljude, Nurudin je vidio da su Nedžmudin Ejub, Esedudin Širkuh i Salahudin sin Ejubov najveći entuzijaste. Odlučio im je povjeriti prvo mjesto u administraciji. Ejuba je imenovao glavnim upravnikom, a Širkuha njegovim zamjenikom. Salahudina je postavio za zapovjednika garde koja se brinula o unutarnjoj sigurnosti. Tako se ovoj kurdskoj porodici pružila prilika da zauzmu visoko mjesto u pročelju islamske države.

Iako su se čitaoci upustili u priču o Ejubu i Širkuhu, knjiga govori o Salahudinu. Njegov premještaj

na značajna mjesta u vlasti – mada je bio veoma mlad – nije bio po volji njegovom ocu i amidži. Nurudin nije prihvatio da njegove lične želje i prohtjevi budu faktor koji će utjecati na napredovanje službenika. On je u ovom ambicioznom mladiću prepoznao zrelog čovjeka, uvidio je pozitivnosti koje su ga kandidirale za značajne funkcije.

Salahudin je bio ushićen Nurudinovom hrabrošću. U potpunosti je slijedio njegov način ophođenja, posjedovao njegovu ratnu svijest i budnost, te prednjačio aktivnostima – što mu je osiguralo cijenjeno mjesto u Nurudinovom srcu. Isto tako, njegov vjerski odgoj, stečen među velikim učenjacima i budnim očima fekiha, osigurao mu je visoko mjesto kod Nurudina. Vjerski skupovi na Nurudinovom dvorcu se nikada nisu prekidali, eventualno u danima ratnih priprema.

Na naučnim predavanjima u dvorcu i bojnim poljima u ratu, ovaj poletni mladić je pokazao osobine koje su mu pripremile sretnu budućnost. Ovome treba dodati i da je Nedžmudin nastojao kod sina pobuditi ljubav prema Nurudinu i pomoći mu da razumije njegove stavove. Nedžmudin je bio veoma skroman čovjek, nije težio slavi i ugledu, zadovoljio se slavom koju mu je Božije određenje dosudilo.

Ovo je blistavi trougao: Nedžmudin Ejub, Esedudin Širkuh i Salahudin Jusuf ibn Ejub. Dugo iščekivana nada za pobjedom je na pomolu!

Ka Egiptu

Jedno od tumačenja historijografije jeste širenje dezinformacija o nekom čovjeku ili zajednici, njima istraživač teži bez ikakvih studija. Kada počne pisati na određenu temu, traga za različitim predanjima kako bi odabrao ona koja su se već uvriježila u njegovom razumu. Nužno je pročitati veliki broj oprečnih stavova, ali istraživač najčešće ignorira pročitano. Trudi se dokazati svoju tezu, loveći prijažljive informacije, bez obzira bile one pogrešne ili ispravne.

Jedno od takvih mišljenja je stav da su Fatimije bili neprijatelji svih muslimana i da su pomagali krstaše, čak da su im i poželjeli dobrodošlicu na Istoku, pružili imetak i opremu kako bi se duže zadržali u Šamu. Ja ne znam kako će se to shvatiti, ali fatimijske halife nisu okusile gorčinu, poniženja, atentate i raznovrsna tlačenja, osim na primjerima Šavara i Dergama.

Ko pogleda prosperitetnu historiju prvoga doba fatimijske dinastije, vidjet će veliku želju za očuvanjem islamskog dostojanstva i kontinuiran otpor neprijateljima islama. Narod je krasilo

dostojanstvo onda kada su mu vladari bili istinski, kada su imali snage naređivati i zabranjivati, kada su se ministri isticali širokom kulturnom naobrazbom, odlučnom administracijom i iskrenošću. Uprkos suštinskim neslaganjima dviju država – abasijske i fatimijske – to nije sprječilo Egipat da pomogne Bagdadu u trenucima krstaških napada. Isto tako, to nije spriječilo Bagdad da pomogne Egiptu u teškim trenucima. U takvim trenucima se zaboravljaju razlike, nestaje mržnje i svi zajedno staju, poput očeličene zgrade, pred neprijateljom. Kao primjer ću navesti bizantinski napad na Homs, Humat i Haleb, 365. Hidžretske godine. Ta oblast je bila pod fatimijskom ingirencijom. Zaplašili su ih ubistvima, protjerivanjima i zarobljavanjem. Kada je vijest doprla do Bagdada, Muizudevle je napisao pismo Azizu-Billahu, fatimijskom halifi, obznanujući prijateljstvo abasijskog halife čitavom islamskom ummetu, nudeći mu učešće Bagdada u borbi protiv zajedničkog neprijatelja. Aziz-Billah je cijenio ovu velikodušnu ponudu i zahvalio se abasijskom halifi odgovarajući : "Egipatska vojska je dovoljno snažna odagnati neprijatelja."

Muslimanski odredi su efikasno izvršili propisanu obavezu. Bizantinci su se povukli preko rijeke misleći da će ih voda zaštititi. Odredi muslimanskih boraca su ušli u rijeku i plivali dok su ih dva odreda strijelaca, međusobno se smjenjujući,

štitila s leđa. Posrećilo im se, te su brzo postavili montažni most. Tada je buknula stravična bitka u kojoj su muslimani žestoko porazili neprijatelje.

Uprkos tome što su fatimijske halife, nakon prvog perioda, nazadovale, one su imale i vezire koji su kontinuiranim radom i nesebičnim trudom uzdigli svjetionik hilafeta. El-Jazuri je bio jedan od vezira reformatora. Prije nego je ušao u politiku, posvetio se stjecanju znanja. Njegovim zalaganjem i trudom država je postala sigurna, podanici su bili sretni i zadovoljni. Njega su naslijedili loši veziri, što je donijelo nesigurnost u fatimijsko društvo. To je trajalo dok za zapovjednika vojske nije došao Bedrudin el-Džemali. On je vratio sigurnost, mir i harmoniju. El-Džemali je više bio plemeniti učenjak nego vezir. Veliko znanje ga je kandidiralo za dai'ju nad svim dai'jama i vrhovnog kadiju. To su dva naučna položaja koja se pripajaju vezirskom. Sagradio je veliki broj znamenitosti, džamija i škola, jer su harmonija i sigurnost prosperirale. Kaže se da je njegov period otvorio put dobru i dostojanstvu. Njega su naslijedili ugledni veziri, posljednji je pjesnik Tulai Ruzejk. On je bio fenomen u književnosti, nauci i politici. Divio se Nurudinovim herojskim podvizima. Prigovorio mu je što je potpisao mirovni sporazum i sugerirao da isti prekrši i napadne krstaše s istočne strane kako bi se neprijatelj našao između dva fronta. Egipatska

vojska se borila junački. S druge strane, flote su kružile šamskim obalama i krstašima zadavale smrtonosne udarce. O tome govori kasida koju je Tulai ibn Ruzejk ispjevao Nurudinu:

Naši odredi su se uputili k Šamu,
Jezdeći pješčanim dinama.

Zbog toga su neprijatelji poželjeli
Kuće svoje napustiti.

Na njih smo konjanike,
Jedne za drugima, poslali.

Ako bi Nurudin naš postupak
Prema njima slijedio,

I protiv njih slao odred za odredom
Žestoko ih napadajući,

Vidio bi Francima kraj
U njihovim zatvorenim utvrđenjima.

Pripremili bi se za povratak na Zapad
Ili bi, možda, krenuli ka Sjeveru.

U drugoj kasidi, Tulai se, također, obraća Nurudinu:

Ostavi se sklonosti i mira sa Francima,
On želi mir, ali ne i oni.

Pogledaj, koliko si im puta ponudio uvjete,
I koliko puta su ih prekršili.

Budi žestok, jer mi smo pripravili sve
Što si tražio i spremili vojsku koja posustati neće.

Iz posljednjeg stiha se vidi da je Nurudin od Ibn Ruzejka tražio egipatsko učešće, i on mu je odmah udovoljio. Nesreća je što je protiv vezira pokrenuta zavjera i što je ubijen. Njegovom smrću je završeno poglavlje dostojanstva i časti. Nakon njega, vezirsku funkciju je preuzeo njegov sin Adil ibn Ruzejk. On nije ostao dugo na tom položaju, jer je prezreni karijerizam započeo Šavarovim prebačajem u Kairo. Njegovo vezirstvo je počelo Adilovim ubistvom i žrtvovanjem njegovog dostojanstva, vjere i domovine na putu egoizma.

Ovdje počinju crne stranice egipatske historije. Ovaj nasilnik nije priznavao autoritet ni halife, ni upravnika ni sudije, izuzev onih koji su mu se ponizno klanjali. Kako njegove grijehe pripisati golorukom i slabašnom halifi koji nije imao nikakvih ovlasti?! Šavar je želio beskompromisno preuzeti cjelokupnu vlast, došao je sa brda i doveo mnogobrojnu vojsku kako bi preoteo vlast Adilu ibn Ruzejku. Želja mu se ostvarila, jer je upotrijebio i neke esvanske odrede.

Neki historičari, prilikom upoznavanja s određenim ljudima, stvari ne postavljaju na prava mjesta. Oni govore da je Šavar, kada je preoteo vezirstvo, bio u pravu. Najprioritetnije je bilo precizno i ispravno definirati i odrediti situacije, djela i ljude kako tereti

tuđinca ne bi pali na slabašan narod kojeg za njega ništa ne vezuje.

Šavar je isprva bio drumski razbojnik. Tulai ibn Ruzejk je smatrao da može smiriti pobune brda kada se susretnu dva vanjska elementa koji će se međusobno uništiti. Kada je ostvario pobjedu, Tulai ga je imenovao za namjesnika tog mjesta, zbog čega se kajao cijeloga života. Upozorio je sina da se čuva njegovog zla i da mu se ne suprotstavlja pokušajem smjene. Ali, mladalački entuzijazam je naveo Ibn Muteserria da donese odluku o njegovoj smjeni. Bilo je zaočekivati da se ovaj zločinac neće lahko odreći položaja. Štaviše, bilo je prirodno da oslušne stvari i zna da mladi vezir nije poput oca. Može napasti i okupirati Kairo i tako steći glavnu riječ. Halifa je bio slabašan, nije posjedovao nikakvu snagu, narod nije imao odbrambenog oružja – niko mu se nije mogao suprotstaviti.

Sve se ovo obistinilo, Šavar je držao povodac vlasti. Počeo je s progonima i ubistvima Adilovih pomoćnika. Njegovo neprijateljstvo se, čak, proširilo i na halifinu gardu. Počeo je iskorjenjivati sve za koje bi mu se učinilo da posjeduju snagu okupljanja ljudi. Suprotstavio mu se čovjek njegove sorte, drugi drumski razbojnik koji nije mogao dozvoliti da jedino Šavar namjesnikuje. Svi su mrzili Šavara koji se pojavio niotkuda i okupirao zemlju. Možda je i halifa bio stisnutih prsa zbog

Šavarovog nasrtaja, te je pokazao simpatije prema Dergamu. Stali su jedan naspram drugog, licem u lice, obojica srditi i željni uništiti drugog.

Dergam se dosjetio zatražiti pomoć franačkog kralja u El-Kudusu. Amalrik je vrijebao priliku napasti Egipat. Bojao se upuštanja u borbu bez konkretnih rezultata. Kada mu je stigla Dergamova ponuda, pomislio je da je Egipat zrela voćka koja samo što nije pala u njegove ruke. Knedla u grlu su mu bili porazi od Nurudina u Šamu, u očima svoje vojske je izgledao nemoćan pred ovim muslimanskim velikanom. Želio je skrenuti njihove poglede prema dobiti koju bi brzo stekao u Egiptu.

Tako je ovaj prevarant pružio ruku okupatoru. Šavar je želio otkloniti zamku zamkom. Zbog toge se uputio prema Nurudinu Zenkiju. Ne što je želio biti njegov vojnik, nego da bi porazio suparnika. Odlučio je održati vezu sa Nurudinom. Znao je kakva osjećanja Egipćani gaje prema ovom junaku. Bio je uvjeren da će svi muslimani s dobrodošlicom prihvatiti njegovu vojsku.

Nurudina je iznenadio Šavarov dolazak. Čuo je o Dergamovoj sramnoj izdaji. Zbog toga je počeo razmišljati o Amalriku koji je okupirao Egipat i lahko zadobio njegove dragocjenosti. Ovo je bila istinska katastrofa u odnosu na Nurudinov trud. Allah je želio olakšati njegovoj vojsci. Krstaška vojska je krenula okupirati zemlju. Amalrik je uporno

od Dergama tražio obećani novac. Dergam nije imao dovoljno imetka kojim bi ugasio želju ambicioznog kralja. Pobojao se da bi on mogao krenuti na prijestolnicu, osvojiti je i tako ga baciti u veliku nevolju. Nil je nadošao, Dergam je naredio da se poruše mostovi pred dolazećom vojskom. Potopio je zemlju na belbiškoj strani, krstaška vojska je prinuđena na povratak.

Kada je do Dergama doprla vijest o Šavarovom priključenju Nurudinu i da islamska vojska, bez sumnje, dolazi, gorko se pokajao zbog povlačenja Franaka. Pozvao ih je da se vrate spreman žrtvovati sve što zatraže. Ovo je veoma brzo došlo do Nurudina tako da je slanje islamske vojske u Egipat smatrao neminovnim. Odabrao je Esedudina Širkuha za zapovjednika. Vojsku je pripremio najbolje što je mogao. Da bi zavarao Amalrika, naredio je vojsci da maršira u blizini granice sa El-Kudusom ne bi li Amalrik pomislio da se Nurudin sprema voditi bitku na tom mejdanu. To je bila izvanredna strategijska varka.

Esedudin se nastavio kretati prema Egiptu, Šavar ga je vodio prečicama. Kod Belbisa su se susrele dvije vojske: Dergamova i Esedudinova. Dergamovi vojnici se nisu iskreno borili, jer su bili prinuđeni napadati braću s kojima su dijelili vjeru, bolove i nadanja. Povlačili su se prema kairskim

zidinama. Esedudin ih je slijedio, sve dok nisu stigli do Fustata, gdje su se ulogorili.

Dergam se našao u neobranom grožđu, te je nasrnuo na vakufe kako bi vojsku privolio na lojalnost. Narod se pobunio, jer ih je osramotio stupajući u savez s Francima. Puk je dolazeću vojsku smatrao prijateljskom. Toga je bio svjestan i halifa, te je obznanio nezadovoljstvo Dergamom. Međutim, Dergam nije padao u očaj, obilazio je ljude pokušavajući ih sakupiti. Jednom je, u trenutku srdžbe, grubo udario konja koji ga je zbacio, te je udario u kamen i povrijedio se. Ljudi su to opazili, i dokrajčili ga. Njegovu glavu su ponijeli halifi. Ovakav završetak je bio očekivan za izdajnika poput njega.

Građanski rat je završen Dergamovom smrću, Šavar se vratio na mjesto namjesnika. Opazio je da su muslimani Egipta obradovani Esedudinovim prisustvom. I kada bi bio van Kaira, Esedudin bi bio glavna tema razgovora. Šavar je smatrao da je došlo vrijeme otkrvanja pravih namjera. Esedudinu je poslao trideset hiljada zlatnika s porukom: "Nakon eliminiranja krstaške opasnosti i Dergamov smrti, možeš ići."

Prevara je bila očigledna, Šavarov i Nurudinov dogovor to nije podrazumjevao. Esedudinova vojska je trebala ostati u Egiptu kako bi se krstaši našli između dvije vatre. Esedudin je srdito odgovorio da

se neće povući dok mu Nurudin ne naredi. Šavar je pribjegao očitoj izdaji i pozvao Amalrika das e vrati. Kao jučer se bojao krstaškog zla jer su mu mogli okupirati zemlju! Očigledno to nije bio razlog bojazni, već se, zapravo, bojao da će Franci biti Dergamovi pomoćnici. Danas je za prijatelje uzeo jučerašnje neprijatelje da bi se suprotstavio onima čiju pomoć je tražio protiv sadašnjih saveznika.

Esedudin je shvatao ozbiljnost situacije, posebno u uvjetima slabe opremljenosti. Šavar je nastojao spriječiti svaku pomoć koju su Egipćani mogli pružiti borcima. Esedudin je posavjetovao Salahudina da na čelu odreda ode do Belbisa i zatraži pomoć. Salahudin se uputio prema Šerkiji i naišao na toplu dobrodošlicu. Amalrikova vojska se uputila prema Fakusu. Šavar mu je na ispomoć došao u jeku borbe. Islamska vojska se n ašla u teškoj situaciji zbog istrošenosti rezervi.

Kada je alarmantna vijest došla do Nurudina, odlučio je krenuti na El-Kudus. U njemu je boravio mali odred nespreman braniti grad. Do Amalrika su stigle vijestio Nurudinovom napadu. Pomislio je: "Ako Sveti grad padne u Nurudinove ruke, nemam nikakve koristi od ostanka u Egiptu među neprijateljima koji će me jednog dana uništiti."

Vijest o povlačenju je pogodila Šavara poput munje. Da stvar bude gora, Franci se nisu zadovoljili povlačenjem: tražili su mu velike količine novca koje

je mogao sakupiti jedino globama. Morao se pokoriti. Amalrik je ostavio dio vojske kako bi se mogao vratiti kada se situacija sa Nurudinom razriješi.

Protiv Šavarove izdaje su se pobunili iskreni muslimani, a među njima i sin Kamil, pa je on Esedudinu poslao izaslanike tvrdeći da je uložio trud da se Amalrik povuče. Također je tražio da i Esedudin postupi isto. On mu je poručio: "Neću se povući dok se ne povuče i posljednji krstaški vojnik."

Amalrik je bio prinuđen odustati od svojih zahtjeva. Esedudin je povratak smatrao ispravnim i neizbježnim. Šavar je ostao nesiguran od spletki, uprkos malim zalihama i oponiranjem vojske. Dovoljno mu je bilo biti siguran od Amalrikovog zla. Salahudin se suprotstavio povratku, ali ga je amidža obavijestio da se, ipak, vraćaju. Saznali su sve o Egiptu. Kada se drugi put vrate, bit će snažniji i spremniji.

Neki analitičari smatraju da Esedudinov pohod nije donio rezultate, ja ne mislim tako. Uspjeh se mjeri kompliciranošću uvjeta. Povlačenje u uvjetima u kojima nema očiglednih rezultata je uspjeh. U suprotnom, moguć je poraz. Hrabrost nije samo znati samo napasti, hrabrost je izbaviti vojsku bez velikih gubitaka u teškim situacijama.

Kako su događaji tekli, Nurudinova vojska se nije mnogo udaljila od Egipta. Šavar je, nakon

njihovog povlačenja, pozvao Franke da odrede koji će boraviti u Egiptu kako Nurudin ne bi ponovo pokazao ambicije prema njemu. Ovaj postupak je pokazao Šavarov strah ne samo od Nurudina već i od Egipćana koji su čekali povoljan trenutak za osvetu. Zbog toga je traženje Amalrikove pomoći bilo u svrhu zaštite od očekivane pobune. Ovaj poziv za pomoć bio je, također, veliki podstrek Nurudinu da isplanira dalje korake nakon franačke okupacije Egipta. Oni su ga ranije napustili, ali im je Šavar pripremio povratak.

Esedudin je bio u pripravnosti nastaviti put kako bi pod Nurudinovom naredbom iskorijenio krstaše iz doline Nila. Ostvarilo se planirano. U drugi pohod je bilo uključeno dvije hiljade najboljih Nurudinovih vojnika. Nakon teških borbi, stigli su do Džezire. Snažan pustinjski vjetar je bjesnio zapuhujući vojsku, dižući pijesak i mučeći ljude. Ove krize su dočekali pozitivnim saburom. Situacija je postala ozbiljna. Amalrikova vojska je stajala na lijevoj obali, suprotno je bila Esedudinova armija. Proteklo je nekoliko dana, a Amalrik nije počeo s planiranim prelaskom preko rijeke. Vrebao je trenutak Esedudinovog nemara kako bi, pod plaštom noći kada vojnici spokojno otpočnu, krvnički napao.

Esedudin je primjetio veliku koncentraciju ljudstva i opreme u krstaškom logoru, što ga je navelo na zaključak da planiraju prelazak rijeke.

Toliko su bili brojni da im se nije mogao oduprijeti. Zato je bio prinuđen izdati naredbu za povlačenje u brda. Krstaši su shvatili da je ovo povlačenje znak slabosti, te su ga slijedili. Esedudin je komandu podijelio između sebe i Salahudina. Sinovcu je preporučio da povede vojnike njivama kako krstaši o njemu ne bi ništa saznali. Kada se rasplamsa bitka između Esedudina i krstaša, Salahudin će im zabosti nož u leđa. Ovim mudrim planom je muslimanska vojska ostvarila pobjedu. Amalrik se povukao u Kairo, bježeći s preostalim odredima.

Situacija između brojnije krstaške i malobrojnije Esedudinove vojske je bila delikatna i neumoljiva. Šavar je Francima konstantno slao pomoć, osiguravajući im opskrbu. Muslimansku vojsku je tajno pomagalo stanovništvo. Ovo je navelo Esedudina da podijeli vojsku u dva tabora. On je s jednim ostao u brdima iščekujući povoljnu priliku za napad na Kairo, a Salahudin se s drugim uputio prema Aleksandriji kako bi je zauzeo i zaštitio od opasnosti. Franačka flota se uputila prema Aleksandriji odazivajući se Almarikovom pozivu za pojačanjem. Salahudin je podnio velike strahote u odbrani grada i pokazao izvanredno umijeće ratovanja. To je učinilo da ga ljudi iz utvrđenja puno zavole i pomažu, u skladu s mogućnostima, ljudstvom i opremom. Salahudin je zapao u nezavidnu situaciju, obistinila se Esedudinova

slutnja o franačkoj floti koja je plovila prema Aleksandriji s razornim oružjem. Salahudin se čvrsto držao i sedamdeset dana odolijevao stravičnim iznenađenjima. Esedudinu je poslao izaslanika koji ga je obavijestio o mučnoj situaciji. On je hitro napao Kairo kako bi se suočio s krstašima u Džizi i odvratio ih od napada na Salahudina. Taj postupak je bio uspješan. Amalrik nije znao da je njegova vojska izložena tolikoj opasnosti da se mora povući u Kairo. Borba ga je iscrpila, te je ponudio Esedudinu da se obojica povuku. Ovaj prijedlog je bio u skladu sa željama obiju grupa, moglo bi se kazati da je to uspostava primirja kako bi se obje umorene vojske odmorile.

Amalrik je otputovao izgarajući za Egiptom, jer je vidio njegove ljepote. To ga je navelo da usporedi Egipat i Jerusalem – nije vidio nikakvih sličnosti. Došli su mu izaslanici koje je poslao u halifin dvor da potpišu primirje. Zadivilo ga je ono što su mu prenijeli o raskoši dvora – tavanice od zlata i srebra, jastuci i naslonjači od svile i brokata, gostionice i restorani. Zbog toga je rekao svom narodu:

"Bagdad je bio prijestolnica islamskog carstva, iako postoje Mekka i Medina. Mekka je mjesto hodočašća, a u Medini je grob Poslanika islama. Zbog čega ja ne bih živio u Egiptu i uživao u njegovim ljepotama, a Jerusalem ostao vjerski centar, kao što je bila Mekka u vrijeme Abasija."

Pokušao je steći naklonost konstantinopoljskog kralja ženeći se njegovom kćerkom. Želio je iskoristiti njegovu pomoć u osvajanju Egipta. Bizantinski kralj mu je obećao pomoći nakon što mu je postao zet. Amalrik nije čekaob izantinsku pomoć, već je krenuo s vojskom. Stigao je do Belbisa i tu izvršio pogrom stanovništva, popalio grad i porušio kuće. Ovaj pokolj je vratio sjećanje na bolne dane osvete i straha koji su zadesili Bejtul-Makdis. Amalriku nije ostalo egipatskih prijatelja s kojima bi sklopio savez.

Šavara su iznenadile vijesti o Amalrikovom bezrazložnom pokolju, rušenju i uništavanju, jer mu se niko nije suprotstavio. Poslao mu je protestno pismo. Amalrik se pravdao da mu Šavar nije dostavio dogovoreni novac koji mu je prijeko potreban. Krenuo je prema Kairu. Šavar se pobojao da bi Amalrik mogao osvojiti prvo kairsko utvrđenje Fustat, te je naredio da se spali u stravičnoj katastrofi kakvu Egipat ne pamti. To je, bez sumnje, bio postupak luđaka. Koliko god da bi ga Franci uništili, ne bi došli do granice spaljivanja.

Kada sep ožar, podstaknut zapaljivim p etrolejem, proširio utvrđenjem, stanovnici nisu imali vremena prenijeti robu i osnovne potrepštine. U panici, tumarajući tamo-ovamo, utvrđenje su napustili muškarci, žene, djeca i starci. U džamijama, školama, bolnicama i na pustim ulicama, gomilajući

se jedni na druge, pronašli su nesigurni dom. Nisu imali prekrivača, odjeće, niti bilo kakve opskrbe, osim onoga što bi im udijelila braća iz Kaira. Bojali su se strahote iskušenja. Halifa i njegovi savjetnici su se prestravili strahotom koja je vrijebala od vanjskog neprijatelja i požara unutar grada. Adid je poslao izaslanike koji su zapomagajući tražili Nurudinovu pomoć.

Neki historičari kažu da je pomoć zatražio Šavar, ali ja to smatram nelogičnom. Obostrana mržnja Nurudina i vezira izdajice, koja je došla do stepena ključanja, nije mogla dozvoliti da se Šavar obrati Nurudinu za pomoć. Esedudin je dobro procjenio situaciju i podsticao Nurudinovo djelovanje. Ljudi oportunističkog shvaćanja kažu da je Esedudin želio zagospodariti Egiptom, odvojiti se od Nurudina i svojoj porodici pribaviti slavu u kakvu Nurudinova porodica uživa u Šamu. Ovo je kategorički neprihvatljivo. Da je Esedudin razmišljao o osamostaljenju, obratio bi se Nedžmudinu i Salahudinu. U tom slučaju, Salahudin bi se prvi odazvao. On je izražavao negodovanje zbog trećeg putovanja u Egipat. Podsjetio je amidžu na strahote koje je podnio u Aleksandriji tokom dugotrajne opsade kada su ga neke teške situacije umalo ugušile, ali ga je Allah pomogao strpljivošću. Bojao se da ga sutra ne zadesi ono što mu se dogodilo jučer. Esedudin ga je, ipak, ubjedio.

Ibn Esir navodi da je Adid zatražio Nurudinovu pomoć. Osjećanja svojih žena je poslao kao posrednike, obznanjujući nemoć da zaštiti porodicu, akamo li žene drugih muslimana. Ovo je navelo Nurudina da poduzme treći pohod.

Na drugoj strani, Amalrik se želio osvetiti Kairu, uprkos Šavarovom ulizivanju koji je tvrdio da će Egipćani platiti Amalriku koliko god želi. Ambiciozni kralj je sanjao o velikom bogatstvu kojim bi doveo ogromnu vojsku iz Evrope i tako stao ukraj muslimanima. Sanjao je da ovlada čitavim Egiptom, a što je do sada okupirao, okupirao je sredstvima Egipćana.

Nurudin je izgubio nadu u vrijednost egipatske vladajuće vrhuške – bilo da se radilo o halifi, veziru ili generalima; uvidio je njihovu podčinjenost pred neprijateljem. Tajno je saopćio Esedudinu da ne razmišlja o povratku. Želio je da Egipat i Šam budu jedna država koja će se suprotstaviti opasnom neprijatelju. Ovoga je bio svjestan i sam Esedudin, i radio je na realiziranju te zamisli.

Allahova milost je učinila da Amalrika obuzme strah saznavši da Esedudin dolazi na čelu ogromne vojske. Shvatio je da mu Šavar ne može pomoći, jer egipatski narod nije uz njega. Čuvši za Esedudinov dolazak, Šavar pokaza uzdržljivost prema Amalriku i obavijesti ga da mora napustiti zemlju bez bogatstva koje je želio steći. Također mu je

došla vijest da Esedudin nosi novo oružje koje će presuditi u predstojećoj borbi. Amalrik je kao najispravniji potez vidio povlačenje.

Egipćani su dočekali Esedudina u slavljeničkoj atmosferi, čak mu je i halifa krenuo u susret – to ranije nikada nije uradio. Šavar je vidio da je odnos između Esedudina i halife veoma dobar, Esedudin je komandant moćne vojske i miljenik egipatskog naroda. Mase su uzvikivale njegovo ime. Posjetioci su Šavara gledali zlurado i brojali mu dane. Sve je to potpalilo spletke u njegovim prsima. Odlučio je napraviti slavlje u čast Esedudina i njegove vojske. Pozvao je Esedudina, njemu bliske ljude i savjetnike. Oni će biti sigurni ne sluteći šta će se dogoditi. Iznenadit će ih i sve pobiti u krvavom masakru. Smatrao je da u ovim planovima treba uključiti i sina Kamila Šudžaa. Međutim, Kamil je bio častan čovjek, rekao je ocu u lice: "Ako si se odlučio na tu podlost, otići ću Širkuhu i kazati mu šta si smislio." Želeći mu izazvati emocije, otac reče: "Tako mi Boga, sinko, ako tako ne uradim, moje srce će biti probodeno Esedudinovom sabljom." "Istinu govoriš, ali bolje da budemo ubijeni kao muslimani u islamskoj zemlji, nego pod franačkom vlašću. Ako čuju za Širkuhovu smrt, ponovo će se vratiti, a Nurudin nam nakon toga sigurno neće pomoći." – reče veliki sin.

Eho vijesti o planiranoj zavjeri je izgleda stigao i do Esedudina. Dobro je znao Šavarovu podlost. Bojazni o ovom prevarantu je povjerio Salahudinu. Mislio se posavjetovati s halifom, ali je zbog vulkana koji je plamtio u njegovim prsima odustao. Odlučio ga je kazniti, taj posao je povjerio Salahudinu.

Esedudin je bio svjestan Šavarove lukavosti. Šavar je znao šta mu planiraju novopridošlice, te je bio krajnje obazriv. Išao je u grupi tjelohranitelja koji su se kretali ispred, iza, s njegove lijeve i s desne strane. Također, imao je i grupu plaćenika koja bi mu se priključila u trenutku napada i izazvala krvoproliće. Esedudin je odlučio povući se u odaje i proširiti vijest o bolesti. Dolazit će ljekari da ga liječe, a i Šavar će biti prinuđen posjetiti ga. Tada će biti bez čuvara i Salahudin će u miru izvršiti dužnost. Ovo je najlogičnije rješenje. Druga verzija kaže da je Šavar ubijen na putu, u trenutku nemara. Ovo je malo vjerovatno. Gdje su bili naoružani čuvari i straža koji su reagirali na svaki njegov mig? Bilo kako bilo, izdajicu je sustigla pravedna sudbina. Esedudin je požurio halifi Adidu koji ga je ogrnuo vezirskim plaštom nazvavši ga El-Meliku-Mensur – Pomognuti kralj.

Jedna epoha se završila, počela je druga. Allah je uzdigao islam i njegove sljedbenike, a ponizio licemjerstvo, prevare i njihove sljedbenike.

Salahudinovo namjesništvo[8]

Esedudin nije dugo bio vezir. Dva mjeseca nakon imenovanja na to mjesto, zadesila ga je iznenadna, ničim nenajavljena smrt. On je imao potpunu vlast u zemlji. Vojska mu je čuvala mjesto i smatrala ga prvim kapetanom lađe. Neprijatelji su ga se bojali. Znali su veoma dobro da mu se nisu mogli direktno suprotstaviti ni kada su uz njih bili Franci i dvor, pa kako da mu se suprotstave sada dok vlada državom i kada mu je i sam halifa pokoran?!

Esedudin je zagrizao loš zalogaj koji mu je zapliješio grlo. Njegova smrt je objavljena u kritičnom periodu, kada su se želje i prohtjevi ljudi uveliko razlikovali. Među šamskom vojskom je bilo onih koji su vrijebali priliku dočepati se njegovog položaja. Nisu bili rijetki, ali su bili nejedinstveni. Na halifinom dvoru je imalo onih koji su smatrali da je pojavljivanjem Esedudinovog sunca poput blistave zvijezde njihov autoritet porušen i utjecaj smanjen, te su u njegovom preseljenju vidjeli oduška za prikrivanu srdžbu i priliku za početak tajnog djelovanja koje bi im, možda, moglo donijeti

8 Pogledaj dodatak br. 4

dobro. Mogli su se povezati s Francima kako bi umanjili posljedice Šavarove i Dergamove nesreće. Šta će škoditi ako se takve nesreće ponove, masa bude ubijena i krv prolivena u građanskom ratu ako će to dovesti do njihove vlasti!? Na drugoj strani, Franci su se gušili u srdžbi zbog Nurudinove pobjede i imenovanja njegovog iskusnog generala za vezira. Željeli su se dograbiti odgovarajuće prilike za okupaciju Egipta. Njegove blagodati su im bile poznate od ranije, sanjali su o stalnom boravku između Nila, luka i bašči.

Sve je to bila opipljiva realnost o kojoj su ljudska srca maštala i prijatelji razgovarali u osami. Tu situaciju je trebalo brzo okončati. U Esedudinovoj vojsci je bio ugledan fekih kome su svi vojnici bili pokorni zbog iskrenog vjerovanja, čistih namjera i distanciranja od dunjaluka. Bio je to šejh Isa el-Hekari. On je pronikao u situaciju i uvidio da je jedan od onih koji su žudjeli za vlašću El-Jaruki, istaknuti general. Jedan od njih je i El-Džarumi, Salahudinov daidža i Esedudinov prijatelj. Jedan od kandidata je i Kutbudin ibn Telil koji nije ništa radio na dnevnom svjetlu, već u okrilju tame tajno podstičući ljude na mržnju prema El-Jarukiju i El-Džarumiju. Po njegovom mišljenju, to je značilo da će mu zreo plod pasti u šake. Nakon svih njih, dolazi najmlađi, ali najhrabriji, najodvažniji i najpronicljiviji – Salahudin.

Ovako je razmišljao fekih Isa el-Hekari. Analizirao je, razmišljao, pravio usporedbe dok se nije čvrsto uvjerio da izbor treba pasti na Salahudina. Stvar nije ostavljala mjesta kolebanju. Brzo je otišao El-Jarukiju i ubjedio ga da fekihi i vojne starješine smatraju kako je Salahudin najbolji i najprikladniji kandidat i da će on, ukoliko se pobuni, izazvati sukob i razbiti jedinstvo kompaktne zajednice. El-Jaruki je smatrao da nije dovoljno snažan suprotstaviti se fekihima. Javno je izrazio neslaganje, prihvatio napustiti Egipat i pridružiti se Nurudinovoj vojsci. Tako se i dogodilo.

El-Hekeri je zatim otišao El-Džarumiju i obavijestio ga o Salahudinovom izboru, upozorivši ga da ako se želi suprotstaviti mišljenju većine neka odlazi kao što je učinio i El-Jaruki. El-Džarumi je pomislio: "Ako se El-Jaruki nije mogao suprotstaviti općem mišljenju, šta mogu ja uraditi?" Tako je obznanio prihvaćanje. Bilo je prirodno da Ibn Telil prihvati ovo stanje, jer nije imao nikakvog oslonca. Tako je Salahudin imenovan na ovaj položaj.

Učenjaci su otišli Adidu i obavjestili ga o Salahudinovom jednoglasnom izboru. On nije mogao osporiti izbor. Neki istraživači smatraju da je Adid odmah odabrao Salahudina vidjevši da je najmlađi kandidat. Mislio je da će se mase pobuniti kada mu se suprotstavi neko stariji, što bi proizvelo smutnju u vojsci. Ovo je malo vjerovatno, čak i

nemoguće – Adid nije imao suštinsku vlast. Njegova želja je bila da ga oslobode rasprave i ostave unutar dvora.

Međutim, Salahudinovo preuzimanje Adidovog ogrtača i nadimka *El-Meliku-nasi* (Kralj pobjednik) kod dvorske svite, prije svega starješine straže (upravnika hilafeta), izazvalo je nelagodu. Poznata im je Salahudinova budnost, znali su da će ih lišiti svakog oblika moći i da će, u halifino ime, izdavati odluke koje će jedino halifa moći potpisati. Ovo im je unosilo tugu u duše, ali im je jedino preostalo čekanje.

Od mladalačkih dana, Salahudinov najveći uzor bio je Nurudin. Želio je biti zaštitnik islama pred krstaškom najezdom ugledajući se na Nurudinove postupke i učeći iz njegovih grešaka. Kada mu se posrećilo s vlašću, nada mu se iznova povećala – odlučio je biti jedna od britkih sablji islama. Pomislio je: "U ovu zemlju sam došao po treći put nevoljno, Allah je to htio zbog nečega. To je blistavo svjetlucanje koje se počelo javljati. Niko me neće odvratiti od tog cilja." Pozvao je Kadiju Fadila i rekao mu: "Od ovog trenutka si moj pomoćnik. Naš cilj je samo jedan. Allahova pomoć nije daleko, ona je blizu dobročinitelja."

Salahudin je želio pridobiti srca i Egipćana i Šamljana, te je zbog toga i jednima i drugima poklonio velike količine imetka koje su ranije bile

u vlasništvu njegovog amidže Esedudina. Govorio je: "Ovo će pomoći da ljudi budu jedan saf pred neprijateljem koji se dočepao njihovoga vatana." Zatim mu je stigla nova pomoć od Nurudina koja je potvrdila njegovu potpunu pokornost Nurudinu. To je ojačalo Salahudinov položaj. Sa njome je došao i Šemsudin Turan šah ibn Ejub, Salahudinov brat. To mu je povećalo pouzdanje i ugled.

Šemsudinovo slanje Salahudinu potvrđuje Nurudinovu prioritetnu želju da u Egiptu djeluje i postoji samo islamska snaga. Da je ovaj veliki čovjek bolovao od političke prepredenosti, sigurno bi se pobojao sastaviti dva hrabra brata i imenovati ih za upravnike vojske koja bi mu mogla otkazati poslušnost. Politička prepredenost i lukavstvo nemaju mjesta u duši čovjeka koji želi dobrobit islamu i ne teži za ličnim interesima. On je radio osposobiti i ojačati egipatsku vojsku kako bi bila trn u tijelu krstaša. Ovo je njegova jedina ambicija!

Kairska situacija se nije stabilizirala prema Salahudinovoj želji. Podvornici koji su izgubili ugled nisu mogli dozvoliti da jedino vezira obasjava svjetlost, a da se oni povuku bez prava naređivanja, zadovoljni pokornošću vladaru pravovjernih u ličnim željama koje ne prelaze pitanje jela i pića. Osoba poznata pod nadimkom upravnik hilafeta, čovjek koji je bio zadužen za fatimijsko obezbjeđenje, odlučio je poslati pismo franačkom kralju

i od njega zatražiti pomoć u halifno ime. Amalrik je izgarao od mržnje, jer je bio prinuđen napustiti Egipat. Želio se ponovo vratiti oslanjajući se na pomoć unutarnjih pristalica koji će mu pružiti oružje i opskrbu.

Salahudinu se posrećilo, te je ovo pismo palo u ruke njegovom špijunu. Od Kadije Fadila je zatražio savjet. On ga je posavjetovao da se ponaša kao da ništa ne zna, a da izaslanika zarobi na usamljenom mjestu kako bi upravnik hilafeta bio siguran da je stigao franačkom kralju. Nakon toga treba primiti upravnika hilafeta ne iskazujući neprijateljstvo kako bi se on oslobodio čuvara koji su ga u stopu pratili. Kada se ukaže prilika, treba ga bez buke likvidirati.

Salahudin je smatrao da treba strpljivo čekati dok ne nastupi iščekivani trenutak. Upravnik hilafeta je napustio dvorac zbog podmirivanja nekih potreba. Jedan Salahudinov vojnik ga je napao, posjekao po vratu i pustio mu krv. On je imao više od pedeset hiljada sudanskih vojnika koji su unosili smutnju u državu oslanjajući se na halifu i upravnika. Saznavši šta se desilo, objavili su pobunu. Odlučili su napasti regularnu vojsku koja ih je iščekivala u pripravnosti.

Između dvije vojske se rasplamsala stravična bitka. Na samom početku, halifa se priklonio šefu obezbjeđenja, ali kada je njegova vojska poražena,

izdao je odluku o rasformiranju garde odričući se njihovih grešaka. Njihovi razbijeni odredi se bili prinuđeni povući se prema Džizi, ali ih je Šemsudin slijedio i uništio. Preživjeli su otišli u pravcu juga, bježeći u udaljene predjele. Salahudin je shvatio da su i preostali dvorski čuvari gajili isto osjećanje prema njemu, te je naredio njihovo raspuštanje i uništenje njihovih kasarni. To je bilo bolje nego čekati bitku u kojoj bi, bez ikakvih razloga, došlo do gubljenja života.

Franci su saznali šta se dogodilo između dvorske garde i Salahudinove vojske. Na osnovu toga su zaključili da halifa nije zadovoljan Nurudinovom vojskom i da je njegova vlast paralizirana, da on nema vlasti ni u privatnim stvarima, a kamoli u državnim pitanjima. Također, Nurudin je, onog trenutka kada je Egipat pao u njegove ruke, postao vladar situacije. Pod njegovom vlašću su bile i pomorske baze u Aleksandriji, Dimjatu i drugim mjestima. Posljedica ove prevlasti mogla je biti da muslimani potpuno ovladaju istočnim dijelom basena Sredozemnog mora, čak i prekinu sve dotoke pomoći iz Evrope. Zbog toga je Amalrik, jerusalemski kralj, poslao deputaciju Evropi tražeći od Francuske, Engleske, Sicilije i Njemačke veliku vojnu ekspediciju koja je u stanju poraziti Nurudina. Suprotstavljenost stavova klera i plemstva ostavilo je ovo izaslanstvo bez značajnijih rezultata.

Amalrik je bio prinuđen obratiti se bizantinskom imperatoru Manojlu Komninu. On je poslao ogromnu flotu koja je umirila Amalrika. Amalrik je latinskim kneževinama u Šamu pisao o velikim poljoprivrednim dobrima Dimjata i drugih mjesta kojih će se dokopati kada zavladaju Egiptom. Ovim je želio osigurati njihovo prisustvo barem osjećanjima ako ne ljudstvom i oružjem.

Egipat se našao između dvije vojske. Jedna se, pod vođstvom bizantinske flote, uputila prema Dimjatu, a druga, pod Amalrikovim zapovjedništvom, prema Džizi. Bizantinska vojska je stigla prva. Zbog nečega je Amalrik odlučio promjeniti plan. Smatrao je da je bolje učestvovati u Bici na Dimjatu, jer mu nije bila garantirana pobjeda ako sam krene na Džizu. Grad se iznenadio flotom koja ga je okupirala, a i kasnijim dolaskom Amalrikove vojske s oružjem za okupaciju poput katapultova. Allah je stanovnike ovoga grada nadahnuo da preko Nila razvuku željezne lance i tako spriječe prodor flote.

Gdje je u tom trenutku bio Salahudin? Nije očekivao da će Dimjat biti meta napada. Pribjegao je utvrđivanju Aleksandrije i Bilbejsa, smatrajući ih ciljevima krstaške invazije. Saznavši da je Dimjat okupiran, požurio je prema njemu. Bio je na vrhuncu aktivnosti i tražio je hitnu Nurudinovu pomoć. I priroda je pomogla u odbijanju krstaške opsade. Nil je ponio velike talase od juga prema sjeveru. Egipćani

su znali savladati te talase, te su nosili glinene posude i plivali. Kada bi se primakli brodovima, raspalili bi vatru i bacali posude na vojsku i opremu. Požar se počeo širiti po palubama uznemiravajući pomorce. Uništili su većinu neprijateljske opreme. Bizantinska imperija je bila prinuđena, skupa sa Amalrikom, početi povlačenje ne čekajući propast na moru.

Amalrik se bojao Salahudinove snage u gradu, pa je počeo odugovlačiti. Došla mu je vijest da je Nurudin napao njihove kneževine u Šamu i da su se krstaši povukli prema Ari, odlučio se je odmah povući. Bizantijski imperator je bio svjestan da je u pitanju žestoka borba i da on sam, nakon povlačenja saveznika, nije mogao opstati na frontu. Pored toga, njegovu vojsku je morila glad, pa se počeo povlačiti. Za njima su išli plivači obasipajući ih vatrom. Mnogo je lađa uništeno i veliki broj vojnika utopljen. Salahudin se vratio u Kairo zaodjenut vjencima pobjede. Nurudin je bio odlučujući faktor pobjede u Esedudinovim pohodima, i sada je tu junačku ulogu nastavio i Salahudinu osigurao uspjeh.

Salahudin je, nakon razbijanja krstaških snaga, stekao veliku ljubav i poštivanje egipatskog naroda. Učenjaci, fekihi i književnici su na sva usta slavili blistavu pobjedu ovoga junaka. Džamijske dvorane su bile ispunjene hvalospjevima njegove snage. Ovo je po prvi put u historiji krstaških ratova da franačka i bizantinska vojska budu protjerane bez opterećivanja

naroda skupljanjem velikih količina imetka kao što su to činili Šavar i Dergam.

U komentarima franačkih pisaca, primjećuje se zbunjenost uzrocima Salahudinove blistave pobjede. Krstaši se čak nisu mogli ni iskrcati, njihove vojske su ostale zarobljene na lađama. Drugi smatraju da ih je porazio strah zbog nadolazeće poplave. Također, obilna kiša je oštetila ionako krhku površinu gornje strane. Smatram da je gubitak pouzdanja i povjerenja između dva zavojevača ostavio eho na završetak pohoda. To je Allahova pomoć i volja, jer je napadač opaki neprijatelj, a branilac štiti život nadajući se nagradi borca na Allahovom putu.

Zalazeći hilafet

Salahudin nije pronašao odmor ni nakon odlaska krstaša. Kako bi ga i pronašao kad je država vapila za unutarnjim učvršćivanjem i vanjskom sigurnošću. Unutar države, faktor nestabilnosti bile su pristalice fatimija koje su halifu smatrale nemoćnim da im donese ikakvo dobro jer je Salahudinov zamjenik u potpunosti ovladao dvorcem, nije im dozvoljavao uzeti išta od onoga što su inače uzimali. To je, neminovno, rasplamtilo srdžbu u njihovim dušama. Salahudina je prošlost podučila da su deklarativni mir i tišina pepeo koji skriva žeravicu. Na međunarodnom planu, Amalrik je i dalje izgarao za Egiptom. U Bici kod Dimjata je poražen, jer mu se nisu pridružile njemačka, engleska i francuska vojska. Želio je biti posljednji koji će posjedovati vlast nad nilskim obalama. Bilo je moguće da se krug okrene i vode Nila ispune evropskim flotama pod Amalrikovom upravom.

Da je neko drugi bio na Salahudinovom mjestu, nakon trijumfa kod Dimjata, uzeo bi odmor i čekao šta će mu dani donijeti. Ali, Salahudin je želio da inicijativa bude u njegovim rukama, pa je požurio prema Dejrul Belhu, u blizini Gaze, i

napao krstaške izvidnice, zatim se vratio pomorskom ratu. Tada su palestinske obale ispunjavali snažni ratni brodovi koji su upozoravali Salahudina na predstojeće događaje. Ovaj muslimanski junak je već u Egiptu pripremio flotu za ovakav dan. Naredio je da se dio rasklopi i prenese preko Sinajskog poluostrva. Inženjeri su je požurili sklapiti na Crvenom moru. Salahudin se morem uputio prema Ejli jer su ovaj grad napale pomorske snage. Islamska vojska je pokazala nesvakidašnju vještinu, što je ubrzalo pad ovog grada. Gradska garda je sprovedena u Kairo kao roblje.

Ljudi su se iznenadili vidjevši zarobljenike kako dolaze u prijestolnicu okovani u lance. Takav prizor ranije nisu viđali. Srca i duše stanovnika su se ispunile osjećanjem divljenja prema Salahudinu. Ovim je zarobio srca naroda, znali su da je spasilac. Na drugoj strani, Amalrik se smeo, obuzeo ga je poluočaj. Mislio je da je Salahudin, nakon Bitke kod Dimjata, vidno oslabljen i da će mu trebati puno godina da povrati snagu. Međutim, on nije odmarao ni dana, već se sa flotom kakva se nije mogla ni zamisliti dovukao do njega. Salahudin je osigurao zadovoljstvo naroda i uspio zaplašiti jerusalemskog kralja. Ostalo mu je još urediti političku situaciju u Egiptu.

Kakve su to stvari? Nudurin Zenki je zahtijevao ukidanje fatimijskog i proglašavanje abasijskog

hilafeta, kako bi Egipat ponovo postao sunijski. Salahudin je bio sunija kao i Nurudin. Želio je ostvariti ovaj cilj prvom prilikom. Znao je da mijenjanje pravca jednog naroda preko noći nosi poteškoće. Potrebni su dai'je koji bi pripremili umove za taj preobražaj. Broj dai'ja koji su došli sa Salahudinom bi jedva zadovoljio kairske potrebe, a kamo li čitavog Egipta uzduž i poprijeko! Za najbolje rješenje je smatrao otvaranje škola koje će raditi na širenju ehli-sunnetskog pravca i prezentirati ga iz knjiga šafijskog mezheba. Šijski fekihi su se i dalje držali naučenog, a imali su i učenike koji su širili njihove stihove. Ezan i ikamet su učeni po šijskoj verziji, u hutbama je spominjan fatimijski halifa. Podigli su se prihvaćajući glasovi. Može li Salahudin izdati dekret kojim će sve ono što se puna dva vijeka ukorjenjivalo proglasiti odbačenim i nepotrebnim? Zbog toga je pisao Nurudinu tražeći da se stvar uspori dok ne nastupi pogodno vrijeme.

Nurudin je bio nestrpljiv. Abasijskom halifi je ispričao svoju odluku i kod njega primjetio radost i žurbu. Rekao je da bi halifina najveća radost bila onoga trenutka kada bi u Egiptu nestalo fatimijskog hilafeta. Zbog toga je i drugi i treći put pisao Salahudinu naređujući mu da prekine fatimijske hutbe i da se u dovi jedino spominje abasijski halifa. Kako je Nurudin znao snagu utjecaja Nedžmudina Ejuba na Salahudina, sastao se s njim i naredio mu

da što prije otputuje u Egipat i sprovede dogovor koji je postigao s abasijskim halifom.

Ubrzo je Nedžmudin došao u Egipat. Salahudin mu je pripremio veličanstven doček. Izveo je prvake, učenjake i fekihe, a sam se, vidjevši oca, pognuo ljubeći mu ruku. Zatim je zagrlio braću i sve članove porodice. Ovo je bila radost koja se rijetko može ponoviti u nekom porodičnom prizoru. I halifa je želio učestvovati u dočeku Salahudinovog oca, ostavio je dvorac i izišao mu u susret. Ovako nešto nije učinio ni jedan halifa prije njega. Nije bio običaj halifa susretati goste bez obzira koliko oni bili dostojanstveni.

Možda je Adid mislio osigurati očevo srce i steći sinovljevo zadovoljstvo i tako učiniti da oni plove na njegovoj lađi. Ovu pretpostavku su pomeli nastupajući dani. Nedžmudin je došao u Egipat, po Nurudinovoj naredbi, kako bi sproveo odluku koja se neodložno morala ostvariti. Između oca i sina je potekao dijalog o razlogu očeva dolaska. Salahudin je iznio razloge odugovlačenja, jer se egipatski narod počeo pouzdati u njegovu vladavinu, smatrao ga je boljim u odnosu na periode krvoprolića koje je u proteklim godinama imao, preživljavajući najveće grozote. Njegova obaveza je čuvati tu ljubav i ne činiti ništa što bi je pomutilo.

Fatimijskom halifi su vezane ruke. Njegova lična garda je rasturena, a brojala je skoro pedeset hiljada

vojnika. Behaudin Karakuš je preuzeo upravljanje dvorom, niko ne može ući niti izići bez njegove dozvole. Zlatne posude, srebreni pehari i ukrašene sablje su sakupljene kako bi se pohranili u državnu blagajnu. Djelimična vrijednost ovih stvari je utrošena u podizanju i obnavljanju škola, prihvatilišta i bolnica. Ova vojna tvrđava – danas poznata kao Salahudinova tvrđava – postala je najveće vojno utvrđenje. Također je spoljni zid, porušen krstaškim projektilima, obnovljen. Zar nije prioritetnije ustrajati na putu opreznosti dok vrijeme ne dozvoli ostvarivanje Nurudinove želje? Nurudin je vođa s velikim umijećem osvajanja i privoljavanja ljudi svom političkom programu. Mora da se to vrtjelo u njegovom umu i da je ispravno razumio, pa čemu, onda, žurba?

Nedžmudin odgovori: "Sine, Nurudin je baš onakav kakvim si ga opisao. On je, nesumnjivo, naš vladar. Njegova jedina greška je što je požurio i poslao pismo abasijskom halifi radujući ga padom fatimijske države. Nakon toga su mu došli bagdadski izaslanici požurujući ga. On ih je umirio obećavajući da će se ostvariti ono što vladar vjernika želi. Abasijski halifa se trebao malo strpliti, ali je i po drugi put poslao izaslanike. Nurudin mu je dao riječ i ne želi je pogaziti." Komentirajući očeve riječi, Salahudin odgovori: "Poznaju li abasijski halifa u Bagdadu i fatimijski u Kairu nešto od politike da

bi imali neku želju i kako bi se Nurudin odazvao želji abasijskog halife prvom prilikom!""Znam ja to, sinko, ali ti autentično prenosim ono što se desilo." – reče Nedžmudin.

Na ovom prisnom sastanku, Salahudin je došao do velikodušne ideje. Pozvao je braću, uglednike svoje porodice, amidžiće i dajidžiće da ih obavijesti kako se želi povući u očevu korist. Njegov otac o ovoj namjeri nije znao ništa. On je znavaniji i prioritetniji na mjestu vezira. Smatrao je to žeravicom koju je mogao ublažiti jedino predajući vlast ocu. O tome je poveo razgovor i s fatimijskim halifom i pribavio njegov pristanak. Od sada je on potčinjeni, a ne upravnik.

Nedžmudin je pažljivo saslušao sina, iz očiju su mu potekle suze radosnice. To je smatrao znakom savjesnosti i pokazateljem iskrenosti što je u njegova prsa unijelo svježinu, a u dušu radost. Zatim je ustao i zagrlio sina, govoreći: "Sinko moj, ja ću ti biti pokoran. Ti nećeš napustiti mjesto koje ti je Allah dao iz zadovoljstva i odabira. Bit ću tvoj povjerljivi savjetnik i blagi mentor. Raduj se, sinko moj, zbog slave koju ti je Allah pripremio. Preda mnom se neće zakloniti sunce koje je zasijalo na tvom plemenitom licu. Ove riječi nemoj više nikada ponoviti. Ti si dio moga srca i svjetlost moga oka."

Salahudinov otac je osjetio veliku odgovornost koja mu je, u pogledu sina, pala na vrat, te je zaključio da je on najodgovorniji za njegovu sreću. Ujutro je pozvao Kadiju Fadila da prodiskutiraju o ukidanju fatimijskog hilafeta, možda on bude imao prikladno rješenje. Abdurahim je posjedovao životno iskustvo i pronicljivost. Poznajući okolnosti, on reče Nedžmudinu: "Gospodaru, smatram da bi trebalo početi uklanjanjem rečenice koju su šije dodali ezanu, a koja glasi: *Hajja ala hajril amel* (Požuri na najbolje djelo). Ako to bude izazvalo glasove prijekora, onda još nije nastupilo vrijeme." Salahudinov otac se zadovoljio Kadijinim prijedlogom. Salahudin je preuzeo inicijativu i izdao naredbu muezinima. Nije naišao ni na najmanji otpor.

Salahudin je smatrao da treba preduzeti i drugi korak. Uhapsio je onog za koga je smatrao da ima autoritet kod naroda, a gaji simpatije prema fatimijama. Među podanicima nije vidio ništa što bi ukazivalo na očigledno protivljenje.

Na red je došla treća etapa. Nedžmudin je odlučio da Salahudin ne učestvuje u njoj. Ako ne bi uspjela, Salahudin bi imao opravdanje, nije učestvovao ni u čemu. Smislio je plan u njegovom odsustvu. Planirano je da Nedžmudin dođe na džumu okružen gardom i naredi hatibu da prouči hutbu u kojoj će izostaviti Adidovo i spomenuti ime

abasijskog halife. Za to su izabrali hrabrog hatiba koji je simpatizirao sunizam. Hatib je smatrao da treba odstupiti od nekih dogovorenih stvari: izostavio je Adidovo, ali nije spomenuo ni ime abasijskog halife. Ovaj postupak bi danas opisali kao ispipavanje pulsa. Ovo je zadovoljilo Nedžmudina koji je strpljivo čekao narednu sedmicu na kojoj će hatib proučiti dovu za abasijskog halifu. To se dogodilo i simboliziralo jasan proglas završetka fatimijskog perioda. Te vijesti su doprle i do Adida kome se svakodnevno pogoršavala bolest. Neki kažu da se ubio, jer je umro peti dan nakon ovog događaja ne dočekavši narednu džumu. Oni koji su planirali njegovo svrgavanje su odahnuli, spasio ih je mogućih pribjegavanja zlim rješenjima.

Situacija nije bila u potpunosti mirna kako su to Salahudin i njegov otac očekivali. Grupa Adidovih pristalica nije mogla prihvatiti da je umro od tuge zbog svrgavanja s vlasti. Odlučili su skovati političku varku pomoću koje će uništiti šamsku vojsku i vratiti situaciju na prijašnji nivo. Pošto nisu posjedovali snagu kojom bi ostvarili htijenja, odlučili su potražiti pomoć u inostranstvu, i to od dvije strane. Kao opciju su imali batinije,[9] oni su od svih sekti gajili najveću mržnju prema Nurudinu

[9] Ogranak ismailitske sekte na zapadu poznat kao asasini ili hašišini, što znači uživaoci hašiša (op. prevodioca).

i Salahudinu. Uvijek su bili spremni izvršiti brzu osvetu organizirajući iznenadne atentate s grupom specijalaca koji su bili pod komandom "Starca sa planine" – za njegove riječi ne traže dokaza. On je mogao poslati nekog ko bi se vješto skrivao dok ne ostvari cilj. Druga strana su bili Franci u El-Kudusu. Obećali su im potpunu podršku kada napadnu Egipat sa snažnom vojskom koja bi mogla dokrajčiti Salahudina. Ovo je bila gorljiva želja Franaka za čijim ostvarivanjem su žudili nakon što ih je Salahudinova flota razbila na Crvenom moru.

Kao da im ova dva saveznika nisu bila dovoljna, pa su stupili u kontakt i sa Vilijamom Furmanijem, sicilijanskim kraljem, tražeći da napadne Aleksandriju kada Franci nasrnu na Egipat sa istoka. Tako bi se Salahudin našao pod mlinskim kamenom, prema njemu niko ne bi imao milosti. Možda bi i neki specijalac "Starca sa planine" došao u odjeći šamskog junaka i pripojio se Salahudinovoj gardi. Kada bi uvidio priliku, napao bi ga i ne bi ostao niko ko bi predvodio bitku na dva udaljena fronta. Zavjerenike je požurilo odsustvo Turan Šaha, Salahudinovog brata i velikog junaka, koji je otputovao u Jemen radi nekog posebnog zadatka. Kada bi Salahudin bio ubijen, on ne bi mogao zauzeti njegovo mjesto. Situacija bi otežala. Salahudinov otac, Nedžmudin je kratko boravio

u Egiptu, te ne bi bilo nikog ko bi pozvao da se vlast preda njemu.

Dio prljavog dogovora zavjerenika i Franaka bio je da franački kralj pošalje Salahudinu izaslanika s pozdravima i prijedlogom rasprave u vezi mirovnih uvjeta. To je trebalo zavesti Salahudina da ništa ne posumnja. U isto vrijeme, sicilijanski kralj je pripremio ogromnu flotu od šest stotina lađa koje su nosile približno trideset hiljada vojnika. Njihova brojnost je bila garant uspjeha.

Zavjerenicima je promaklo da je jedan od njih, vaiz Zejnudin ibn Ali, mrzio svaki kontakt s krstašima smatrajući ga katastrofom za islam i muslimane, ali je to tajio. Prisustvovao je sastancima zavjerenika kako bi Salahudina iz dana u dan obavještavao o svemu što se plelo. Došao je Amalrikov izaslanik prenoseći Salahudinu pozdrave i žureći ugovoriti trajni mir. Ovo je bio prvi korak u provođenju zavjere.

Kralj Nasir Salahudin je izdao naredbu za hapšenje i razapinjanje svih učesnika zavjere. Među njima su bili i Umara el-Jemeni (poznati pjesnik), Abdussamed pisar i Uvejs el-Kadi. Oprostio je ženi koja je imala veze sa fatimijskom kućom, iako je bila jedan od elemenata zavjere smatrajući neprikladnim razapinjanje žene.

Otkrivanje zavjere je pogodilo Amalrika poput munje. Polagao je velike nade u uspjeh uz

pomoć sicilijanskog kralja. Nakon nekoliko dana, u tuzi je dočekao smrt. Sicilijanska flota je došla do aleksandrijskih voda. Tu je njen vođa saznao da je Amalrik posustao i odlučio ostaviti bojno polje umrijevši a ne ovlastivši ni jednog generala da predvodi napad na Egipat. Učinilo mu se prikladnim napasti nekoliko trgovačkih bordova usidrenih u aleksandrijskoj luci. Potopio ih je, jer nisu bili vojni brodovi. Sicilijanci su pokušali prodrijeti kroz granične utvrde, ali su naišli na žestok otpor. Poslali su odrede koji su zapalili veliki broj lađa. Zabrinutost se povećala kada su Salahudinovi odredi stigli, napali Normane, popalili im šatore nagoneći ih u paničan bijeg.

Salahudin je ovom pobjedom potvrdio političku i vojnu čvrstinu do te mjere da je svaki pokušaj zavjere nosio opasnost iskorjenjivanja. Oslobođen mogućih spletki u Egiptu, mogao je komotno napadati neprijatelje u njihovim utvrđenim leglima.

Između dva viteza

Neki ljudi, govoreći o Nurudinovom i Salahudinovom odnosu, tvrde da su oni bili suparnici koji su pokušavali uništiti jedan drugoga. Kao da su njih dvojica bili poput Šavara i Dergama. Ovakva predodžba je plod užurbanih čitanja prepiske ova dva junaka. Opipljiva realnost svjedoči da Nurudin Salahudina nikada nije gledao kao konkurenta, već kao jednog od svojih generala. Salahudin bi nekada postupio suprotno njegovoj želji. To je podložno kritici, ali ne predstavlja neprijateljstvo. Isto tako, Salahudin je pred svjedocima priznavao da je jedan od Nurudinovih vojnika i da mu mora biti pokoran u svemu. Drugo, oba junaka je ujedinjavao zajednički cilj koji im je zaokupio cijeli život: protjerivanje i poražavanje krstaša. Kada je cilj jedinstven, onda su i putevi prema njegovom ostvarenju lahki, bez obzira na mimoilaženja u pojedinim pitanjima.

Ovim uvodom želimo početi priču o onom što se zbivalo među njima prije Nurudinove smrti. Zanemarit ćemo događaje o skrivenoj prijevari i planiranim zamkama. Nurudin nije poslao vojnike koji su mu trebali biti pojačanje u bitkama kao

vlastite uhode, jer su svi oni, zapravo, prije njegovi nego Salahudinovi vojnici. Nisu bili ništa manje iskreni od onih koji su došli nakon njih. Zbog toga nije lahko prihvatiti riječi: "Nurudinova mržnja i bijes su počeli od kako je postavio Esedudina Širkuha za namjesnika. Kao da nije očekivao osvajanje Egipta i njegovo oslobađanje Širkuhovom zaslugom. Crte njegova lica i lapsusi u govoru su pokazivali prijezir prema tome."[10]

Ovakav stav odbacuje realnost, Nurudin je poslao vojsku u Egipat pod Širkuhovom upravom očekujući njegovo oslobađanje od Franaka. Pa, kako se ne bi obradovao ispunjenju svojih nadanja? Zašto bi poslao vojsku ako se nije nadao njenom uspjehu? Da li je logično veliku vojsku baciti u poraz i uništiti generala koji se bori pod tvojom zastavom?

Istraživač dalje kaže: "Nurudinova mržnja prema Šadijevoj porodici je dosegla vrhunac kada je Salahudin, nakon amidžine smrti, preuzeo mjesto Adidovog namjesnika. Dakle, Nurudin je postao siguran da oni rade za sebe. Tužno je izgovorio: 'Zavladao je Ejubov sin'"[11]

Jasno, namjesničko mjesto je trebao preuzeti jedan od Nurudinovih generala. Vlast je u kraljevim rukama, izbor je mogao pasti na nekog drugog,

[10] Abdulmun'im Madžid, *Nasir Salahudin*, str. 82.

[11] Ibid, str. 83

pa bi se neraspoloženje, za koje autor tvrdi da je postojalo, javilo i u slučaju tog generala. Onima koji iznose ovakve insinuacije treba napomenuti da je Nurudin lično poslao Nedžmudina Ejuba, Salahudinovog oca, u Egipat naredivši mu da bude u sinovljevoj blizini. Kako se, onda, bojao nezavisnosti Salahudinovog emirata, a poslao mu je najjaču moguću potporu?

Na drugoj strani, Salahudin je želio sačuvati novi položaj. Svaki razuman čovjek koji dosegne neki visok položaj ne želi izgubiti ono čime je ovladao. Uprkos svemu tome, Salahudin je znao da je Nurudin njegov vladar i gospodar i nastojao je steći njegovo zadovoljstvo. Mržnja i zavist su uobrazilja zapadnjačkog autora koji je na osnovu htijenja pisao historiju krstaških ratova. Zapadnjački autor, u dubini duše, osjeća da su svi heroji islama suparnici njegovom narodu. Zbog toga se trebamo kloniti njegovih proizvoljnih i neargumentiranih tumačenja.

Više puta sam istakao da svako historijsko pitanje može imati više lica. Ko želi umanjiti ulogu nekog od islamskih heroja, neka se zagleda u neki fragment ili sliku iz njegovoga života koja će mu zasititi lične ambicije i želje. Ali to je jedno, a realnost nešto sasvim drugo. Meni preostaje iznijeti nekoliko stranica o svim dokazima međusobne mržnje do kojih su došli neki istraživači. Nurudinov

primarni cilj je bio poraziti krstaše u što kraćem roku. Pošto je Salahudin završio s fatimijskom državom, trebao je pripremiti vojsku za brz napad na Kerek. U isto vrijeme, Nurudin bi napao ovaj grad sa suprotne strane i neprijatelj bi se našao između dvije vatre. To je garantiralo pobjedu. U tom slučaju je Salahudin pokazao određenu sporost što je izazvalo Nurudinovu srdžbu. Ovakav Nurudinov postupak je očekivan čak i da je na Salahudinovom mjestu bio njegov rođeni sin i da je posustao u hitrom dolasku na bojište.

Salahudin je vladaru poslao brojne skupocjene poklone koji su zaplijenjeni u fatimijskom dvoru. Ali i pored skupocjenih poklona, Nurudin mu je poslao izaslanika s porukom: "Nismo poslali Salahudina da nam pribavi poklone i dragocjenosti, već da se materijalno pripremi za očekivanu bitku. On treba od ovog trenutka shvatiti svoju misiju." Možda je Salahudin u ovome vidio nerazumijevanje za svoje postupke, ali to je očekivan odgovor velikog vladara koji izgara od želje sukobiti se s neprijateljima. Nasuprot ovom odgovoru, Salahudin je poslao obavijest ovom velikom čovjeku da neće zakasniti na Kereku.

I stvarno, Nurudin je krenuo s vojskom, čekao je Salahudina, ali on nije bio spreman. Ovo je predmet prijekora. Ima onih koji govore da je kašnjenje bilo zbog političkih uzroka, jer se Salahudin pribojavao

preuzimanja vlasti od strane preostali fatimijskih elemenata. Možda oni imaju neke svoje izglede u onome što govore. Mogao je nekoga ostaviti i do zuba naoružati tako da ne dozvoli špijunima da se otrijezne.

Nurudin je otišao, a Salahudina nije bilo. Zbog toga je poslao vatreno pismo generalu koji je iznevjerio dato obećanje. Pismo je bilo toliko žestoko da je rasrdilo jednog Salahudinovog viteza koji je uzviknuo: "Zbog čega Nurudin tako govori!? Kao da mi ničemu ne vrijedimo!? Kada bi se sada pojavio među nama, borili bismo se protiv njega sabljama!"

Naprasita nepromišljenost je navela ovog mladića da kaže nešto ovako među Nurudinovim vojnicima. Nedžmudin Ejub je shvatio ozbiljnost riječi naprasitog mladića, te je povikao: "Šta to govoriš, luđače? Svi mi smo Nurudinove sluge!" Zatim se okrenuo Salahudinu i pred skupinom mu rekao: "Ako bi se sada pojavio Nurudin, prvo bismo ja i tvoj daidža – pokazujući rukom na Šihaba el-Džarimija – poljubili zemlju pred njegovim nogama. I čitava vojska mu je pokorna poput nas dvojice. Ova zemlja u kojoj se nalazimo je pod njegovom vlašću i on ima vlast nad nama." Okrenuo se vojnicima i rekao: "Mi smo Nurudinovi robovi, zar to ne shvaćate? U njegovo ime smo osvojili ovu zemlju i u njegovo ime se borimo na bojnom

polju!" Salahudin prozbori: "Doista, sve je onako kako kaže moj babo. Kada bi mi Nurudin poslao i dijete kao izaslanika i naredio da me dovede njemu na povodac, ja bih se povinovao. Ja sada krećem ka Kereku."

General je na čelu vojske krenuo iz Egipta. U njegovim mislima su kolale slike plamteće borbe pod kerečkim zidinama. Međutim, na tom putu ga stigoše dvije tužne vijesti. Prva je govorila o smrti njegovog oca koji je pao s konja na polo igralištu. U padu mu je pukla lobanja, i ljekar ga nije mogao spasiti. Druga je smrt velikog junaka, šehida Nurudina, najvećeg neprijatelja krstaša i bajraktara napada i odbrane. Salahudin je osjetio veliko breme na svojim plećima, jer je on Nurudinov učenik. Okupio je savjetnike – najdraži mu je bio Kadija Fadil – i konsultirao se o novonastaloj situaciji. Prevladalo je mišljenje da se vrate u Kairo dok se situacija u Šamu ne razjasni. Salahudin je shvatio da će doći do sukoba između emira. Svaki će nastojati prigrabiti Nurudinovu vlast pod plaštom zaštite njegovog sina Saliha Ismaila, dječaka s nepunih jedanaest godina. Njemu je bio potreban staratelj dok ne dostigne godine zrelosti.

I doista, pojavio se razdor. Vladar Mosula, Nurudinov brat, pokazao je ambicije u preuzimanju vlasti nad Nurudinovim kraljevstvom, smatrajući se zaštitnikom svoga sinovca. Do Salahudina su

stigle informacije da upravnici nekih šamskih emirata stupaju u vezu s Francima tražeći pomoć u sukobima s konkurentima. Šavarova i Dargamova igra se ušunjala u Šam. Istovjetna situacija je ranije natjerala Nurudina da pošalje Esedudina u Egipat kako bi ga zaštitio od nadolazećeg franačkog belaja. Salahudin se mora okrenuti Šamu i zaštiti ga od pada u krstašku mrežu.

Tako je umro Nurudin, nije stekao zvučan glas poput Salahudina u potonjim generacijama, ali je pružio izvanredan primjer gorljive iskrenosti i istančanog osjećaja vjerske odgovornosti. Neki, koji ljudske ličnosti ukrašavaju rezultatima a ne iskrenim namjerama, prigovaraju mu da nije bio u stanju boriti se protiv krstaške kneževine poput Imadudina ili Salahudina. Zaboravljaju da se on morao boriti s mnogo snažnijim i jačim krstaškim ekspedicijama. Također, zaboravljaju da je odgojio Salahudina i usadio mu iskrenost i samopožrtvovanost. Dao mu je vojsku uz pomoć koje je postao general. On je, nesumnjivo, bio veliki čovjek i zauzeo značajno mjesto među prethodnicima i nasljednicima. Pretekao ih je snagom vjere koja je učinila da ne okusi san u dugim noćima kada bi krstaška katastrofa zadesila muslimane u nekim udaljenim krajevima. Klanjao je poseban namaz, u svom mihrabu, i iz njega crpio snagu za borbu. Osjećao je Allahovu pomoć dok bi bio na rukuu i

sedždi. Istinu je rekao Tadžudin Šahinšah kada je, moleći Allaha za milost prema Nurudinu, citirao pjesnika:

Bijaše objedinio hrabrost i poniznost pred Gospodarom,
Kako je to veličanstven mihrab u mihrabu!

Na kraju ovog poglavlja, želim navesti riječi iskrenog svjedoka koje govore o Salahudinovom osjećanju prema učitelju u trenucima spomenutih razilaženja. Tako će biti prekinuto sve što su neki nastojali predstaviti razilaženjem u formi egoizma i prohtjeva. Nakon Nurudinovog preseljenja u Allahovo zadovoljstvo, Salahudin se obratio kadiji Behaudinu ibn Šedadu riječima: "Doprla je do nas vijest da je Nurudin namjeravao krenuti na Egipat. Grupa prijatelja nas je savjetovala da mu otvoreno pokažemo mržnju, neposlušnost i suprotstavimo se. Predlagali su mi da njegovu vojsku dočekamo u bojnim redovima. Jedini sam se suprotstavio tome rekavši: 'Nije dozvoljeno govoriti ništa od toga.' Ali, neslaganja među nama su ostala sve do vijesti o Nurudinovoj smrti."[12]

Ovo je Salahudin priznao svojim jezikom i to prekida sve dalje rasprave.

[12] *En-Nevadiru es-Sultanije*, Ibn Šedad, str. 28.

Na putu ujedinjenja

U napuštanju ima onog što strasti obuzdava,
Ali preobraženje ljudske prirode nosi teškoće.

arapski pjesnik

Da preobražaj prirode nije mukotrpan proces i da strasti nemaju snažnog utjecaja na duše, onda malim vladarima, čija vlast obuhvaća tek jedan grad s okolinom, ne bi palo na um izazivati razdor i neslogu hiteći neprijateljima. Salahudin je došao u Šam s ciljem okupljanja muslimana pod jedan bajrak, kao što je bio slučaj u Nurudinovo vrijeme, a ne radi preuzimanja vlasti.

Svako se je trebao iskreno i objektivno preispitati i sebi postaviti pitanje: "Hoću li nanijeti kakvu štetu muslimanima ako se suprotstavim Salahudinu?" Kod svakoga je morala prevladati vjerska svijest. Trebali su se zapitati: "Zbog čega se bori Salahudin? Protiv koga se bori? Kakva je razlika između islamskog heroja koji se ljubomorno bori za islam i napušta život i njegovog učenika koji ga je naslijedio u dostojanstvu?"

Da su se susreli i razumno zapitali, sigurno bi shvatili da postojanje čovjeka poput Salahudina

predstavlja Allahovu milost. Nakon Uzvišenog Allaha, Salahudin ih je štitio od krstaške agresije. Svi se oni zajedno nisu mogli suprotstaviti najezdi krstaša kao Salahudin. Krstaši su pokazali radost zbog Nurudinove smrti. Smatrali su da je trenutak pobjede blizu, ali im se isprriječio Salahudin. Zbog toga su bili potpuno spremni stupiti u savez sa svima – muslimanima ili nemuslimanima – kako bi bili snažan i kompatibilan element u borbi protiv izolovanog vladara Egipta.

Franci su najveću nadu polagali u mogućnosti da vladari Šama, Mosula i Džezire stanu na njihovu stranu i tako Nurudinovog nasljednika prepuste samome sebi. Nade su im se počele ostvarivati kada su im ovi vladarčići pohitili tražeći zaštitu od Salahudina. Kao da se nisu sjetili Kamila ibn Šavara koji je rekao ocu: " Bolje je da umrem od sablje muslimanskog junaka, nego da živim ponižen u milosti krstaškog neprijatelja." Kao da nisu znali da će neprijatelj uništiti odbjegle ovce, jednu po jednu, onog trenutka kada mu se put otvori i ne bude imalo opasnosti od Salahudina.

Salahudin je znao za krstaško oduševljenje Nurudinovom smrću. Shvatio je da krstaši žele proždrijeti šamske gradove i provesti ono u čemu ih je Nurudin sprječavao. Zbog toga je smatrao obavezom krenuti u mirovnu ekspediciju prema Šamu kako bi ukazao na taman oblak nad horizontom. Da,

krenuo je u mirovnu ekspediciju. Poveo je sedam stotina vojnika očekujući neprijateljsko lukavstvo. Stigavši u Damask bez ikakvih problema, zahvalio se Allahu što ih franačke uhode nisu primjetile. Bojao se krenuti prema Šamu s brojnijom vojskom pod punom ratnom opremom kako šamski vladari ne bi pomislili da je došao pokoriti ih sabljom. Allah mu je pomogao, te je poslao izaslanika, prije nego je zakucao na damaščanske kapije, da u Velikoj džamiji obznani ljudima kako je došao u miru. Zajedno s Nurudinovim nasljednicima, želi ispitati situaciju nakon njegove smrti s ciljem ujedinjenja muslimanskih safova pod jedan bajrak. Nurudinovom sinu Salihu, koji još nije napunio jedanaest godina, iskazao je svu ljubav i pažnju gajeći uspomenu na njegovoga oca i respekt prema njegovoj porodici.

Ljudi su čuli za Salahudinovu iskrenost, i shvatili da Allah muslimane neće ostaviti na cjedilu. Štaviše, bili su uvjereni da je pripremio nekoga ko će nastaviti Nurudinovim stopama. Do Salahudina je doprla vijest da Sejfuddin el-Gazi, Salihov amidžić i mosulski upravnik, odbacuje njegovo prijateljstvo. Smatrao ga je malim za upravljanje državnim poslovima, želio je sebi pripojiti Salihov emirat, i to ne sporazumno već vojno. Kao da mu amidža nije osigurao mjesto u Mosulu. Ova vijest je uvjerilava Salahudina da su se vjesnici zla počeli

ukazivati, postao je svjestan da su ranije naslućivana strančarenja realnost. Međutim, smirila ga je pokornost Damaska. Uputio se prema Homsu čiji se vladar zabarikadirao u tvrđavi.

Z a to vrijeme, kod Saliha su se okupile delegacije emira ubjeđujući ga da mu Salahudin želi oduzeti vlasti. "Sve ono što ti kazuje" – govorili su – "samo su obmane kojima želi zavarati narod." Mladi kralj nije mogao prepoznati istinu, ubjedili su ga da napadne Salahudina. Lahkoumnost i brzopletost ih je navela da zatraže pomoć tripolijskog kralja Rejmunda nudeći mu imetak i oružje kako bi došao s vojskom i kurtalisao ih Salahudina. Rejmond se rado odazvao. Počeo je mobilizirati krstašku vojsku. Salahudin mu nije dao predaha, krenuo je prema Tripoliju. Saznavši da se islamska vojska uputila ka Tripoliju, Rejmond se povukao obznanjujući da je za mir.

Ovako je Allah sačuvao muslimane mogućeg rata. Jedna grupa ljudi je počela razmišljati o atentatu na Salahudina. Ko se mogao osmjeliti učiniti tako što? Bili su to specijalci "Starca s planine". Stupili su u kontakt s njima, umalo je došlo do tragedije. Ovo nije zaustavilo Salahudinovo napredovanje prema Homsu koji se predao, što je učinio i Balebek. Salahudin se vratio u Haleb, ostvarivši željene pobjede.

Emiri su uvidjeli ozbiljnost situacije: franački kralj je ustuknuo, a batinijski projekat propao. Jedina nada im je pomoć mosulskog vladar, Sejfudina Gazija. Uvjerili su ga da će sve Nurudinove oblasti biti pod njegovom vlašću ako im pomogne u njegovom eliminiranju. Ubrzano su počeli sakupljati oružje i ljudstvo za respektabilnu silu koja se trebala suprotstaviti Salahudinu. Sejfudina su zanijele oprema i vojska, pa je tražio hitan susret s kraljem Salihom. Pozvao ga je da se pridruži kontingentu kako bi ljudi vidjeli da je došao osvetiti se tiraninu koji je pokušavao svrgnuti s vlasti sina svoga gospodara.

Salahudin je želio suzbiti zlo bez borbe. Poslao je poruku Sejfudinu Gaziju nudeći mu ugovor bez prolijevanja muslimanske krvi i prkoseći Francima koje raduje međumuslimanski sukob. Salahudin je bio spreman predati gradove pod njegovom vlašću, pod uvjetom da ostane kraljev opunomoćenik u Damasku. Ovo je bila velikodušna ponuda koja svjedoči o Salahudinovom nastojanju da suzbije nejedinstvo i razdor. On je jedino želio biti siguran da će gradovi biti u muslimanskim rukama. Ako bi Sejfudin ostao u Damasku, čuvao bi njegovo pravo i izvršavao obaveze njegovog oca. S druge strane, našao bi se među franačkim sluhom i vidom i bio na oprezu. Također, stajao bi kao brana pred šamskim gradovima. Ovo je velika žrtva. Da su

shvatili, obradovali bi se – pronašli bi zaštitu o kojoj ranije nisu sanjali.

Nisu prihvatili garantiranu sigurnost. Sejfudin je odlučio upustiti se u bitku kojom će definitivno protjerati Salahudina. Rezultat te bitke je Sejfudinov poraz, njegova vojska se rasturila poput muhab ez glave. Neprijatelji su ih, zarobljavajući ih i otimajući im dragocjenosti, pratili sve do Haleba.

Sejfudin sep replašen vratio u Mosul. Stigle su mu dezinformacije da se Salahudin uputio k njemu. Ovo nije imalo nikakvog osnova. Salahudin se nije želio upuštati u avanture, daleko od istinskog neprijatelja – krstaške vojske. Možda bi ga i ostavio na miru dok ne promjeni stav. Ove dezinformacije su ubrzale susret dviju vojska. Sejfudin je napao s armijom koju je sakupio u raznim krajevima, imao je šest hiljada boraca. Salahudin je pobjedio i u ovoj bici. Sejfudinova vojska se razbježala ostavljajući veliki plijen koji je osnažio Salahudinove odrede. Salahudin je krenuo u zauzimanje šamskih gradova, mnogi su se dobrovoljno predali.

Salahudina je napala grupa atentatora, sljedbenika jednog od poraženih emira. Obukli su egipćansku odjeću i okružili ga. Jedan je nožem nasrnuo na njegovu glavu – da nije bilo željezne kacige, ubio bi ga. Ali, Uzvišeni Allah ga je obasuo Svojom zaštitom. Salahudin je kontrolirao situaciju i zaustavio ga rukom. Zločinac je bio

snažan, te ga je, dok mu je Salahudin držao ruku, pokušao bodežom ubosti u vrat. Borba je trajala dok nisu došli vojnici i usmrtili atentatora. Naš junak je zadobio nekoliko ogrebotina koje su brzo zaliječene.

Zločin se dogodio pred tvrđavom Izaz, koja se nekoliko dana opirala. Njeni branioci su izgubili svaku nadu, i poslali mirovnjake. Salahudin je prihvatio sve uvjete predaje. Iznenadila ga je Nurudinova kćerka koja je bila među opkoljenima. Imala je deset godina. Dočekao je s ljubavlju i darovao joj imetak. Upitao je ima li kakvu želju, a ona je odgovorila da stanovnici Izaza žele biti bez tutora. Salahudin se nasmijao i rekao: “Poklanjam ti ovaj grad, a ti ga pokloni njima.” Zatim je upitao šta još želi, a ona je rekla: “Želim otići u Haleb i biti u blizini porodice.” Salahudin je insistirao da je lično otprati do halepskih zidina. Nakon susreta s ovom djevojčicom, ponovo su ga razgalili vjetrovi tolerancije, te je naredio da svi zarobljenici budu pušteni, a ranjenicima je obezbjedio njegu. Među njima je bilo uglednika koji su se preobratili slaveći Salahudinovu čovječnost i puno ga spominjući. Salahudin ih je iznenadio raskošnim darovima.

Ovaj prizor vapi za pjesnikom ili psihologom. Vitez se rasrdio na buntovnike, iako nije pokazivao neprijateljstvo. Iznenadio ga je hinjski udarac koji ga je umalo koštao života. To je raspirivalo plamen

osvete. Međutim, iznenadila ga je kćerkica njegovog plemenitoga vladara. Pojavila se pred njim i otežala mu odluku prisjećajući ga na čovjeka koji mu je bio uzor. Nestalo je srdžbe, Salahudinovo lice se ozarilo. Djevojčica ga je pitala veliku stvar – da grad prepusti stanovnicima. Hitro je reagirao, nije je htio rastužiti. Smatrao je počašću da je lično otprati do halepskih zidina. Zar historičar ne treba zatražiti pomoć pjesnika u opisu ovog veličanstvenog prizora?!

Da li je Salahudinova uloga, nakon ove pobjede, postala lakša? Njegova neizreciva tuga zbog nejedinstva i međusobnog trvenja mjerila se tugom zbog krstaške vlasti nad Bejtul-Makdisom. Najbolje rješenje, po njegovom i mišljenju njegovih savjetnika, bilo je pokušati objediniti muslimanske emirate u jedan saf i pod njegovom vlašću.

Salahudin je znao da su mu najveći neprijatelji oni što se savremenim rječnikom nazivaju petokolonašima. Oni iskazuju pokornost vladaru, ali su, zapravo, špijuni njegovih neprijatelja. Sliče medinskim munaficima za vrijeme Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Neprestano žele smutnju i siju razdor, pred ljudima se predstavljaju kao zaštitnici i pomagači islama, a ključni su faktor demoralizacije u delikatnim situacijama. Salahudin je bio primoran obračunati se s njima. Uzvišeni Allah je o ovakvima rekao istinu: *Oni se zaklinju Allahom da su doista*

vaši, a oni nisu vaši, nego su narod kukavički. Kada bi našli kakvo skrovište ili kakve pećine ili kakvu jamu, oni bi tamo trkom pohrlili. (Et-Tevba, 56-57)

Ovo navodim onim autorima koji, pišući Salahudinovu biografiju, kažu da je njegova primarna preokupacija proširiti vlast i utjecaj na račun susjeda. Oni tvrde da je Salahudin ratovao sa susjedima sve dok ih nije primorao na pokornost, iako objektivno čitanje historije kazuje da im je nudio mir, uprkos svim napadima, i pozivao ih na ujedinjenje u jednu vojsku pod njegovom komandom. Svakom emiru je ostavljao vlast ako bi poštivao ugovor i opredijelio se za mir. U suprotnom, bio je prinuđen pokoriti ga.

Salahudin se vratio u Egipat nakon što je uzeo prisegu od poraženih da neće prekršiti ugovor. U tom periodu je s Francima potpisan mir za koji se Salahudin nadao da će biti poštivan. Saznavši da se Salahudin vratio u Egipat, oni s jakim snagama napadoše Šam. Zbog snažnog otpora, nisu uspjeli osvojiti Balebek, pa su se uputili prema Damasku. Damask se suprotstavio koliko je mogao, ali je na kraju poražen. Vijest je došla do Salahudina. On je bez potpune pripreme krenuo prema južnoj Palestini ka Remli. Kao da je kralj Kudsa znao za njegov brz pokret, pa je podigao veliku vojsku. Obzirom da je rat natjecanje, jedan dan je u tvoju korist, a drugi na tvoju štetu, Salahudin je poražen, umalo nije pao u

ropstvo, ali ga je Allah spasio. Poslao je poruku bratu Šemsudinu Turan Šahu: "Spasili smo se propasti, Allah nas je sačuvao samo zbog nečega što On želi." Vratio se u Egipat kako bi reorganizirao vojsku. Reorganizacija je trajala tri mjeseca.

Vijest je došla do Franaka, te su opkolili Harim. Salih nije imao snage suprotstaviti se, pa im je ponudio veliki imetak da napuste grad. Oni su to učinili privremeno. Salahudina je iznenadila izgradnja krstaške tvrđave kod Mehadatul-ahzana. Ovo područje je, prema dogovoru, bilo zabranjeno – krstaši nisu poštivali ugovor. Salahudin je znao važnost tvrđave u postizanju pobjede: ona štiti vojsku, zaštita je za dragocjenosti, produžuje period opsade i odolijeva srdžbi.

Balduin IV, vladar tvrđave, bio je zanesen oružjem koje je posjedovao, te se uputio prema Damasku. Salahudin je ubrzano poslao dobro uvježbanu vojsku pod zapovjedništvom sinovca Feruha Šaha. On se strpljivo i hrabro borio i izvojevao pobjedu. Umalo je i Beldevin pao ropstva, ali se maskirao u narodnu nošnju i utekao. Pobjegao je kako bi sakupio drugu vojsku i njome se suprotstavio Salahudinu koji je opkolio njegovu tvrđavu i odlučio eliminirati i zaplijeniti sve što mu dođe do ruku. Balduin nije mogao dozvoliti da tek tako bude protjeran iz tvrđave i da ona postane ruina nakon svega što je uložio u njenom podizanju. Zbog toga

je, pomognut jednim od krstaških vladara, sakupio vojsku i uputio se od Safde prema Jordanu, ka Merdžul-ujunu, gdje se odigrala stravična bitka iz koje su muslimani izišli kao pobjednici. Oni koji s rezervom gledaju na dobitke i gubitke govore da suština bitke nije u rezultatima, već porobljenim krstaškim prvacima. Među njima su bili: Rajmund (vladar Tripolija), Balduin (vladar Remle) i Odo (vladar Tiberije). Da se bar bitka završila zarobljavanjem ovih prvaka, za njima su bili redovi njihovih pristalica. Kako da to ne izazove srdžbu, naročito kada su bili prinuđeni platiti otkup koji je Salahudinov pisar jedva prebrojao.

Rušenje tvrđave Mehadatul-ahzan i poraz kod Merdžul-ujuna demoralizirali su krstaške redove koji su bili prinuđeni ponuditi dvogodišnje primirje. Vladar Tripolija je odlučio dati otkup bez ikakvih uvjetovanja. To je radovalo Salahudina. Neki su mu prigovarali što je oslobodio vukove koji nisu potpisali mir. Zanemarili su da je Salahudin znao da je sporazum s takvima samo slovo na papiru i da je tripolijski vladar najiskreniji među njima. On je bez uvijanja kazao šta misli, plemenitiji je od potpisnika sporazuma koji će ga prvom prilikom prekršiti.

Odvažni junak se okrenuo bitkama s armenskim vladarom Kalidž Arslanom koje su krunisane uspjehom. To je snažno odjeknulo u Šamu, te su

mnogi požurili stupiti u savez sa Salahudinom. Među njima su bili vladari Mosula, Džezire, Urbula i Kifija, te sultan Konje, kralj Armenije i drugi. Dr. Ahmed Bejli kaže: "Na osnovu ovih savezništava, vidimo Salahudinovu centralnu ulogu i snagu. Njegovo ime je postalo poznato od Crnog mora do Perzijskog zaljeva na istoku i Sredozemnog mora na zapadu. Ovo je, također, očigledan dokaz da se emirati mogu ujediniti i zajedno boriti protiv Franaka. To je, bez sumnje, bio kamen temeljac u borbi protiv Franaka."[13]

[13] Dr. Bejli: *Salahudin*, str. 142.

Unutarnji preporodi

Salahudin nije bio samo general već i administrator koji je razumijevao opću korist cjelokupne države. Državi je nudio najtalentiranije i najpodesnije ljude. Imao je sposobnost procjenjivanja ljudi. Umješnost i znanje je precizno mjerio i svakoga čovjeka postavljao na odgovarajući položaj. Sreća da je u njegovo vrijeme postojalo puno snažnih ljudi koji su, pored iskrenosti, bili obdareni strpljivošću. Odabir je najlakši put upotpunjenja. Među velikim pregaocima su: Kadija Fadil u sferi obrazovanja, Husamudin u izgradnji i organiziranju flote, Behaudin Karkuš u izgradnji utvrđenja i mostova, te mnogi drugi koje ne možemo nabrojati.

Salahudin je uložio veliki imetak u izgradnji škola, hanikaha i džamija. Da ovo nije bio period ratnih dejstava, sigurno bi procvat na naučnom i idejnom polju bio ravan onima u vrijeme Haruna er-Rešida i Me'muna. Pored truda u borbi s Francima, Salahudin je imao posebno gledište na obrazovni sistem. Smatrao je da, nakon pada fatimija, treba proširiti fikh ehli-sunneta. Zbog toga je osnovao brojne vjerske škole. U vrijeme fatimijske vlasti, škole su osnivane samo u Kairu

i Aleksandriji. U epohi Ejubija, one su se proširile i u drugim mjestima. Samo u Kairu je za vrijeme Salahudinove vlasti – kako navodi el-Makrizi – osnovano dvadeset četiri škole. Orijentalista Karisvil je napisao posebnu studiju o ovim školama u knjizi o islamskoj civilizaciji u Egiptu. Ljubav prema proučavanju i studiranju sunijskog fikha bila je izvor Salahudinovih interesiranja za nauku još prije pada fatimijskog hilafeta. Dr. Ahmed Fikri, u djelu *Džamije i škole Kaira,* kaže: "Makrizi prenosi da je Salahudin, dok je bio Adidov vezir, 566. h. godine osnovao školu u blizini Amrove džamije. Prvo vrijeme je bila poznata kao Medresa Nasirija, a kasnije kao Škola Ibnu Zejnunedžara. Njeno treće ime je Medresetu-šerife. Službeni pravac ove škole je šafijski. Ovo je prva škola u Egiptu u kojoj se predavao sunijski fikh. Salahudin je, također, naredio da se iste godine osnuje škola za malikijski fikh u blizini Atik-džamije, tj, Amrove džamije. Ova škola je poznatija kao Pšenična škola. 570. godine, Salahudinov general Kutbudin Husref je, u Kairu, osnovao El-Medresetu el-kutbije i uvakufio je šafijskim učenjacima. Iste godine, u Fustatu je osnovana škola Ibn Arsufija. Dobila je ime po osnivaču, askelanskom trgovcu. Godine 572., Salahudin je uvakufio školu hanefijskim učenjacima. Bila je u sastavu kuće vezira El-Me'muna el-Batehija. Nazvana je Škola mandarina, jer se

pored nje nalazila pijaca mandarina. Ovo je bila prva hanefijska škola u Egiptu."

Autor spomenute knjige nastavlja navoditi imena kairskih škola, poput: Medresa El-Habušani, Medresa El-Tekavija itd. Sve ovo ukazuje na veliko interesiranje El-Meliku en-Nasira za obrazovni pokret koji je zahvatio veći dio Egipta. Također, značajan udio u obrazovnom projektu uzeli su emiri i trgovci. To je bilo iz ljubavi prema nauci ili u cilju približavanju vladaru. Nema sumnje da najveću zaslugu u ovakvom Salahudinovom usmjerenju ima poznati fekih, učenjak i književnik Kadija Fadil. Prvi je počeo sa izgradnjom škola, i uz svoju kuću otvorio jednu unikatnu školu. U njoj su se izučavali malikijski i šafijski fikh. Sve prijašnje škole su izučavale samo po jedan mezheb. Kadija Fadil je odredio i jednu salu za učenje Kur'ana na sedam kira'eta. Profesori su se oslanjali na imama Šatibiju, autoriteta u umijeću učenja Kur'ana.

Kadija Fadil nije stao na ovom, već je ovoj priznatoj školi, koja je imala mnogobrojne katedre, dodao biblioteku raritetnih knjiga iz različitih naučnih disciplina; kaže se da je imala sto hiljada naslova. Ova škola je posjedovala i veoma veliki Mushaf, prepisan kufanskim pismom i poznat kao Osmanov Mushaf. On je bio smješten na posebnom mjestu pored mihraba, u staklenom okviru. Ko bi uspio odgovornog kariju ubjediti da mu dozvoli

da kratko uči iz njega, smatrao bi se sretnikom, i s ponosom pričao kako je učio Osmanov Mushaf.

Škola Kadije Fadila je poznata kao El-Medresa el-Fadilija, prema svome osnivaču. Škola sa sto hiljada tomova ukazuje na veliko naučno bogatstvo. Priče o tome kako je Salahudin zapalio privatne knjige u halifinim bibliotekama su pretjerivanja koja se graniče sa nevjerovatnoćom. Kako samo jedna škola, Fadilova, može imati sto hiljada tomova, ako je period navodnog spaljivanja knjiga bio neposredno pred njeno osnivanje. Prirodno je da su i druge škole imale veliki knjižni fond, iako, možda, nisu dosegle fond Fadilove škole.

Profesor Muhammed Ferid Ebu Hadid kaže: "Pogrešno je misliti da je Salahudin uveo ono što se danas naziva savremenom školom. Ove škole su bile isključivo posvećene vjerskom obrazovanju. Kada je u pitanju obrazovanje u sferi industrije i drugih materijalnih nauka nužnih za život, ono nije imalo značaja u ovim školama. Ovo ne može biti razlog prijekora, jer su škole u Salahudinovo vrijeme bile posvećene vjerskom obrazovanju. Upoznavanje s drugim naukama je tekovina narednih vjekova. Ovo ne znači da te epohe nisu poznavale velikane medicine, inženjerstva, algebre i drugih nauka, već da je njihovo izučavanje svedeno na učenjake koji su okupljali male grupe talentiranih

učenika. Skoro da učenjak nije imao više od jednog učenika kojem bi prenosio znanje."[14]

Salahudin je osnovao i bolnicu u kojoj je uposlio najpoznatije liječnike. Finansirao je proširenje zgrade i dobavljanje lijekova. Ovo govori o iskustvu velikih medicinskih stručnjaka u apotekarstvu i preciznom doziranju medikamenata. Ali, oni nisu stjecali znanje u halkama. Studiranje fikhskih pitanja po različitim mezhebima probudilo je veliku islamsku svijest i interesiranje za pravo čega nije bilo u Evropi tog perioda. Učenjaci nisu predavali samo gradivo iz sfere ibadeta – čistoću, namaz, zekat, post i hadž – oni su tretirali pitanja ljudskih odnosa, trgovine, hipotekarstva, skrbništva, prvokupnje, kamate, slobode izbora, poljoprivrede, najma i slično. Također, tretirali su i personalne statuse, poput braka, razvoda i nasljedstva; propise vezane za borbu; smutnju na Zemlji – nemoral; krađu, konzumiranje alkohola i sl. Interesiranje učenika za sve ogranke islamskog prava je ključ veličanstvenog prosvjećivanja i razlučivanja dozvoljenog od zabranjenog.

Okrenimo se sferi arhitekture, naročito u Egiptu, kojoj je Salahudin posvetio značajan dio svoga angažmana. Srž Salahudinovih aktivnosti je usmjerena na zaštitu Egipta od krstaških napada. Prvo na što se usredsredio je obnova kairskog zida

[14] Ebu Hadid, Salahudin Ejubi, str. 126.

koji je podigao Dževher es-Sikali od cigli. Zatim je nastupilo vrijeme nesreća, te je Bedrudin el-Džemali bio prinuđen obnoviti zid iznova, također od ćerpiča. U vrijeme Ejubija, Salahudin je shvatio važnost ovih zidina u odbrani grada. Primjetio je velike pukotine kroz koje su mogli proći napadači s teškom opremom. Veza između Kaira i Fustata je bila prekinuta. Salahudin je želio unutar jednog zida objediniti staru i novu prijestolnicu, a prazni prostor ispuniti različitim sredstvima izgradnje. Ovim je htio postići dva cilja: zaštita prijestolnice od mogućih krstaških napada i izgradnja tvrđave unutar gradskih zidina koja bi štitila sultana i njegovu vojsku u trenucima opasnosti.

Tvrđave nisu bile poznate Egipćanima, ali su bile veoma česte u Šamu. One pružaju veliku pomoć svakome ko zatraži utočište – bilo da se radi o muslimanima ili krstašima. Također, prostor oko tvrđave biva ispunjen tržnicama i marketima. Salahudin je izgradnju zida povjerio jednom od najsmjelijih i najozbiljnijih emira – Behaudinu Karekušu el-Esediju. Taj čovjek je mogao raditi od jutra do mraka, kao da je stvoren od željeza a ne krvi i mesa. Često je na pomoćnicima iskaljivao bijes, skoro da ih je ugnjetavao. Smatrali su ga primjerom okrutnosti. Karekušova vladavina je u narodnim poslovicama postala primjer nepravde i okrutnosti, ali to, ipak, nije tačno. Jasna je razlika između

nepravde i ozbiljnosti koja podstiče na predanost poslu. Ne negiram da je Karekušu nedostajalo Salahudinove blagosti prema radnicima. Možda je on vidio da većinu radnika čine zarobljeni krstaši, njih oko šest hiljada, te ih je odlučio uposliti tokom čitavoga dana. Ovakav postupak nije ispravan, jer u islamu i robovi imaju pravo na odmor, mir i ophođenje na najljepši način. Karekuš je završio posao za šest godina ne dajući oduška radnicima ni danju ni noću – tokom noći su postavljane svjetiljke. U pripremi ovog velikog posla, Karekuš je naredio da se poruše male piramide u Gizi, kao i sve što se našlo na putu. Tu je bilo i stanova i džamija, a da ne govorimo o mauzolejima i grobnicama.

Salahudinu pripada zasluga što je Kairo učinio prebivalištem svih stanovnika države. Vladari prije njega su izgrađivali kuće u oblasti poznatoj kao odsječci ili logori. Jedino je čuvarima bilo dozvoljeno boraviti u ovim prijestolnicama.

Tvrđava konačni oblik nije dobila u Salahudinovo vrijeme, već u Kamilovo, koji je proglasio prijestolnicom. Nije samo tvrđava bila predmet Salahudinovog interesiranja. Naredio je Karekušu da sagradi nekoliko mostova na Nilu u Gizi. Bili su poput stijene iznad vode, jer je kamenje piramida korišćeno u njihovoj izgradnji. Na sjeveru Kaira je izgradio toranj, a poslije u Maksu. Toranj je bio toliko širok i visok da je postao druga tvrđava;

ljudi su toranj nazvali Karekušovom tvrđavom, prva tvrđava je nazvana Salahudinovom.

Također, nije samo Kairo bio predmet Nasirovih interesiranja. On se okrenuo utvrđenjima koja su napadali neprijateljski brodovi. Njihovu važnost je shvatio prilikom opsade Aleksandrije i, nakon što je preuzeo namjesništvo, napada na Dimjat. Dimjat je u vrijeme fatimija bio centar ratne brodogradnje; od tog perioda do danas poznat je po kvalitetnoj proizvodnji brodova, njegovi vrijedni stanovnici spadaju u najvrjednije brodograditelje. Salahudin se okrenuo ovom gradu, nakon preuzimanja vlasti, i zaštitio ga željeznim lancima. Ovi lanci su sprječavali napad neprijateljskih trupa. Oni su rastezani između dvije kule i pričvršćivani za granitno kamenje kako ne bi ohlabavili. Kada bi lanci oslabili, ponovo bi ih pričvrstili. Također, nije zanemario ni dimjatske zidine. Smatrao je da ih treba obnoviti kako bi štitile grad od opakih napada. Sve ovo zahtjeva veliki trud i ogromna sredstva. Uprkos tome, Salahudin nije želio škrtariti – zaštita je bila njegov prioritet.

Prema Aleksandriji je pokazao duplo interesiranje i uložio dvostruki trud. Naredio je da se u Sredozemno more spusti više od četiri stotine velikih bizantinskih stubova kako bi spriječili dolazak neprijateljskih brodova. Tako je neprijatelj onemogućen doći do obale. Također je obnovio

i kanalima opasao gradske zidine. Nije se zadovoljio time što je Karekuš kontrolirao izgradnju, već je napustio Kairo i došao u Aleksandriju lično nadzirati sprovođenje radova. Također je, nakon preuzimanja vlasti, dugo vremena nadgledao rad u Dimjatu. Sredstva koja je uložio u utvrđivanju Dimjata iznosila su milion dinara. U utvrđivanju Aleksandrije, zbog velikih otvora i slabosti zidina, uloženo je mnogo više novca.

Ne želim zanemariti Karekušovo zalaganje, naš narod mu je nanio nepravdu smatrajući ga primjerom nepravednoga vladara. Dovoljan dokaz njegove pravednosti su riječi Ibn Hallikana: "Kada se Salahudin osamostalio u Egiptu, Karekušu je prepustio upravljanje dvorom. Jedno vrijeme ga je ostavio kao zastupnika u Egiptu. Na njega se oslonio u planiranju razvoja Egipta. Bio je to blažen i visokoambiciozan čovjek. Izgradio je zidine oko Kaira i širom Egipta. Sagradio je tvrđavu El-Džebel i mostove u Gizi koji vode prema piramidama. To su tragovi koji ukazuju na njegovu ambicioznost. U Muksu je sagradio karavansaraj, a u Kairu han. Imao je brojne vakufe čiji izdaci nisu poznati. Bio je iskrena nijeta i čistih namjera. Imao je veliko pravo kod muslimana i njihovog sultana. Ljudi mu pripisuju čudne propise, čak je i Es'ad ibn Memati napisao dio koji je nazvao *El-Kašuš fi ahkami Karekuš*. Ovdje postoje stvari čije

je postojanje neshvatljivo i očigledno izmišljeno. Salahudin mu je prepustio državne stvari – da nije imao povjerenja u njegove sposobnosti i znanje, ne bi to učinio."[15]

Salahudina je obuzimalo i interesiranje za izgradnju morske flote. Naredio je pripremu ratnih brodova koji bi bili pripravni napasti neprijatelja. Egipat je u vrijeme fatimija imao flotu koja je uspješno izvršavala borbene zadatke. Zatim je pogodila katastrofa, ali ne od neprijatelja već od egipatskog namjesnika, njenog komandanta. Šavar se bojao da ovom flotom ne zavlada Amalrik, jerusalemski kralj, i umjesto da radi na njenom jačanju, naredio je spaljivanje većeg dijela. Nakon toga su došli robovi i ponijeli ostatke krhotine. Tako je Šavar jednom spalio Fustat, a drugi put flotu.

Nakon opsade Aleksandrije, Salahudin je shvatio nužnost postojanja flote – ne samo za odbranu Aleksandrije već i za napad na neprijateljske luke širom Šama. Naredio je Husamudinu Lu'luu da nadzire pripremu ratne flote, uzevši sve što mu je potrebno za njenu izgradnju. Širom zemlje je tragao za vještim radnicima koje je stavio pod Husamudinu upravu. Za flotu je odredio poseban feud i dao prihode njiva. Husamudinu je povjerena istaknuta vlast među prvacima države, moralo mu

[15] Vefijatul-e'ajan, 3/254, verifikacija: Muhjudin Abdulhamid.

se osigurati sve što bi zatražio. Husamudin se posvetio povjerenoj zadaći. Kontinuirano je radio dok flota nije postala tolika da je neprijatelju ulijevala strah. Prvijenac aktivnosti ove flote bila je Bitka Merdžul-ujun. Husamudin se suprotstavio franačkoj floti i potopio nekoliko njenih brodova. Zaplijenio je i dva velika broda koja su nosila vreće sa zlatom. Salahudin je smatrao da ovo zlato treba razdijeliti mornarima. Tako su stekli veliko dobro. Plaćeno je i radnicima koji su džepove napunili zlatnicima. Autor djela *Er-Revdatejn* kaže: "Veliki imetak su stekli ljudi koji nikad u životu nisu vidjeli ni dinara ni dirhema."[16]

Muslimanska flota je poražena u Suru. Međutim, nije prošlo dugo vremena, a aktivnosti flote su ponovo zatražene za vrijeme Bitke kod Akke. Lu'lu je s pedeset ratnih brodova napao franačku flotu i porazio je – kasnije ćemo detaljnije govoriti o admiralu flote. Zaplijenio je sve što se nalazilo na brodovima, nakon čega se admiral uputio prema opkoljenom gradu i njegovim stanovnicima pružio opskrbu i oružje. Uspjeh flote je ojačao duh stanovnika Akke.[17] To je izazvalo strah krstaša koji su sakupili sve brodove i napali egipatsku flotu, ali se ova bitka završila njihovim porazom.

[16] Er-Revdatejn, 2/11.
[17] El-Kamil, Ibn Esir, 12/20.

Muslimanska flota je zaplijenila brod koji je došao izvući poražene Franke.

Vrijeme je prolazilo, a pomorske borbe su se, nakon dolaska velikog broja evropskih brodova, intenzivirale. Krstaši su opkolili Akku, pomoć niotkuda nije mogla stići. Husamudin je smislio varku, pripremio je veliki brod. Podanicima je naredio da obuku krstaške uniforme i obriju brade. Okačili su krstove. Franački komandanti su pomislili da im dolaze braća i dozvolili brodu da plovi prema Jerusalemu. Ova lađa je u Akku dopremila prijeko potrebnu opskrbu. Tako su olakšali opsjednutom gradu čije je stanovnike morila glad. Ovo se ponavljalo nekoliko puta. Kada su Franci prozreli varku, rasplamtjela se jako duga i mukotrpna bitka. Flota je u svim situacijama vodila iscrpljujuće borbe. Među najistaknutijim pobjedama je ona nad ogromnom franačkom flotom koja je slijedila hadžije. Nisu se zadovoljili pljačkanjem, već su izvršili pokolj nenaoružanih putnika.

Prenijevši Ibn Hallekanovo pravdanje Behaudina Karekuša, osjetio sam potrebu i sam nešto kazati o Husamudinu Lu'luu. To sam učinio u odjeljku *Admiral flote*, usred kazivanja o Salahudinu.

Ponovo u Šam

Kada god čitam o Salahudinovim iskušenjima, sjetim se Ebu Temama:

Shvatili smo da samo s teškom mukom
Čovjek može postati velikan.

Žurba za slavom donosi tugu
I brigu koje razaraju ljudske grudi.

Iako ti se čini sretnim, on je ganut.
Iako ti se čini zdravim, on je bolestan.

O kupirala ga veličina, te ne gleda
Na nedaću kao na nesreću niti vidi blagodat kao sreću.

Od kada je postao vezir, Salahudin nije spokojno prespavao ni jednu noć. Neprijatelji su ga okruživali sa svih strana. Imao je dvije vrste neprijatelja. Prvi su bili otvoreni, njihovo neprijateljstvo je mogao prepoznati svaki put kada bi ga napali. Drugi su bili prikriveni. To su bili njegovi navodni saveznici među muslimanima. Javno su pokazivali ljubav i prisnost, a u dušama tajili podlost. Među njima su bili i njegovi bliski rođaci, potomci njegovog amidže i oca. Oni su mu pomutili slavu i smatrali sebe dostojnijim od njega. Sve se ovo događalo

iako ga je, čak, i otac smatrao dostojnijim od sebe i zadovoljio se raditi pod njegovim bajrakom. Očinska ljubav i blagost ne ostavljaju mjesta suparništvu. Ali rođačka veza, pa i među braćom i amidžićima, može pući ukoliko su ljudi ispunjeni egoizmom.

Samo što se vratio iz Šama, Salahudina je obuzeo nemir koji mu nije dao spavati – kao da bi cijelu noć prespavao na trnju. Kada bi ustao, horizont bi mu se smrknuo. Jutra su mu bila mračna. Smatrao je da će se pretpostavke do kojih je došao pronicljivošću ubrzo ostvariti. Također je znao da opasnost ne dolazi s jedne, već s najmanje dvije suprotstavljene strane. Emiri Šama s kojima je sklopio ugovore zavidjeli su mu. Neki su smatrali da je Salahudin nepravedno prisvojio vlast, iako zemlja pripada Allahu. Franci, s kojima je potpisao primirje, bojali su se ujedinjenja Šama i Egipta. U Šamu je krstaše jedino Nurudin napajao gorkim otrovom. On je bio oprezan i tih čovjek. Kako će se nositi sa Salahudinom ako Šam pripoji Egiptu? Za razliku od Nurudina, Salahudin je čovjek inicijative i energičnosti. Hoće li mirno čekati da ih iznenada, kada procijeni njihovu slabost, napadne ili će mu objaviti rat okupirajući njegove posjede u blizini Egipta? Znao je da narod ne pridaje veliku važnost primirju i da se priprema za napad. Preko mora je stizalo naoružanje i vojska. Učestale su

delegacije koje su zahtijevale napad. Bilo je nužno otpočeti borbu.

Ovaj opći pregled zahtjeva detalje koji bi pojasnili očiglednost slutnji koje su kolale Salahudinovom maštom, vrijeme je potvrdilo da su te slutnje postale stvarnost. Zbog međumuslimanskih sukoba, krstašima se ukazala dobra prilika. U to vrijeme su umrli Sejfudin Gazi, mosulski vladar, i kralj Salih Ismail, Nurudinov sin i vladar Haleba. I jedan i drugi su gajili netrpeljivost prema Salahudinu i vjerovali da će ih narod opunomoćiti da upravljaju islamskim svijetom. Ovu netrpeljivost su iskazali u potpuno identičnim oporukama. Prvu je napisao Sejfudin Gazi i vlast nad Mosulom ostavio bratu Izudinu Mesudu. Sinovima nije zavjetovao vlast, jer su bili malodobni. Zadovoljio se skromnim posjedima pod vlašću njegovog brata Izudina. Izgleda da je eho ove oporuke dopro i do kralja Saliha, te je i on odlučio ostaviti vlast Izudinu Mesudu. Kao da je smatrao da će ga vlast nad glavnom šamskom oblašću, poredvl asti koju mu je ostavio Sejfudin, učiniti najvećom prijetnjom Salahudinu. Tako će se Šam vratiti porodici Zenki kao u Nurudinovo vrijeme.

Vijest o oporuci je stigla do Mesuda dok se Salih rastavljao od života. Uputio se prema Halebu ne bi li bio junak skorašnje bitke. Uhode su ga obavjestile da će Salahudin napustiti Egipat i krenuti k Šamu.

On je znao ko je Salahudin, te ga obuze jeza od pomisli na susret sa njim. Pozvao je Imadudina, vladara Sindžara,[18] kako bi ga imenovao za vladara Haleba. Imadudin je jedva dočekao, jer je vjerovao da će sudbina biti na njegovoj strani. Smatrao je da ga stanovnici Šama dobro poznaju i shvaćaju da je on autohton, a ne pridošlica. Ovo je zemlja njegovog oca. Zaboravili su da je Salahudin sklopio ugovor s vladarima gradova koji su nekada pripadali Zenkijevoj porodici i da su se dogovorili da vlast pripada njima, ali pod njegovim nadzorom. Garantirano im je da trebaju, zajedno sa njim, stati pred krstaše i niko od njih ga nije mogao nadomjestiti kada otputuje za Egipat.

Događaji su se brzo odvijali. Vijesti su odmah došle do Salahudina, čak su mu pristigli i gori haberi. Neki njegovi saveznici su se priklonili Francima i batinijama kako bi se zajednički borili protiv Salahudina. Franci su se zadivili njihovom lojalnošću. Većini njegovih pristalica je teško palo što su ga dešavanja odvojila od njih, pa su mu organizirali oproštajnu svečanost koja je, ujedno, bila i oproštaj s nilskom dolinom. Ne znam zbog čega je Allah nadahnuo neke učitelje njegove djece da mu se obrate stihovima:

Uživaj u povjetarcu i ljepotama Egipta
Jer poslije ove noći neće ih više biti...

[18] Mjesto u Iraku (op. prevodioca).

Ovaj pesimistiški stih je pritjesnio Salahudinova prsa. Kada je učitelj ukoren zbog stihova, kazao je da je htio reći da će se Salahudin neko vrijeme udaljiti iz Egipta i da zbog toga treba uživati u egipatskom povjetarcu. Ovo je pitanje ukusa, a ukus se ne može naučiti iz knjiga. Nažalost, Salahudin je napustio Egipat da se više nikada ne vrati. Uputio se prema Damasku u ogromnoj grupi vojnika, trgovaca i mještana koji su ga pratili do Damaska kako bi mu raspršili sjetu. To je arapski manir koji nalazimo kod ljudi koji se ne obaziru na opasnosti želeći zadovoljiti osjećanja koja trepte u njihovim prsima. Njegov dolazak je preplašio krstaše koji su bili sigurni da će pred njega izići Zenkijeva porodica, od kojih su s nekim bili u kontaktu. To je saznao Sultan, te je preduzeo mjere opreza. Vojsku je podijelio na dva dijela. Jedan je, pod zapovjedništvom svoga hrabroga brata Bevri Tadžul-muluka, uputio prema Damasku, a drugi pripremio za bitku. Ferruh Šah, koji je kao Salahudinov opunomoćenik upravljao Damaskom, saznao je da se krstaši okupljaju oko Jordana i pripremaju za napad. Brzo je napao Tiberiju i Akku i zavladao Šekifom i Ernunom. Vratio se s više od dvadeset hiljada zarobljenika. Nastavio je pohod, napao istočnu jordansku obalu i zauzeo najbitniju tvrđavu za samo pet dana opsade.

Ove vijesti su stigle do Salahudina, koji je čestitao bratu na izvanrednom junaštvu. Njegova radost se izjednačila s propašću krstaša koji su ostavili Tiberiju, Akku i Šekif, prepustivši dragocjenosti muslimanima. Stigavši u Damask, Sultan je obavješten da napadnuti jordanski gradovi posjeduju opremu koja može koristiti muslimanskoj vojsci i da se krstaške snage koncentriraju oko Tiberije. Poslao je Ferruha s odredima koji su napali krstaše i probili se do Erebhe. Zatim je ušao u Bistan, pokupio plijen i vratio se u Damask s ogromnom opskrbom.

Sultanova briga su bili suparnici u Halebu. Okupirao ga je ne započinjući rat, nije želio trošiti energiju u međumuslimanskim sukobima, pa makar ga i napadali. Odlučio je napustiti Haleb i uputiti se prema Mosulu. Na tom putu je zauzeo Rehu, Harran, Rikku, Serudž i Nasibin. Obzirom da nije želio sukobe, pred Mosulom se dogodilo isto što i pred Halebom. Smatrao je mudrim obratiti se halifi kako bi utjecao na otklanjanje animoziteta i ublažavanje nesuglasica između njega i suparnika. Halifa nije uradio ništa konkretno, osim što je poslao posrednike.

U takvoj situaciji, Salaudinu dođoše vijesti o mobilizaciji krstaša koji su se spremali, u njegovom odsustvu, napasti Damask. Prekinuo je opsadu i brzo se uputio prema Damasku. Franci nisu imali namjeru napasti Damask, već izazivati nerede i

posijati strah u oblastu Harana,[19] tek poslije su se uputili prema damaščanskoj oblasti. U isto vrijeme je umro i Sultanov zastupnik. Salahudin ih je iznenadno napao i odvratio od cilja. Pošto se sve okončalo prema njegovim željama, uputio se prema Halebu. Vladar Haleba, Imadudin se kolebao u odnosu prema Salahudinu. Znao je da bi ga Sultanov poraz ili povlačenje prepustilo Francima s kojima se nije imao snage nositi. Zbog toga mu je ponudio Haleb, a da se on za uzvrat povuče u Sindžar i tu bude namjesnik. Salahudina je obradovala ova ponuda, te mu je – kako bi ga još više zadovoljio – dao i Habur, Rikku, Nasibin i Serudž. Tako su postali saveznici.

Haleb je otvorio kapije Salahudinu koji je ušao u njega hvaleći i veličajući Allaha. Šam je po drugi put bio pod njegovom vlašću, i to bez sukoba. Nakon svega, preostao je još napad na krstaše. Franci su se bojali, jer se sve završilo brže nego su očekivali. Najviše je straha bilo u Antakiji. Njen vladar je saznao da je u Salahudinovom dometu i da su mu dani izbrojani. Zbog toga je poduzeo inicijativu želeći zadovoljiti Sultana, te mu je poslao grupu muslimanskih zarobljenika. Zatim se, preplašen, požurio sastati s tripolijskim vladarem i jerusalemskim kraljem ne bi li se dogovorili o daljim

[19] Brdski predio južno od Damaska (op. prevodioca).

postupcima. Veći dio Šama i cijeli Egipat su pali pod Salahudinovu vlast.

Karakteristika razboritog vođe je poznavanje neprijatelja, njegovih postupaka, logike i osjećanja. Salahudin je veoma precizno proučavao suparnike. Rezultati tih istraživanja su se temeljili na čvrstim dokazima. Pokreti i aktivnosti franačkih kraljeva i vladara bili su predmet njegovog pomnog promatranja. Tačno je znao ko teže miru i koga lahko može pridobiti. S druge strane, bili su mup oznati i oni koji teže sukobu, ali težnje ne zasnivaju na realnoj snazi, već na fantazijama i žudnjama.

Jedan od takvih je Ridžnald, poznat kao Rene. On je, u osnovi, bio oportunista. Prioritet su mu lični interesi, ne obazire se na ispravnost sredstava. U krstaškim ratovima je vidio ostvarenje ambicija za stjecanjem imetka, pompe, ugleda i slave. U Evropi je bio beznačajan. Niko na njega nije ukazivao, niti o njemu govorio s poštivanjem. Okolnosti su ga dovele na čelo grupe njemu sličnih ljudi. Imao je prilike raditi mnogobrojne zločine, ali mu to nije donijelo željene stvari. Lahkomislenost ga je navodila da napada arapske karavane i živi kao drumski razbojnik. U karavanama je bilo žena i djece, čija ga je rodbina napala. Nije izdržao prvi napad, pao je u zarobljeništvo halepskog namjesnika. U zarobljeništvu je ostao sedamnaest godina, niko od franačkih kraljeva nije htio platiti otkup za

njega. Ovo ukazuje da je Rene u njihovim očima bio ološ – nije im koristio ni zarobljen ni slobodan. Okolnosti su dovele do oslobađanja ovog čovjeka. Ne samo da bi se vratio anarhiji i pljačkanju već i da bi prevario staricu čiji je otac umro, a vladao je jordanskim kneževinama. Iščekivala je nekoga ko će naslijediti sve tek neževine. Pred njom se pojavio Rene pun snage, samopouzdanja i propagandi. Izabrala ga je za muža. Za jedan treptaj, postao je vladar Jordana i tvrđava Kerek i Šubek. Vjerovao je da je iznenadnim dolaskom na vlast postao suparnik jerusalemskom kralju i vladarima Antakije i Tripolija. Nakon što su Haleb i cijeli Šam došli pod Salahudinovu vlast, Rene se sastao sa spomenutim krstaškim vladarima i pokazao osorost i lahkomislenost. To je izazvalo animozitet krstaških vladara, smatralis u ga izvorom opasnosti.

Pokazatelj slabe percepcije i uskih horizonata ovog čovjeka jeste stav da je muslimanska snaga kao prije sedamnaest godina kada je pao u zarobljeništvo. Ovoliko neznanje ne priliči čovjeku koji je na čelu jedne države. Salahudinovo vrijeme se razlikovalo od Nurudinovog vremena. Muslimani su imali jedinstveno vođstvo koje ih je objedinilo. Prosto rečeno, ovo znači da su muslimani postali jedinstven safp red krstaškim neprijateljem. I ko bi mrzio Salahudina, ne bi mu se usudio oponirati

zbog općeg mišljenja. On je svakodnevno redao pobjede jednu za drugom.

Rene je zanemario to kada je odigrao ulogu drumskog razbojnika. Napao je i izmasakrirao mirnu hadžijsku karavanu. Tako se prekinulo primirje između Salahudina i krstaša. Vidjevši preplašene hadžije, Rene je pomislio da je pobjedio. Zbog toga se s vojskom uputio prema Tejmu objavljujući da mu je krajnji cilj Medina. Želio je spaliti tijelo Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Ovo je bio drzak postupak koji je rezultirao hitnim pokretom Feruh Šaha, vladara Damaska i Salahudinovog brata, prema Jordanu. Pobjedio je Renea, o čemu smo ranije govorili.

Napad na mirne i nedužne hadžije i kretanje kršćana prema Medini preplašilo je sve muslimane. Smatrali su da se trebaju objediniti pod jedan bajrak. Islamski osjećaj se preobratio u srdžbu. Salahudinu su dolazile delegacije iz svih predjela zemlje. Jerusalemski kralj je shvatio da će Reneovo kršenje primirja dovesti do novoga rata. Zbog toga je Sultanu poslao delegaciju distancirajući se od Reneovog postupka. Salahudin je uvjetovao da se, bez oklijevanja, vrate svi zarobljeni muslimani i njihov imetak. Kralj se bojažljivo obratio Reneu uvjeravajući ga da će napad ubrzo uslijediti. Rene ga je ismijao i okarakterizirao slabićem potvrđujući odlučnost da napadne Medinu.

Nekoliko krstaških lađa se iz Evrope uputilo prema Palestini. Morske struje i vjetar su ih odvukli na obale Dimjata. Na njima je bilo oko dvije hiljade i pet stotina hodočasnika koji su krenuli prema Jerusalemu. Salahudin ih je na prepad zarobio izdavši naredbu Adilu, koji je boravio u Kairu, da završi sve na najbrži način. To će biti odgovor na Reneov postupak prema muslimanskim hadžijama. Ipak je postojavala razlika u postupcima dvojice vladara. Tiranin je sabljom sasjekao većinu muslimanskih hadžija, dok je plemeniti Sultan poštedio goloruke kršćanske hodočasnike zadovoljivši se zarobljavanjem i htijući ih razmijeniti za muslimane.

Salahudin je bio spreman odgovoriti na isti način. Admiral egipatske flote, Husamudin Lu'lu je uspio poraziti Renea na putu ka Medini. O tome će čitaoci imati prilike čitati u narednom poglavlju. Salahudin je naredio pripreme za napad na Renea. Cilj je bila Akra, njegova prijestolnica. Kada su mu stigle Reneove nebuloze o Poslaniku, s.a.v.s., zakleo se da će ga ubiti vlastitom sabljom. Ovu zakletvu je smatrao šerijatskim zavjetom koji je nužno ispuniti kako bi svako znao da je Poslanik okružen zaštitom svoga Gospodara, prije nego muslimanima. Sultan je prešao rijeku Jordan, napao Franke i primorao ih u bijeg. Njegovi odredi su se susreli sa Feruh Šahom, te su zajedno napali i

osvojili Bistan. Za ovog junaka nije bilo predaha. Uputio se prema utvrđenju Kevkeb koje je bilo jedno od najutvrđenijih krstaških mjesta. Oko Kevkeba se rasplamsala žestoka bitka. Na kraju je, ipak, Salahudin trijumfovao. U borbi je izginulo dosta istaknutih boraca.

Salahudin je odlučio razdvojiti Tripoli i Antakiju tako što će zauzeti Bejrut. Uputio se prema ovom gradu i opkolio ga s dvije strane – kopna i mora. Grad se ipak nije predao, otpor je slutio dugu opsadu. Salahudin se zadovoljio zarobljenicima i plijenom.

Bio je uvjeren da će ponovo napasti ovaj grad u skorije vrijeme kada mu je došla vijest o bolesti jerusalemskog kralja, Beldevina IV. Beldevin IV je ovlastio zeta Gaja Luzdžina da upravlja carstvom. Gaj Luzdžin nije posjedovao Beldevinovu opreznost. Želio je Francima pružiti primjer hrabrosti, te se uputio prema selu Fevla, u blizini Ajni Džaluta, koje će se pročuti u kasnijem periodu.

Salahudin je shvatio da novi upravitelj paradira hrabrošću, te ga je želio podučiti lekciji koju nikada neće zaboraviti: krenuo mu je u susret s brojnijom vojskom. Te vijesti stigoše do Gaja Luzdžina kojega obuze strah. Zaboravio je entuzijazam kojim se želio uputiti prema Damasku, htijući poraziti Salahudina u njegovoj avliji. Sve je to zaboravio i pobjegao glavom bez obzira. Salahudin je odlučio

sačuvati vojsku za važniju bitku. Vidjevši Luzdžinov kukavički bijeg, prestao se interesirati za njega.

Hadžije su bile u strahu od Reneovih zlodjela. Podigli su ruke prema Uzvišenom Allahu moleći Ga da otkloni nedaće ovog krvoloka. Došle su im vijesti o Husamudinovoj pobjedi. On je krenuo obaviti hadž, vodeći grupu zarobljenika. Ubio ih je pred onima koji su ih se ranije bojali kako bi bili opomena svima koji žele napasti posjetioce Allahove kuće. Ovo je, štaviše, bio odlučan odgovor Reneu.

Salahudin je razmišljao šta učiniti zbog napada na goloruke hadžije koje je preduzimao ovaj drumski razbojnik. Dugo vremena je opsjedao Kerek, ali je stalna evropska podrška ojačala franački otpor. Razmislio je i shvatio da će Kerek pasti tek kada padnu amaličke kneževine oko njega. Zmiju treba tući u glavu. Ovo će se i dogoditi.

Uvriježene sumnje

Mi znamo da Salahudinu okolnosti nisu dozvoljavale dijeliti poklone pjesnicima i retoricima koji bi za kratko vrijeme promijenili stav, pa hvalili onoga koga su ismijavali i ismijavali onoga koga su hvalili. Zato ne mjerimo stvari njihovim mjerilom kada sudimo o Salahudinu.

Salahudin je pritjesnio narod kako bi sakupio što više snage za izgradnju flote, ratnu opremu i jačanje mudžahidskih odreda. Zar se očekuje od čovjeka koji mukotrpno sakuplja dinare i dirheme da bude rasipnik i širokoruk prema pjesnicima?

Kažu da Salahudin nije samo škrtario već je i ubio talentiranog pjesnika Amara el-Jemenija, protjerao poetu Ibn Unejna i pogubio filozofa Suhraverdija. Kažu da Salahudin nije imao pravo postupiti na takav način sa inteligencijom svoga vremena. Navode i sudbine onih koji su okusili Salahudinovu srdžbu, zanemarujući njihove zločine. Ni ne pokušavaju na objektivan i pravedan način analizirati slijed događaja već olahko, na osnovu osjećanja, iznose sud. Historičar je sudija, a sudija, prilikom donošenja presude, mora ostaviti

osjećanja i oslanjati se samo na očigledne dokaze. Ukratko ćemo iznijeti događaje oko ove trojice ljudi kako bismo dokazali da su Salahudinovi postupci ispravni, morao je tako postupiti da ne bi izgubio uzde vlasti.

Amare el-Jemeni je bio poznati pjesnik, pravnik i učenjak iz epohe fatimija i ejubija. Odlučio je biti sunija i slijediti šafijski mezheb. To je javno prakticirao još u vrijeme fatimijske države. Vladari su bili zadovoljni njegovom iskrenošću, što mu je donijelo poštivanje i divljenje. Kada bi govorio o svojim uvjerenjima, nije se pretvarao. Otac mu je bio jedan od jemenskih prvaka. Bio je svjedok rađanja njegovoga talenta. Upozorio ga je da nikada ne vrijeđa muslimane. Amare je, zatim, otišao obaviti hadž i okolnosti su ga dovele u vezu sa mekkanskim namjesnikom koji je kod njega uvidio očigledne kvalitete koji su ga kandidirali za ambasadora u Egiptu. U Egiptu je zasijala njegova zvijezda, jer je vezir bio dobri vladar Tulai ibn Ruzejk, čovjek koji je posjedovao dva velika talenta: vojni i poetskoretorički. On je uzeo Amareta u svoju svitu.

Amare je jednom čuo pogrdne riječi o Ebu Bekru i Omeru, kao što rade ekstremne šije dodvoravajući se vlastima, i srdito napustio skup. Podvornici su ga prijavili namjesniku misleći da će se ovaj naljutiti. Pravedni vezir je pozvao Amareta i blago upitao o razlogu napuštanja skupa. Obrazlažući

nemili događaj, Amare je kazao da je postupio u skladu s Allahovim riječima:

وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى
يَخُوضُواْ فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلاَ تَقْعُدْ بَعْدَ
الذِّكْرَى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

Kada vidiš one koji se riječima Našim rugaju, nek si daleko od njih sve dok na drugi razgovor ne pređu. A ako te šejtan navede da zaboraviš, onda ne sjedi više s nevjernicima kad se opomene sjetiš.

Melik Salih se nasmijao i zamilio ga da se vrati; ako se taj izgred ponovi, neka ih slobodno napusti. Amare mu je, preko izaslanika, poručio: "Kamenčići u tijelu me muče, te ne mogu doći."

Vezir je imao muževnosti, pa ga je pohvalio u stihovanoj poslanici:

Reci pravniku Amari:"O ti najbolji
Koji pišeš i sastavljaš govore,

Najbolji među imamima koji se zauzimaju,
Kod nas ćeš samo Knjigu i sunnet naći."

Ako uvažavamo Amaretov postupak, onda i vezirov postupak zaslužuje identičan respekt. Iz pokušaja zadovoljenja Amareta, razumijem da je i vezir bio protiv omalovažavanja i napadanja plemenitih halifa, sljedbenika ovoga ummeta, ali nije mogao zaustaviti priču koja je postala adet.

Prošlo je vrijeme Tulaija ibn Ruzejka, na njegovo mjesto je došao Šavar. On je znao domet Amaretovog kontakta sa suparnicima, te ga je pozvao na sijelo. Amare je smatrao da treba hvaliti vladara, ali nije spadao u one koji su kritizirali prethodnoga vezira. Sačuvao je čast i na prethodnu epohu ukazao riječima poštivanja:

Lijepe su bile večeri Ruzejka, ali su prošle
A pohvala i kuđenje njih nisu prolazni.

Hvaleći tvoje neprijatelje ne želim
Omalovažiti tebe, pa mi oprosti i ne kori me.

Ako bih i jednom otvorio usta koreći ih,
Tvoja ekselencija bi bila zadovoljna zatvoriti ih.

Ovi stihovu ukazuju na plemenite stvari i časne namjere, mogao ih je izgovoriti samo plemeniti čovjek. Izazvao je srdžbu svih koritelja Ruzejkove porodice koji su željeli zadovoljiti Šavara, iako su je ranije hvalili. Osjetili su veliku nelagodu kada su vidjeli da je Šavar veselo dočekao Amareta i zahvalio mu na lijepom postupku. Na ovo je bio prinuđen kako bi pokazao blagost i širokogrudost.

Prošlo je Šavarovo vrijeme, a nastupilo Salahudinovo. Amare se ponadao da će steći i njegovu naklonost. Salahudina su teške krize odvratile od pjesničkih hvalospjeva; on je dobro znao šta znači pjesnički utjecaj, bio je obrazovan i imao je instančan osjećaj za umjetnost. Znao je divan *Hammase*

koji je naučio od nekih šejhova u Halebu u ranoj mladosti. Stihove je smatrao lijepim, čak ih je i ponavljao u najtežim i najmračnijim trenucima borbe. Spominje se da je u jednoj bici recitirao:

Sjetio sam te se, a hitijsko koplje nas je razdvojilo,
Od nas su se koplja noći napojila.

Salahudin je okružen strahotama, natovaren bremenom i nema ništa čime bi darivao hvalitelje. Amare el-Jemeni je to trebao dobro znati. Inteligentnom čovjeku, kakav je on, nije bilo nepoznato da se Salahudin fokusirao na protjerivanje krstaške vojske iz svih krajeva islamske imperije. Ovaj cilj potire sve druge kojima bi njegova duša mogla težiti, pa i poetske hvalospjeve. Zbog toga mu je Amare napisao pjesmu u kojoj ga podsjeća na fatimijski odnos prema njemu.

Salahudin je ostao posvećen borbama. Nije dozvoljavao da mu išta drugo nadjača to interesiranje. Zatim je došlo do pada fatimijskog hilafeta, kao što je već spomenuto. To je naišlo na različite reakcije. Neki su s dobrodošlicom prihvatili promjenu, nadajući se pobjedi i očekujući da vrijeme zavjera i političkih intriga nestane. Drugi su, pak, bolovali, jer je period njihovoga prosperiteta prošao. Među njima je bio i Amare koga je na to podstakla ljubav prema fatimijama, iako je bio šafijskog mezheba. Nisu ga plašile kazne i prijekori Salahudinovih

ljudi. Čak je napisao tužbalicu u kojoj je prekoravao Salahudina, ne mareći za posljedice.

Allaha mi, neće uspjeti onaj ko vas mrzi,
A Njegove kazne spasit će se samo ko vas voli.

I Džennet, koji je već stvoren, neće vidjeti
Ko prekrši ugovor s Adidom ibn Alijom.

Ti koji me koriš zbog ljubavi prema Fatiminim potomcima
Tebi slijedi prijekor ako budem škrtario u prijekoru.

Tako ti Allaha, obiđi arenu dva dvorca i plači sa mnom
Zbog njih dva, a ne zbog Sifina i Džemela.

Ovi stihovi su usmjereni protiv Salahudina i njegove uprave i poziv na osvetu onima koji su ukinuli fatimijski hilafet. Salahudinova srdžba je bila očekivana. Najmanje što je mogao uraditi je naredba za Amaretovo hapšenje. Salahudin je bio blag i pustio je Amareta da iskaže ono što nosi u prsima. Smatrao je da tuga mora naći oduška u pjesmama ili pismima. Međutim, Amaretova poezija se nije zaustavila na odušku. Da je objektivno pogledao ono što je govorio, zahvalio bi Allahu što je i dalje živ i zdrav i povukao se. Ali, on je pribjegao nečemu što ni najtolerantniji ljudi ne praštaju: počeo je kovati zavjeru. Njegova grupa se često sastajala, što je rezultriralo uspostavom kontakata s krstašima u El-Kudusu i Konstantinopolju. Dogovorili su se da napadnu priobalje Salahudinove države. Ova zavjera je išla i u drugom

smjeru, te su stupili u kontakt sa asasinima u Šamu koji su trebali poslati čovjeka koji bi ubio lava u vlastitoj jazbini.

Salahudinova sreća je što je među zavjerenike ubacio špijuna, te je imao uvida u sve što se dešavalo, od skupa do skupa. Pošlo mu je za rukom dočepati se zavjereničkog izaslanika i konfiscirati pisma koja su govorila o prijevari. Šta se očekivalo od Salahudina nakon očite izdaje? Ostavio je Amareta da pretjeruje s pisanjem i budi osjećanja tuge i srdžbe. Nema sumnje da je među Salahudinovom svitom bilo onih koji su ga huškali protiv Amareta. Međutim, on se nije srdio, iako je imao razloga.

Zavjerenici su se udružili s Francima, morao ih je kazniti i brzo im presuditi kako bi se otkrilo sve što su u tajnosti pripremali. Morali su biti razapeti, a njihove glave okačene da bi bile opomena svima koji se usude izdati. Amare je izgubio razum pozivajući neprijatelje koji bi i njega i Salahudina uništili. Kamo sreće da ga je Salahudin odmah zarobio i tamnicom spasio zavjere, makar bi se sačuvao smrti.

Salahudin nije učinio nasilje ni zavjerenicima ni njihovim franačkim saveznicima. Također, nije učinio ni nepravdu pjesniku Muhammedu ibn Nasru ibn Unejnu kada je naredio njegovo protjerivanje iz zemlje. Ovaj pjesnik je rugalice smatrao sredstvom teroriranja bogataša i uglednika stičući na taj način

darove. Kada bi dobio manje od očekivanog, žar satira i rugalica bi usmjerio prema darovaocu. Mislio je da su dani rugalica Džerira, Ahtala i Ferzedeka ponovo nastupili. Provocirao je pjesnike svoga vremena ne bi li ih podstakao da o njemu govore ružno, želeći steći popularnost. Ali, naišao je na šutnju. Rugalice je preusmjerio na prvake, sudije i vladare – čak je tvrdio i da Salahudin ima tjelesnih mahana. To je bio prekršaj za koji je morao biti kažnjen. Pravedni vladar je prešao preko njegovih gluposti. Međutim, Muhamed ibn Nasir je nastavio s rugalicama, napadajući druge – pisare, vezire, generale. Pretjerivao je s rugalicama pišući stvari koje pero ne može podnijeti.

Najmanja kazna za njega je hapšenje, jer je neosnovano optuživao nevine. Najmanja kazna bila bi kazna za potvoru. Salahudin je naredio da se protjera iz zemlje, i on se preselio u Indiju. Kako, onda, neko može tvrditi da mu je Salahudin učinio nepravdu. Da je Ibn Unejn živio prije Salahudina, u epohi Šavara i Dergama, i o njima govorio ono što je govorio o Salahudinu, ostao bi bez glave na ramenima i prije suđenja. Njegovo tijelo bi bilo bačeno u zrak, kao što se dogodilo ljudima koji nisu uradili ni deseti dio onoga što je on učinio. Ali, ovo nije dugo potrajalo. Vratio se u Damask, obišao Kairo. Od Salahudinovih nasljednika je dobio ono što nije mogao od Salahudina. Melik

Muazzam Isa ga je odabrao i oprostio mu rugalice o svojoj porodici, čak ga je uzeo za ministra. Nije dugo ostao na tom mjestu, jer prvenstvo u vlasti nije što i prvenstvo u spisateljstvu. Mutenebi je bio opčaran njegovom poezijom, pa je pokušao biti emir obraćajući se Kafuru riječima:

Nije puno onih koji te obiđu pješice
A vrate se kao namjesnici dva Iraka.

Kafur je Kafur, obasuo je pjesnika imetkom, na šta mu je ovaj uzvratio rugalicom jer ga nije postavio za namjesnika Basre i Kufe. Kafur je znao da Ibn Unejn ne posjeduje utjecaj koji bi ove gradove stavio pod njegovu upravu. I bio je u pravu. Ovo govorim jer Ibn Unejnov pad i ispričavanje ukazuju na obazrivost namjesnika kada ne žele predati vlast onima koji je ne zaslužuju. Dakle, Salahudinov odnos prema Ibn Unejnu je bio blag i plemenit, kako onda neko može tvrditi da je nepravedno postupio prema ovom pjesniku!?

Ostala je još priča o mladom šehidu Jahji ibn Husejinu es-Suhraverdiju. Salahudinu se prigovara da je Meliku Salihu, namjesniku Damaska, naredio da se pogubi Es-Suhraverdi. Suhraverdi je bio poznat po tvrdnjama o vahdetul-vudžudu i itihadul-hululu protiv kojih su se fekihi borili i čije propagatore su smatrali nevjernicima. Do Salahudina je došla vijest da je njegov sin u svoju svitu odabrao filozofa koji riječima izlazi iz vjerskih

okvira. Postupci pažnje i brige prema ovom grješniku izazivali su oštra reagiranja učenjaka.

Salahudinu je stiglo pismo kojim su ga učenjaci obavještavali o ovom događaju. Jedino što je mogao učiniti bila je naredba da se pred sudom ispita suština Suhraverdijevog stava. Salahudin je naredio javnu raspravu i sudski postupak. Sin je morao izvršiti očevu naredbu. Sudija je bio vrhovni damaščanski kadija, ali mu je bilo teško pročitati Suhraverdijeve knjige i shvatiti njihovu filozofsku dubinu, te se zaustavio kod rečenice koju je uzeo za temu rasprave. Ta rečenica je glasila: "Allah je moćan stvoriti vjerovjesnika." Obratio se Jahji:

– Rekao si da je Allah moćan stvoriti vjerovjesnika, a to je nemoguće. Nakon Muhammeda, s.a.v.s., nema vjerovjesnika.
– Allahova moć nema granica. On je moćan sve. Ako nešto želi, niko Mu to ne može zabraniti.
– Allah je moćan sve, osim stvoriti vjerovjesnika – to je nemoguće!
– Da li je stvaranje apsolutno nemoguće ili ne?

Kadija ovo nije razumio, a kamo li da je mogao odgovoriti. Filozof je želio kazati kako postoji moć snage i moć činjenja. Dakle, Allah je Svojom snagom mogao stvoriti vjerovjesnika, ali se tome protivi moć činjenja, jer je Allah rekao da je Muhammed,

s.a.v.s., posljednji vjerovjesnik. Ovo je Suhraverdi želio postići retoričkim pitanjem.

Pod ovim dojmom, kadija je naredio da filozof bude pogubljen zbog otpadništva. Melik Salih je morao sprovesti sudsku odluku, jer mu je otac tako naložio. Ovdje se postavlja pitanje ko je istinski ubica: Salahudin ili kadija. Analitičari tvrde da je Salahudin izričito bio protiv filozofije. Salahudin je bio previše zauzet da bi se mogao baviti filozofijom, ali je primjetio da Suhraverdi govori suprotno učenjacima, te je naredio da se to ispita. On ne snosi odgovornost kadije koji je donio presudu bez pripreme.

Bitka na Hitinu

Bitka na Hitinu[20] privlači posebnu pažnju zapadnjačkih historičara, jer je bila alarmantan znak okončanja krstaške dominacije na Istoku. Ona je, također, označavala i rušenje evropskih snova koji su bili izvor raspirivanja ovih nepravednih ratova. Ima onih koji nastoje pomutiti očigledan sjaj Salahudinove pobjede tvrdnjama da su neki drugi faktori, a ne vojni, doprinijeli slomu krstaša. Ovakav stav pobija činjenica da pravi vitez zna procjeniti atmosferu toka bitke, prodrijeti u slabosti svojih neprijatelja, te ih tako učiniti uzrocima svoje pobjede. Ovo je Salahudin uspio postići političkim talentom i mudrošću.

Također, treba napomenuti i Čerčilovu analizu Hitinske bitke. On tvrdi da je brojnost islamske vojske glavni faktor njihovog uspjeha. Odgovor na ove tvrdnje je: broj krstaške vojske, koja je pristizala iz različitih franačkih kneževina, bio je mnogo veći od muslimanske vojske, ali tu brojnost nije pratila dobra logistika i mudra strategija. Poznato je da

20 Pogledaj šesti prilog.

su franački brodovi danima snabdjevali krstaške jurišnike.

Istraživači krstaških ratova su se usredsredili na sedam pohoda, što su bile službene ekspedicije koje su vodili zvanični kraljevi ili zapaženi grofovi. Ne treba zaboraviti brodove koji su, pod crkvenim patronatom, kontinuirano pristizali. Crkva je, kao što je spomenuto, slala izaslanstva širom Evrope, od juga od sjevera, obećavajući oprost grijeha svakome ko se ukrca na lađe i otputuje u Svetu zemlju.

Onda, šta će Salahudin uraditi pred vojskama čitavog evropskog kontinenta kada su uz njega samo šamska i egipatska vojska? Nekoliko puta mu je došla pomoć iz Iraka i Arapskog poluotoka, ali je to bivalo rijetko. Naš vitez se požalio abasijskom halifi moleći ga da, duhovnim autoritetom, utječe na muslimanske emire i tražeći da hitno interveniraju. U narednom poglavlju ću spomenuti dio tog pisma. U njemu se navodi da morem svakodnevno dolaze desetine evropskih lađa. Ako krstaši izgube deset vojnika, stiže im sto. Uz sve to, Salahudin se bori s ograničenim sredstvima i limitiranom armijom, mjesto šehida nema ko zauzeti.

Tvrdnje o brojnosti muslimanske vojske bi imale značaja da krstašima nisu pristizali plaćenici kojih je bilo poput pijeska. Tvrdnje o nedostižnoj brojnosti muslimana su puka teorija. Neki tvrde da sva krstaška vojska nije ušla u borbu. Nameće

se pitanje: zbog čega nije izišla cijela vojska ako je to bila presudna bitka? I zbog čega su, onda, došli iz svoje zemlje?

Naravno, treba spomenuti i atmosferu odigravanja bitke, na što potenciraju evropski analitičari. Kratko rečeno, radilo se o sukobu za prevlast u jerusalemskom kraljevstvu između brojnih grofova i Baldevinovog opunomoćenika Gaja Lizijanskog. Gaj Lizijanski nije posjedovao osobine koje bi ga kandidirale za zapovjedništvo. Preduzeo je teške bitke koje su mu uzdrmale politički ugled. Pod utjecajem savjetnika, bolesni kralj je shvatio grešku imenujući ga zastupnikom zbog čega je požurio razvesti sestru od njega,k ako bi prekinuo sve veze s vladarskom kućom.

Nakon toga, umro je Beldevin IV, aB eldevin V imenovan za maloljetnog kralja pod tutorstvom Rejmunda III, vladara Tripolija. Ovo imenovanje je iznjedrilo neprijateljstvo između njega i prethodnog opunomoćenika koji se osamostalio u dva grada. Beldevinova sestra se obratila Herakliju tražeći pravo svoga supruga u vlasti nad Jerusalemom. On je u brzo krunisao nj u i njenog muža i proglasio ništavnim Rejmundovo namjesništvo. Rejmund je shvatio da će ga ovo uvesti u sukob s vjerskim prvakom, te se povukao u Tripoli. Njegovi rivali, koji su se bojali spajanja Jerusalema i Tripolija, bili

su zadovoljni. Zbog toga su požurili dati zakletvu Gaju Lizijanskom.

Sve ovo ukazuje da je franačko jedinstvo razbijeno. Podijelili su se na klanove. Svaki svjestan vitez, poput Salahudina, morao bi ovo iskoristiti. Ovoga nije bio svjestan Rene kada je prekršio ugovor sa Salahudinom. Zloupotrijebio je položaj napadajući karavane, u Kereku na karavanskom putu iz Egipta i Šama prema Hidžazu, na najgnusnije i najgrublje načine. I ranije je imao sličnih ispada, pa se ispričavao, priznavajući grešku i obavezujući se da će poštivati primirje. Ponovo je grubo prekršio ugovor i, pored toga, uvrijedio sjećanje na Allahovoga Poslanika, s.a.v.s.

Salahudin nije bio spreman za parcijalne napade i jednokratne borbe sa skitnicama poput Renea. Najviše što je mogao uraditi je zauzeti njegovu kneževinu. Salahudinova pažnja je usmjerena na bitku velikih razmjera koja će pokrenuti sve krstaše čiji će rezultat biti presudan. Salahudin se zadovoljio da mu jerusalemski kralj pošalje sve što je Rene zaplijenio i oslobodi goloruke hadžije. Rene je pomislio da naš vitez nije spreman za borbu, te se uobrazio odbijajući kraljevo posredništvo. Do Salahudina su doprle riječi kojima ovaj grješnik vrijeđa Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Zakleo se da će mu se osvetiti sabljom. Isukao je sablju, ne zbog odbacivanja njegovog zahtjeva već zbog vrijeđanja

Poslanikove, s.a.v.s., časti. Odmah je, bez ikakvih oklijevanja, počeo pripremati ogromnu vojsku za sukob. Prvo što je imao na umu, kako navodi Ibn Šedad, jeste uputiti se, s dijelom vojske, prema Bosri[21] da bi zaštitio hadžijsku karavanu koja je strahovala od Allahovog neprijatelja Renea. Stigao je na cilj, karavana je otputovala pod Allahovom zaštitom. Salahudin je smatrao da treba podučiti Renea, pa je s dvanaest hiljada konjanika krenuo prema Kereku. Napao ga je i posjekao drveće u njegovoj okolini. Isto je uradio i u Šubeku. Rene se nije usudio izići na mejdan.

Salahudin se nije zadovoljio nedaćama koje je priredio Kereku i Šubeku. Krenuo je s sprovođenjem plana kojeg je naumio ostvariti još od kada je osjetio snagu razdora franačkih prvaka, pogotovu od kada mu je jedan od njih zatražio azil moleći za pomoć protiv rivala. Obznanio je mobilizaciju vojske na Arapskom poluostrvu, Egiptu i Šamu. Nije počeo ništa dok svi pozvani nisu bili u pripravnosti. Krenuo je prema Tiberiji, gradu na obalama istoimenoga jezera. Ovaj grad je bio nepristupačan. Stube su podignute s velikim naporima, jer je grad bio snažno utvrđen, zidov su mu se prostirali do polovine jezera. Salahudin ga je opkolio. Krstaši su znali da je rat počeo u punom jeku. Također su znali da Salahudin nije prekršio ugovor, već da je

[21] Mjesto u današnjoj Siriji (op. prev).

to Reneovo djelo. Bilo je nužno krenuti u borbu. Jerusalemski kralj je pokrenuo brzu mobilizaciju, jer je Tiberija bila pod njegovom jurisdikcijom, a i u blizini Jerusalema. Muslimani su ga mogli napasti svakoga trena.

Prvi se odazvao Rene, želeći povratiti okrnjeni ugled u Bici kod Kereka i Šubeka. Posredstvom jerusalemske kraljevine, Heraklije je vladarima Tripolija i Antakije zaprijetio crkvenom ekskomunikacijom[22] ukoliko posustanu u odlučujućem trenutku. Također je lično ponio sveti simbol, krst raspeća. To je drvo, kako oni tvrde, na kome je razapet Mesih. S udaljenog mjesta je posmatrao okupljanje vojske oko Tiberije, koja je dosegla pedeset hiljada ljudi.

Ovdje padaju u vodu argumenti onih koji tvrde da je islamska vojska pobjedila zbog brojnosti. Salahudinova vojska nije bila toliko brojna. Zbog toga je Salahudin poduzeo inicijativu i zakazao sastanak savjetodavnog vijeća. Imanska snaga ga je navela da sačeka završetak džume kada svi klanjači prouče dovu, možda je to bio trenutak njenog prihvaćanja. Uoči subote je pripremljen plan bitke. Njegova vojska je prešla rijeku Jordan, južno od jezera. Poslao je vojsku prema Safuriji[23] gdje su se koncentrirale krstaške snage. Znao je da su krstaši u nedoumici i da nemaju jedinstven stav o borbi. Uputio se prema

[22] Izopćenje (izbacivanje, isključivanje) iz crkve.
[23] Mjesto u Palestini (op. prevodioca).

Tiberiji i ona je, nakon kraće bitke, pala u njegove ruke. Ali, snažno utvrđena i zidovima opasana tvrđava je i dalje bila neosvojiva. U ovoj tvrđavi se nalazila Rejmundova žena s djecom i pratnjom. Poslala je poziv krstašima. Rejmund je podsticao vojsku na odbranu. Borba prsa u prsa je bila neizbježna...

Rajmondova glavna briga nije bila napasti Salahudina, jer je znao s kakvim potencijalom Salahudin ulazi u bitku. Njegov primarni cilj je bio sačuvati samo jednu tvrđavu. Vijeće grofova, na čelu s jerusalemskim kraljem, privatilo je Reneov prijedlog o nužnosti napada. Prethodnica Salahudinove vojske je primjetila krstaške odrede oko svojih položaja.

Vitez je bio u potpunoj pripravnosti, zauzeo je položaje oko oaza i izvora. Znao je da žedna vojska ne može dugo izdržati. Voda je jedan od odlučujućih faktora bitke. Pored toga, temperatura je ovoga jula bila mnogo veća nego prijašnjih godina, praćena je žestokim i vrućim vjetrovima. Na sve je ovo Salahudin računao. Francima je bilo bolje da su ostali na starim položajima, da nisu poduzeli ništa po toj žegi. Trebali su sačekati da Salahudin izgubi strpljenje, prvi napadne, osjeti tegobe puta i iscrpi vojsku. Ali, oni su odlučili, kako ih je Rene savjetovao, presjeći put Salahudinovoj vojsci i efikasno okončati bitku.

Salahudin je odlučio raspaliti vatru ispred dolazeće vojske. Vjetar je rasturao plamen i vrelinu prema nadolazećim odredima što im je uvećavalo žeđ. Nisu našli ni jedan izvor na kojem bi utolili žeđ, jer je islamska vojska uništila sve bunare. Dr. Ahmed Bejli kaže: "Franci su pokušali sprovesti planirano i presjeći put Sultanu i njegovoj vojsci, te tako ovladati izvorima. Kada god bi zakoračili, našli bi se pod neprijateljskom vatrom. Ovome treba dodati i veliku potrebu za vodom na bojnom polju. Franci su željeli zauzeti izvore, ali su upali u nedaću. Pod plamtećim sunčevim zracima, muke su im se udvostručile. Nisu imali drveta u čiji hlad bi se sklonili, niti vode kojom bi utolili žeđ. Ovo ih je iscrpilo više i od same muslimanske vojske. Bili su prinuđeni povući se kako bi isplanirali drugačiji scenarij."

Jedna grupa krstaša se počela povlačiti, ali su muslimani njihovo povlačenje smatrali zamkom, te su ostali na položajima kako ih ne bi otkrili. Salahudin je naredio vojsci da se do jutra odmori u šatorima, ali je postavio stražu. Svi su se nadali pobjedi čiji su se vjesnici već ukazali. Nakon odmora, Sultan je, u vrijeme podnevne žege, naredio napad. Izmoreni žeđu, razbijeni krstaški odredi su se počeli povlačiti po obroncima Hitina. Tjelesa poginulih krstaša su bila razbacana svuda unaokolo. Jedina

briga preživjelih bila je sačuvati goli život. Nisu, čak, ni razmišljali o otporu.

Krstaška pozadina je shvatila da se sudbina okrenula protiv njih, i utekla. Preostali su se povukli s hitinskih padina. Željeli su naći sigurno mjesto, ali se nisu uspjeli skloniti od strahota borbi. Uz veliki trud, došli su do kraljevog šatora koga je okruživao veliki broj vojnika, kao da su njegovu zaštitu smatrali jedinim preostalim izlazom. Muslimani su shvatili da je pad ovog šatora presudan za okončanje bitke. Napali su ga s entuzijazmom koji je vodio u smrt. Počela je krvava bitka. Krstaši su uspjeli odvratiti napad. Moral im je slabio, a kralj je izišao vani kao da je htio obznaniti kapitulaciju, nemajući ozbiljne namjere nastaviti borbu. Oficiri muslimanske prethodnice pohrliše prema njemu, te zarobiše svakog ko im se nađe na put. Među zarobljenicima su bili ugledni grofovi, između ostalih Rene i njegov brat.

Na mjestu gdje se nalazio krstaški, muslimani su postavili Salahudinov pobjednički šator. Salahudin je svoj boravak u ovom šatoru počeo namazom zahvale imameći emirima i učenjacima. U kunut–dovi su, uzdignutih ruku, veličali Allaha i zahvaljivali Mu na postignutoj pobjedi. Salahudin je počeo posmatrati okovane zarobljenike. Izmoreni žeđu i gorčinom poraza, izgledali su kao jadnici. Jedan muslimanski vojnik je vodio po

četrdeset krstaša na istom lancu i sprovodio ih u Salahudinov šator.

U najgorem poniženju bili su Gaj Luzijanski, Žerar od Ridfoa i Rene, vladar Kereka. Sultan je pored sebe postavio jerusalemskog kralja, a pored njega Renea i Žerara. Sultan je primijetio da kralj umire od žeđi, te mu je pružio pehar hladne vode. Pio je dok se nije zasitio, a ostatak pružio Reneu. Salahudin uzviknu: "Taj prokletnik s mojom dozvolom neće piti vode i tako postati siguran![24] Njegov sud se mora sada izreći." Salahudin ga, zatim, prozva i uputi mu prijekor zbog kršenja ugovora i prolijevanje krvi nevinih hadžija. Rene osoro uzvrati: "Ovo je kraljevski običaj." Salahudin se maši sablje i presiječe ga na dva dijela. Gaja Luzijanskog obuze strah. Mislio je da je sljedeći. Salahudin se nasmiješi i odagna mu strah riječima: "Nije kraljevski običaj ubijati druge kraljeve, ali ovaj je prešao sve granice skrnaveći čast Allahovog Poslanika i prijeteći da će spaliti njegovo tijelo. Tada sam dao zavjet i, evo, ispunih ga."

Bitka se završila krstaškim porazom. Zbog njihovog ogromnog poniženja, najprikladnijim i najupečatljivijim mi se čine riječi historičara Ebu Šame, kojima komentira rezultate bitke: "Oni koji su

[24] Običaj Arapa je da zatvorenika, kome pruže hranu i vodu za trpezom čovjeka koji ga je zarobio, poštede život (op. prevodioca).

vidjeli bojno polje Hitina posuto mrtvima, govorili su: 'Tu ne može biti zarobljenih.' Opet, oni koji su vidjeli masu zarobljenika, govorili su: 'Tamo nije bilo mrtvih.'"

Salahudina nije opila pobjeda. Toga su svjesni i franački historičari. Pobjeda mu nije ugušila čovječnost, već ga je obasula blagošću i skromnošću – što je bio rijedak primjer među njegovim rivalima. Uputio se prema tvrđavi Tiberija. U ovom utvrđenju se nalazila grofica Ešiva, Rajmundova žena. Saznavši šta se dogodilo Francima na Hitinu, izgubila je svaku nadu za spasenjem. Izišla je pred Salahudina plačući i moleći ga za sigurnost. On joj smiri savjest i vrati blaženstvo. Naredi joj da s djecom i odabranom pratnjom otiđe mužu. Zabranio je da joj se iko ispriječi na putu, uzevši je pod svoju zaštitu. Nije zadržano ništa od njenog imetka.

Salahudin se nije htio uputiti prema El-Kudusu. Zbog straha koji je obuzeo krstaše, mogao je napasti ovaj grad. Ali je, izgleda, mislio da je zauzimanje ratnih luka važnije od El-Kudusa, jer bi se time prekinula najezda sa Zapada. Zbog toga se uputio prema Akki, gdje mu je njen vladar, Žoscelin III, predao ključeve grada pod uvjetom potpune životne i imovinske sigurnosti za njegove stanovnike sa slobodom izbora ostanka ili iseljenja. Salahudin se složio s ovim uvjetima. Njegov primarni cilj je bio oslobođenje zarobljenih muslimana

Akke, kojih je bilo više od četiri hiljade, što mu je i pošlo za rukom.

Vidjevši njegovu toleranciju, okolni gradovi se odlučiše predati. Tako su se predali Nazaret, Kajsarija,[25] Hajfa, Safurija, Fula, Šekif, Tur i druga utvrđenja. Salahudin je zavladao i Džubejlom.[26] Možda je njegova greška bila tolerancija prema preostalim krstašima. Oni su se okupili u Suru i formirali vojsku. To je bila nova opasnost. Ovo je prouzrociralo rat koji se mogao izbjeći. Ali, duše su duše...

[25] Mjesto u Palestini poznato i kao Cezereja.
[26] Luka u Libanu. (op. prevodioca).

Admiral flote

Dok je kralj zabrinuto, zlovoljno i uznemireno sjedio u Jerusalemu, saznade da je Rene, vladar Kereka, okupirao neka mjesta u blizini svoga grada i protjerao brojne krstaše, a suprotstavljene pobio. Porušio je krovove kuća i od te građe namjeravao sagraditi flotu kojom će napadati muslimane u Ili[27] i Ajzabu. Skoro da je počeo rikati od srdžbe gledajući izbjeglice na jerusalemskim sokacima. Nestalo je opljačkanog bogatstva, pokućanstva i nužnih sredstava. Kao da je njihove domove pogodio zemljotres, te su ostali bez ičega.

Kralj se obrati svom velikom savjetniku: "Razumijem da Rene napada muslimanske kuće, ruši ih, tjera u roblje, a hranu, odjeću i pokućanstvo plijeni. Ali, ne mogu shvatiti da krstaš koji tvrdi da je došao braniti sinove svoje vjere napada mirne kšćanske skupine i priređuje im ove patnje, progoneći ih iz domova. Oni jure prema Jerusalemu, Antakiji i Hitinu poput stoke u stampedu. A on i dalje tvrdi da je krstaški vođa. Zar to nije suludo?!" "Kada je

[27] Nekadašnja luka na Crvenom moru (op. prevodioca).

Rene bio iskren? On je avanturista i lutalica koji traži grad kojim će ovladati. On samo želi bogatstvo." – reče savjetnik, te nastavi: "Napao je Kipar, ubio svakog kršćanina koji mu se suprotstavio, a djecu i žene poveo u roblje kako bi uzeo otkup. Zaklao je veliki broj monaha. Zatim je došao u Kerek s plijenom, kako bi se borio protiv Mesihovih neprijatelja. Od tog dana ga krstaši mrze i smatraju drumskim razbojnikom."

Savjetnik pogleda unezgravljenog i tužnog kralja, te reče: "Mi se ne trebamo bojati njega, gospodaru. Dobit će ono što je zaslužio prije ili poslije. Savjetujem da se ne obaziremo na njegove zločine, jer ne želimo da se krstaši podijele u dva tabora. Zadovoljit ćemo se da zajedno stanemo pred Salahudina."

Kralj se brzo osvrnu na ovo: "A da li me i plaši išta drugo do susret sa Salahudinom? On se neće strpiti na postupke ovog pokvarenjaka. Čak je presjekao put muslimanskim hodočasnicima, pobio ih i porobio, a zatim pobjegao. Salahudin neće to nijemo posmatrati, a ni nas. On nas smatra jednim frontom. Možda je, čak, i pomislio da Rene sprovodi moj plan i neće napasti samo Kerek, već će započeti sa Jerusalemom. Ne znam na čijoj strani će biti sudbina. Njegova vojska stalno raste, muslimani ga prihvaćaju za predvodnika, povjerili su mu svoje živote."

"Gospodaru, to je očekivano, siguran sam i ne sumnjam " – reče savjetnik, a zatim nastavi: "Ali između nas i Salahudina vlada mir i on zna da ti ne istupaš javno protiv njega. On nema konkretnog dokaza da Rene postupa po tvom naređenju. Prije nekoliko dana sam sjedio s inteligentnim čovjekom koji je prebjegao u Jerusalem. On je bio na značajnom mjestu u Reneovoj administraciji, ali je, vidjevši kako ovaj ruši kršćanske kuće, pobjegao. Pitao sam ga: 'Kuda Rene namjerava ići s flotom koju je sagradio od krovova i namještaja?' Odgovorio mi je: 'On se sprema krenuti ka ostrvu Ejla idući putem do juga Sinaa gdje će napasti one koji su se zabarikadirali na ostrvu. Oni će se naći u kritičnoj situaciji, jer ne posjeduju borbena sredstva kojim bi se oduprijeli neprijatelju. Misle da im je more zaštita, i osjećaju se sigurno. Ja znam da Rene nema ni trunke milosti, i u potpunosti će uništiti stanovnike ostrva. Možda se vrati s velikim plijenom. To će potrajati dok Salahudin ne sazna. A kada sazna za tu neočekivanu tragediju, pojavit će se pred nama bez oklijevanja.'" Kralj zavika: "Zar ti nisam rekao da smo na pragu teške bitke! U toj bici mogu biti poniženi i naši prijatelji u Antakiji, Hitinu i Askelanu, a možda i Rene pobjegne bez našeg znanja. Stanut ćemo svi na jednu stranu. Odzvonilo je i od ovog trenutka se moramo spre-

mati. Sutra rano sakupi sve oficire da razmotrimo situaciju sa svih aspekata."

Salahudin je bio na jednom od pohoda kada mu dođoše vijesti o napadu krstaške flote na muslimane ostrva Ejla i odašiljanja nekoliko njihovih lađa ka Crvenom moru kako bi presjekle put hadžijama. Ubijeno je stotine ljudi. Zaplijenjena je trgovačka lađa s osnovnim potrepštinama, hranom i odjećom. Stotine nenaoružanih ljudi se utopilo u morskim dubinama.

Vijesti o ovoj groznoj tragediji su došle do Salahudina. On je hitno poslao pismo Adilu u Egipat naređujući mu da pripremi flotu pod rukovodstvom vještog viteza Husamudina Lu'lua. Također mu je naredio da ne škrtari i floti osigura sve potrepštine. Čak je osnovao i posebno vijeće koje se bavilo pitanjima flote nazvavši ga Pomorsko vijeće. Ono se brinulo o svim, i nužnim i luksuznim, potrebama flote. Salahudin se hitro vratio u Egipat i zatekao ogromnu i za brz napad potpuno spremnu flotu.

Ejubijski vitez skoro nije ni dahnuo, a do njega stigoše vijesti da je Rene izmasakrirao hadžije i zarobio karavanu. Također je obznanio namjeru napada na Medinu, gdje se nalazi Poslanikov grob. Čak je omalovažio i Poslanika, govoreći s podsmjehom: "Spalit ću njegovo tijelo, i u tome me niko

neće spriječiti!" Salahudinove oči se rasplamtješe i među vojnicima podiže sablju, zaklinjući se da će njome ubiti Renea kada ga se dočepa. Neće posustati u zakletvi, od tog trenutka će je nastojati ostvariti. Uzviknuo je vojnicima: "Krenimo prema Šamu! Nema nam ostanka u Mosulu nakon ovoga što smo čuli."

Salahudinovo pismo je brzinom svjetlosti stiglo do Adila. On je odmah pozvao Husamudina čestitajući mu imenovanje na mjesto admirala morske flote. Husamudin je bio istinski junak. U trenucima entuzijazma se zakleo da neće imati smiraja dok ne povede islamsku flotu u odlučujuću bitku.

Husamudin se dugo nije vraćao kući. Većinu vremena je provodio nadzirući pripreme ratnih brodova. To odsustvo je izazvalo nervozu njegove majke. Poslala mu je poruku da ona i njegova supruga nemaju smiraja od kada je odsutan. Koliko god bila važna njegova vojna uloga, to ga ne smije sprječiti da se bar jednom mjesečno vrati kući i raduje uz porodicu, a i oni uz njega.

Husamudin nikada nije odbijao majčine želje, te je posjetio. Naravno, dočekao ga je prijekor. Smatrao je da majku i suprugu treba uključiti u neke bitne stvari, te im blago reče: "Hodočasnici Allahove kuće su u Ajzabu suočeni s pokoljem. Kršćanske čete su napale nenaoružane hodočasnike. Ubili su muškarce, zarobili žene i zaplijenili

bogatstvo. Hadžijske karavane su prestale putovati bojeći se ponovnih napada. Allahov neprijatelj Rene, vladar Kereka, šalje naoružane brodove da presreću i ubijaju hadžije. Odlučio sam zaustaviti ovog drznika i zločinca, pa makar na Allahovom putu dao i život."

Husamudin se začudi vidjevši majku kako plače i govori: "Hvala Allahu, ostvarilo se prvo bešare! A ostvarit će se i drugo, uz Allahovu dozvolu. Moja radost i sreća zbog tebe, sinko, su bezgranične. Ne mogu se istinski zahvaliti Allahu što mi je produžio život da se pred mojim očima odigra jedno od dva bešareta." "Majko, ne razumijem o čemu pričaš?" – reče Husamudin. "Zbog čega kriješ u prsima nešto što će me postaći na borbu? Zaklinjem te Allahom da mi kažeš o kakvim bešaretima govoriš.'" Majka poče pričati: "Sine, kada si se rodio, nisi mogao progovoriti pune tri godine. To me je mnogo brinulo. Noći sam provodila u gorkom plaču dižući ruke prema nebesima i moleći Allaha da ti daruje moć govora. Nakon namaza, ostajala sam dugo na rukuu i sedždi čineći dove. Jednog jutra sam klanjala sabah-namaz. Nakon toga, dok sam razmišljala o tvojoj mahani, obuzeo me drijemež. U snu sam vidjela dostojanstvenog starca, lica prekrivenog svjetlom. Nosio te je na rukama i poljubio. Zatim me pogledo i rekao: 'Raduj se, Allahova robinjo! Tvoj sin će zaštititi

Bejtul-Haram, ljudi će izgovarati njegovo ime na Arefatu na danu velikog prizora.' Odmah sam ustala i pozvala te. Počeo si govoriti. Pomislila sam: 'Možda se ova bešara ispune, bit ću sretna njihovim ispunjenjem.' Kada si sa Salahudinom pošao u džihad, raspitivala sam se o pravcu tvog kretanja. Znala sam da se boriš u Damasku, Makdisu, Halebu i Mosulu. Stalno sam se pitala kada ćeš se boriti u Mekki želeći da se to bešare ostvari. Nikako da se dogodi ono što volim, a ti mi danas kažeš da je hadžijama presječen put i da pripremaš lađe da se suprotstaviš nasilnicima. Husame, ovo bešare se ispunilo, ti si zaštitio hadžije i osigurao im put. Ovo je prvo bešare!"

Husamovo lice zablista i on u zanosu, koji se ogledao u njegovim naglim pokretima, reče: "Majko, ovo je najveća radost koju sam čuo u životu. Čvrsto sam ubjeđen da će mi Allah pomoći. Kada se to ostvari i put do Allahove kuće bude siguran, moja sreća će biti potpuna. Žudjet ću samo za dobrima ovoga svijeta koja doprinose sreći hadžija." "Nakon ovoga dana, Husame, neću se ljutiti ako zakasniš." – reče mu supruga i nastavi: "Tvoja majka će učiti dovu za tebe nakon svakog namaza, a ja ću govoriti amin. Idi, bori se oružjem, a mi ćemo se boriti dovom."

On im, potpuno smiren i siguran u pobjedu, odgovori: "Sa Allahovim blagoslovom!"

Tajne informacije o okupatoru su jedno od sredstava na kojima je Husamudin temeljio plan napada. Salahudin je smatrao da flotu treba držati skupa, ne dijeliti je na dva fronta i tako olakšati neprijateljima. Rene je upravo zapao u ono čega se Salahudin plašio. On je flotu podijelio na dva dijela: jednim je okupirao ostrvo Ejla i spriječio dotok pomoći – time je želio primorati stanovnike na predaju; drugim je opkolio hadžijske brodove iz Ajzaba. Njih su zadesile strahote od kojih čovjek posijedi.

Rene je prešao sve granice oholosti vjerujući da je Crveno more pod njegovom vlašću. Agresivnost je kulminirala kada je zaplijenio dva jemenska broda koja su prenosila potrepštine u Mekku i Medinu. Zatim se iskrcao na kopno i počeo napadati hadžijske karavane. Ne samo da je pljačkao, već je i ubijao goloruke hadžije. Grozote i zločine ovog čovjeka nije zabilježila historija hadžijskih putovanja.

Husam se, u tajnosti i s cjelokupnom flotom, uputio prema Ejli i napao krstaše kada su oni mislili, vidjevši egipatske lađe, da su evropski brodovi sa pomoću. Krstaške lađe je pogodila katastrofa. Egipatska flota je uspjela uništiti i potopiti sve krstaške brodove oko Ejle. Nakon toga, muslimani

su se iskrcali na obalu i obradovali opsjednute žitelje Allahovom pobjedom, dostavljajući im vodu i hranu.

Husamudin se, nakon prve pobjede, nije htio odmoriti ni jednog trenutka. Sa cjelokupnom flotom se uputio ka Crvenom moru krenuši od Ajzaba želeći kazniti Reneovu flotu. Dobro slijeđenje Husamudinovog plana, omogućilo je efikasnu pobjedu. Iskoristio je nemar neprijatelja i u potpunosti uništio njihove lađe. Muslimani su se iskrcali na kopno i krenuli za krstašima koji su napadali karavane i ubijali ljude. Svoju obavezu su brzo izvršili, jer je faktor iznenađenja paralizirao svaki pokušaj krstaškog otpora.

Husamudin je od oslobođenih muslimana saznao da se Rene uputio prema Medini kako bi raspršio kabur onoga koji se ne može braniti. Suze potekoše niz Husamudinovo lice kada ču ovu strašnu prijetnju. Zatim se sjeti majčinog predskazanja. Bio je uvjeren da je starac rekao istinu kada je govorio o malom dječaku. Nije se želio vratiti u Egipat prije nego obavi hadž s onima koji su se spasili Reneove sablje. Na svakom mjestu je prihvaćan kao veliki osvajač. Došao je na Arefat i vidio kako ga muslimani radosno prihvaćaju i podižu ruke moleći Allaha za njega u ovom velikom danu. Oči mu zasuziše od radosti. Pomisli: "Ovo je ispunjenje drugoga predskazanja!"

Prevlast krstaške flote je završena Husamudinovom pobjedom. Vijesti o ovoj pobjedi se proširiše Egiptom kada stigoše brodovi sa zarobljenicima. Okovani u lance, zarobljenici su pokazivani kairskim i aleksandrijskim ulicama. Naopako su jahali kamile, lica okrenutih prema repovima. Taj običaj su poraženi morali poštivati.

U tvrđavi je pročitana Sultanova pohvala i čestitka admiralu flote Husamudinu. Radost je obuzimala ljude, a Husamudin požuri kući, majci i supruzi donoseći im radosnu vijest: "Majko, oba predskazanja su se ispunila!"

Jerusalem[28]

Svaka blagost koju prati nemoć,
Paravan je iza koga stoji ološ.

Mutenebbi

Salahudin je bio sklon blagosti. To se očitovalo u brojnim situacijama njegovoga života. Ali blagost koju je pokazao nakon Bitke na Hitinu zadivila je čak i njegove neprijatelje. Ovim divnim primjerima osigurao je veličanstven spomen kod evropskih autora. Usporedivši njegovu poznatu plemenitost i blagost s postupcima onih koji su nosili evropske kraljevske odore, zapadnjački autori nisu našli nikakvu sličnost među njima. Mnogi nisu krili da im se koža ježi od Reneovih postupaka, čak su ga prozvali imenom "Vitez -lopov". Po mom mišljenju, ovaj naziv je kontradiktoran, jer je opisivanje ovoga prevaranta i kršitelja svakoga ugovora kao viteza zločin prema ovom izrazu. Viteštvo nije samo hrabrost, već i čovječnost, darežljivost i gordost. Drumski razbojnik možda jeste hrabar, ali to nije dovoljno da bi bio okićen viteštvom.

[28] Pogledaj Prilog br. 2

Dok je Salahudin bio očaran bljeskom hitinske pobjede, pred njim su izvođeni, poput ovaca, franački kraljevi. On je opraštao i bio tolerantan. Zarobljenike je gledao samilosnim pogledom. Posmatrao ih je kao da su muslimani, a ne neprijatelji. Ne mogu poreći da su rezultati ove dalekosežne tolerancije nekada bili i kobni. Ovo je predmet kritike proučavaoca Salahudinovoga životopisa. Međutim, to su kritike koje staju kod granice uravnoteženosti. Odlikovan je osobinama koje ga čine jednakim velikim junacima, nosiocima pravoga viteštva, kao što su Alija ibn Ebi Talib i Nurudin Mahmud. Nisam vidio kritike koje uzdižu kritiziranoga kao ove. Vojskovođa može izgubiti bitku, a biti plemenit i dostojanstven. Može i ostvariti pobjedu a kod kritičara biti okarakteriziran kao bijednik i drumski razbojnik. Broj dobijenih bitaka i pobjeda nije mjerilo, glavno mjerilo su poticaji i namjere.

Jedan od krstaških vođa na Hitinu bio je Balijan II. On se ponizio pred Salahudinovim nogama moleći za slobodu. Salahudina je to pogodilo, te su se dogovorili da Balijan II otiđe u svoje mjesto, Jerusalem, pokupi porodicu i imetak i preseli drugdje. Balijan nije mogao vjerovati da je pomilovan, te je pohrlio cjelivati mu ruke. Kada je stigao u Jerusalem, obznanio je kršenje ugovora udovoljavajući želji jerusalemskih Franaka. Obmanula ga je masa koja je bila spremna, pod

njegovim zapovjedništvom, izići pred Salahudina. Mislio je da će pobijediti u predstojećoj bici, te je mobilizirao muškarce i djecu, svakoga ko je navršio petnaest godina – bilo da je trgovac, zanatlija ili intelektualac. Zatim je otišao u Crkvu uskrsnuća i uzeo sve dragocjenosti, ukrase i nakite okačene na krstovima i oltaru, srebro i zlatno posuđe. Sve je to istopio i skovao novac kojim je plaćao vojsku. Tako je oformio veliku armiju i spremio se za sukob sa Salahudinom.

Salahudin je saznao šta je ovaj oslobođeni rob isplanirao. Nije ga htio napasti u trenutku entuzijazma, već se okrenuo obalskim gradovima i zauzimao ih jedan po jedan. Očekivao je da će se velika vojska sa Zapada uputiti prema priobalskim gradovima morskim putevima, želeći se osvetiti za hitinski poraz. Pad priobaljskih gradova je bio prvi udarac pridošlicama. To je, također, značilo prekid svih kontakata dolazeće vojske i opkoljenih gradova. Tako je skraćen put i ubrzana komunikacija između Egipta i Šama, jer je put, nakon pada krstaških gradova, postao siguran – što je smanjilo potrebu za jakim stražama.

Ovo se dogodilo sa nekim priobalskim gradovima, dok je Akka i dalje ostala pod Žuscilinovom vlašću. On se spasio strahote prethodne bitke, ali je i dalje strepio od islamske vojske. Odlučio je grad predati Rejmundu III, tripolijskom vladaru,

i spasiti se. Salahudin ga je preduhitrio. Žuscilin nije htio pružiti otpor, predao je ključeve grada pod uvjetom da se stanovnicima garantira životna i imovinska sigurnost. Sultan je to odmah prihvatio. U Akki je bila grupa koja se nije željela pokoriti Žusclinu. Odlučili su se upustiti u borbu. Zatim su shvatili da je poraz, nesumnjivo, na pragu, zapalili gradske kvartove. To je izazvalo veliki strah žitelja i predstavljalo opću katastrofu.

Salahudin je uspio prodrijeti u grad bez ikakvog otpora. Zgrozile su ga ruševine koje je zatekao. Ljudima je pružio sigurnost, kako životnu tako i materijalnu. Rezultat zauzimanja grada bilo je i oslobađanje četiri hiljade muslimana koji su preživljavali sve strahote sužanjstva. Oni su Sultanu ispričali o svim nedaćama kroz koje su prošli. Kazali su mu imena zločinaca i nabrojali njihove grozote. Ali, Salahudin se držao tolerantnosti, te nikoga nije kaznio.

Akka, Nasirija, Kajserija, Hajfa, Safurija i Kalija su lahko pale u Salahudinove ruke. Za razliku od njih, utvrđenje Tubnin, jedno od zaštićenih i bogatih utvrđenja, se nije dobrovoljno predalo. Zadalo je veliku muku Salahudinovom generalu i sestriću, velikom vitezu Husamudinu Ladžinu, koji je bio prinuđen zatražiti Sultanovu pomoć. Salahudin se uputio prema ovom utvrđenju htijući uozbiljiti opsadu i pojačati udare. Utvrđenje se

na kraju predalo. Salahudin je uvažio čovječnost i herojstvo viteza ovoga grada, te im je dozvolio bezbjedno iseljenje.

Nakon toga, Salahudin se uputio prema Bejrutu i uspio zavladati njime. To je, kako kaže Ibn Esir, bio najutvrđeniji šamski priobaljski grad. Salahudin se nije htio odmarati, nastavio je pohod prema Džubejlu i zauzeo ga. Ovi uspjesi su utjecali da Salahudin zanemari neke bitne stvari dozvoljavajući Francima da ostanu u osvojenim gradovima s bogatstvom i ratnom opremom. Ko je želio otputovati u drugi grad, mogao je ponijeti oružje što je utjecalo da se kasnije objedine u veliku skupinu. Salahudin ih je trebao lišiti svakog oružja. Ovo je jedna od sfera u kojoj se Salahudinu upućuju zamjerke. Možda je smatrao da će predstojeća pobjeda u Bici za El-Kudus slomiti svaki krstaški otpor. Možda, čak, nije znao za bogatu ratnu opremu zakopanu u gradskim špiljama. Da su imali tu opremu, po njegovom mišljenju, oni bi se suprotstavili, ne bi pribjegli kapitulaciji.

Salahudin je, krećući prema El-Kudusu, uspio osloboditi neke palestinske gradove. El-Kudus je bio njegov željeni cilj od Bitke na Hitinu. Nije želio zauzeti grad na prijevaru. Želio je sačuvati živote stanovnika i poštivati vjerske svetinje. Balijanu je poslao izaslanike podsjećajući ga na prethodni dogovor. Ponudio mu je predaju grada uz bjezbedonosnu

garanciju što je prihvaćeno i od okolnih gradova. Najvažniji aspekt te bezbjednosti je sigurnost života, imetka, žena i djece i dozvola svakom ko ne želi ostati u El-Kudusu da ga napusti. Balijan nije promjenio stav.

Salahudinu se ukazala jedna povoljnost. Stigla mu je poruka od kraljice Marije Komnin, Balijanove supruge, u kojoj ga moli da joj osigura zaštitu u napuštanju Jerusalema i odlazak u Tripoli. Iako je znao da je ovo inspirirao njen suprug Balijan kako bi, iz plamena skorog rata, izbavio suprugu i djecu, Salahudin je dobrodušno prihvatio ovaj prijedlog. Tražio je da se objavi da Sultan neće spriječiti žene, djecu i starce koji žele napustiti Jerusalem. Njih nije smatrao ratnicima, a borio se jedino protiv naoružanih.

Jedan od najinteresantnijih događaja vezanih za ovu ponudu jeste dolazak jednog krstaša koji je upitao Salahudina: "Ako Sultan ovako obznanjuje tolerantnost, zbog čega je, onda, došao pred Jerusalem?" Mislio je ovim kompliciranim pitanjem dovesti Salahudina u moralnu dilemu. Potpuno smiren, Salahudin mu odgovori: "Je li ovaj grad pripadao vama ili ste ga oteli od njegovih stanovnika?! A zatim ste po njemu prolili potoke krvi o čemu govorite s divljenjem?!" Krstaš se zbuni, ne znajući šta reći. Tada mu Salahudin reče: "Idi siguran, niko ti se neće ispriječiti na putu. I poruči

ovim što su te poslali da mi nismo došli u Evropu da se borimo protiv vas. Mi nismo preplovili more kako bismo vas napali u vašim dvorištima. Vi ste napali mirne ljude, a naša misija je da se suprotstavimo agresiji."

Salahudin je počeo analizirati gradske strane. Vidio je da je Jerusalem nepristupačan skoro sa svih strana, a unutar njega se okupila velika vojska koja se pripremala za napad. Želio je zauzeti grad bez velikih žrtava, te je počeo tražiti odgovarajući prolaz za upad unutar njega. Našao ga je na sjevernoj strani, te je počeo s prodorom.

Nakon što su muslimani stigli do srca grada, Balijan i ostale franačke vođe su shvatili uzaludnost daljeg otpora. Pribjegli su diplomatiji i stupili u kontakt s generalima muslimanske vojske nadajući se da će oni udobrovoljiti Salahudina. Počeli su mučni pregovori koji su se završili sporazumom prema kome su Franci trebali napustiti El-Kudus uz određeni otkup. Muškarac je trebao platiti deset dinara, žena pet, a djeca dinar. Što se tiče siromašnih stanovnika, dogovoreno je da Balijan poradi na skupljanju kolektivnog otkupa s kojim će se Sultan zadovoljiti. Otkup je trebalo prikupiti za četrdeset dana. Ljudi su požurili spasiti živote, te su prodali većinu pokućanstva po najnižim cijenama. Počelo je veliko putovanje...

Zapadnjački historičari prave usporedbu Salahudinovog i franačkog postupka prilikom zauzimanja grada. Franci su počinili stravičan masakr kada su okupirali grad. Oni bilježe primjere Salahudinove tolerancije objavom potpunog pomilovanja siromašnih Franaka. Isto je uradio i njegov brat Melik Adil koji je otkupio stotine zarobljenika vlastitim imetkom. Začuđujuće je da je kralj Adil otkupio veliki broj krstaša, a Heraklije to odbio. On je bio patrijarh i najveći crkveni velikodostojnik. Sakupio je ogromne količine crkvenog zlata i ponio ga sa sobom. Pred Salahudina je izvadio deset dinara i platio otkup. Njegova kamena osjećanja mu nisu dozvolila da se smiluje sinovima svoje vjere koji su ga molili da ih otkupi, iako su te riznice plod njihovoga znoja. Prenijet ću dio koji govori o ovim kontradiktornostima: "Sultanu je rečeno, dok je patrijarh odnosio bogatstvo i imetak kojeg je bilo u izobilju a kojeg nije utrošio na otkup siromaha i miskina: 'Zbog čega ne zaplijeniš bogatstvo ovog škrtice i upotrijebiš ga u jačanju muslimana?' Odgovorio je: 'Neću uzeti više od deset dinara. Ne želim kršiti ugovor.'"[29] Estenli, jedan od franačkih historičara, kaže: "Došlo je takvo vrijeme da je muslimanski sultan dao veličanstvenu lekciju dobročinstva i čojstva kršćanskom isposniku."

[29] *Hajatu Salahudin Ejubi*, dr. Ahmed el-Bejli, str. 176.

Salahudin ne samo da je ukinuo otkup siromašnim kršćanima nego je i mnogima udijelio svoga bogatstva. Ganulo ga je kada je vidio kako mnogi na leđima nose roditelje ili bolesne rođake. Naredio je da mu dovedu jahaće životinje, te ih je podijelio. Također im je dao i imetka. Kraljica Sibila mu je došla plačući i tražeći da je prebaci kod muža Benablisa. Salahudin je udovoljio njenoj želji dajući joj vojnu pratnju. Za njom je pošao veliki broj žena i djece, Salahudin im nije htio stajati na putu. One su shvatile njegovu toleranciju i vratile se plačući: "Dozvolio si nam da napustimo Jerusalem bez otkupa, ali su u njemu ostali naši muževi i braća koji se nisu u stanju otkupiti. Oni nas hrane i štite, a većina su tvoji robovi. Pa, kada bi ih htio osloboditi i tako sačuvati našu čast, nama nema života bez njih." Dok su to govorile, suze boli i tuge su im lile iz očiju. Potaknut ovim prizorom, Salahudin je gorko zaplakao. Naredio je da svakoj majci bude oslobođen sin, svakoj supruzi muž i svakoj djevojci otac. Bio je to prizor čiju divotu pero ne može opisati.

Salahudinov odnos prema zarobljenicima treba usporediti s ponašanjem krstaša o kojem govori jedan od njih, što je prenio i preveo dr. Bejli: "Jedan broj kršćana, koji su napustili Jerusalem, otišao je u Antakiju. Vladar Antakije ih je protjerao. Zbog toga su se vratili u muslimanske gradove gdje su

dočekani sa dobrodošlicom. Bilo je i Franaka koji se nisu zadovoljili protjerivanjem svoje braće, već su ih mučili i zlostavljali plijeneći ostatke njihovoga imetka. Neki su urlali od gladi i padali po putevima iščekujući smrt. Čak su i neke majke bile primorane baciti čeljad u vodu, kao znak milosti, da bi ih spasile muka gladi i bolesti. Nakon toga bi plakale kao lude, udarale se po licu i proklinjale svoju braću po vjeri."[30]

O Salahudinovoj toleranciji se pročulo među Francima. Posebno se pričalo o njegovoj toleranciji prema udovicama i ženama. Dok je opsjedao utvrđenje Berzija, došla mu je jedna djevojka i ispričala kako se trebala udati za mladića koji je u njegovom ropstvu. Da se to nije dogodilo, svadba je trebala biti jučer. Priču su pratile suze, te Salahudin naredi da se zarobljenik oslobodi i dovede vjerenici. Poklonio im je i nešto imetka.

Poznata je i priča o majci kojoj je dijete oteto iz naručja. Otmičari su pobjegli, a majka nije bila u stanju vratiti dijete. Potražila je Salahudinovu pomoć. Salahudin je naredio da se dijete pronađe, a nju uveo u svoj šator ukazujući joj počasti... Ova priča je izvor brojnih umjetničkih djela zapadnjačkih autora. Izgleda da je veliki književnik Ali Tantavi prvi od arapskih pisaca otkrio ovu priču svojim

[30] *Hajatu Salahudin Ejubi*, dr. Ahmed el-Bejli, str. 175.

divnim stilom na stranicama časopisa Er-Risala pod naslovom *Hejlana i Luis*.[31] Također, ova priča je bila izvor brojnih radio drama.

U ovim trenucima radosti koji su obuzeli muslimane, Salahudin nije zaboravio učitelja i vođu Nurudina Zenkija. Znao je da je Nurudin pripremio minber koji je namjeravao postaviti u Mesdžidul-Aksu kada ga vrati muslimanima. Naredio je njegovo dopremanje kako bi ispunio želju ovoga viteza šehida. Raspitao se ko je najveći hatib u zemlji da bi se prvi ispeo na minber. Rečeno mu je da je to Muhjudin Muhammed ibn Ali, poznat kao Ibn Zekij. On je to mogao najbolje obaviti. Salahudin ga je pozvao. Prve džume nakon oslobođenja El-Kudusa, Ibn Zekij se ispeo na Nurudinov minber. Održao je hutbu koja je personificirala osjećanja islamskih masa. Ta osjećanja su izrazile stotine pjesama od kojih ćemo neke navesti u narednom poglavlju. Hutba je bila duga i vatrena. Situacija je zahtjevala opširan govor koji bi dao oduška iskrenim osjećanjima koja su se akumulirala u dušama slušalaca. Evo nekoliko citata iz te hutbe:

"Ovo je pobjeda kojoj su otvorena nebeska vrata. Ubrzo će vam Allah dati još sličnih pobjeda. Zar ovo nije grad o kome Uzvišeni u Kur'anu kaže: *Hvaljen neka je Onaj Koji je u jednom času noći*

[31] Časopis *Er-Risala*, 1939. g.

preveo Svoga roba iz Hrama časnog u Hram daleki. Zar ovo nije grad radi koga je Allah, u vrijeme Juše, zaustavio Sunce ne bi li ga osvojio? Zar ovo nije grad čije je oslobađanje Allah naredio Musau, pa su se samo dvojica odazvala? Allah se na njih rasrdio zbog ovog grada i bacio ih u bespuće.

Budite zahvalni Allahu što vam je dao snage i odlučnosti za ono pred čime su ustuknuli Israilovi sinovi, a bili su odabrani nad mnogobrojnim svjetovima. Budite Mu zahvalni što vas je osnažio u onome u čemu su posrnuli mnogi prije vas. Znajte, Allah vam se smilovao, da vam se ukazala prilika, te je iskoristite. Ovo je vaš plijen, te ga se dokopajte. Znajte da se djela cijene prema završecima, a dobit prema njenoj vrijednosti.

Ako vas bude dvadesetak izdržljivih, pobijedit će dvije stotine; a ako vas bude stotina, pobijedit će hiljadu onih koji ne vjeruju, zato što su oni ljudi koji ne shvaćaju. (El-Enfal, 65)"

U hatibovim riječima se ogleda veličanstvenost prizora, dostojanstvenost mjesta, te veličina i ozbiljnost situacije.

Bitka za Akku

Nakon svih pobjeda koje su ga zamalo koštale života, Abdurahman en-Nasir je zamišljeno sjedio. Ljudi su na njegovom licu primjećivali znake boli i iscrpljenosti. Ostavljao je dojam kao da nikada nije pobjedio neprijatelja. Jedan od prisutnih ga, s čuđenjem, upita: "O čemu razmišljaš, Vladaru pravovjernih?" "O pedeset ipo godina vladavine. Mislio sam o danima ispunjenim srećom i radošću, i shvatio da ih je bilo samo četrnaest. Sada ih mogu nabrojati" – reče En-Nasir.

Ono što je Abdurahman en-Nasir kazao o svim strahotama vatrenih sukoba u kojima je sudjelovao, mogao je kazati i veliki vitez Salahudin, ako se zanemari dužina njihovih vladavina. Salahudin nije osjetio trenutak smiraja od kako je isukao sablju u džihadu na Allahovom putu. Slast pobjede je osjetio tek nakon osvajanja El-Kudusa. On tu pobjedu nije kušao kao brzoplet čovjek koji ne vodi računa o krajnjem ishodu. Njenim plodovima se sladio poput prekaljenoga junaka koji zna da će cijela Evropa zadrhtati kada čuje da je Jerusalem, radi koga se borila, pao u Salahudinove ruke. Znao je da će vojske iz svih evropskih krajeva požuriti za

osvetom. Preostali krstaši na Istoku se nisu mogli suprotstaviti Salahudinu. Ogromna pomoć koja će im doći predstavlja prodornu snagu u budućem ratu. Salahudin je podigao pogled prema nebesima moleći Uzvišenoga Gospodara za pomoć. Jedino mu je On ostao!

Salahudinove slutnje su se obistinile. Treći krstaški pohod prema Istoku je počeo. Predvodili su ga njemački kralj Fridrih, engleski Ričard Lavlje srce i francuski Filip August. Trojica kraljeva su željela da njihova imena odzvanjaju i na Istoku i na Zapadu. Svaki je u grudima nosio jednu želju – da njegova vojska stekne popularnost u kršćanskom svijetu i da Evropa padne pod njegovu vlast kada sazna da je baš on Mesihov zaštitnik.

Želim se zadržati na stavovima da je bilo sedam krstaških ratova... Ovo je kardinalna greška, jer su sedam krstaških ratova, zapravo, veći pohodi koje su predvodili kraljevi. Na drugoj strani, kontinuirani dolazak ekspedicija koje nisu predvodili kraljevi nije se prekidao. Početkom prvog krstaškog rata smatra se prvi dolazak Franaka. Drugi krstaški rat je pohod nakon Nurudinovog osvajanja Rehe. Treći krstaški rat je počinjao sada, nakon oslobađanja El-Kudusa. Tokom ova tri pohoda, krstaški odredi su stizali preko mora i besprekidno se iskrcavali na arapske obale. Zbog toga je obaveza svih proučavaoca krstaških ratova da dobro promisle.

Vojske trojice kraljeva su se uputile prema Istoku. Salahudinove slutnje su se obistinile. Kada mu je stigla ova nemila vijest, bio je u opsadi tvrđave Šekif u Džebelu. Shvatio je da je vrijeme nastupilo, sva upozorenja su ukazivala da će neprijatelji napasti Akku. Taj grad je Salahudin osvojio, ali nije protjerao Franke. Kao da je mislio da će ga oprost sačuvati njihovoga zla. Sazvao je ratno vijeće i razmotrio situaciju sa svih aspekata. Na vijeću su se javila dva mišljenja. Prvo, ujedno i Salahudinovo, bilo je da islamska vojska treba krenuti prema obali i sukobiti se s dolazećom vojskom prije nego ova stigne do akkanskih zidina. Drugo, mišljenje većine, bilo je da vojska treba otići do Akke i tu čekati sukob.

Salahudin je smatrao da će krstaši, ako krenu svim snagama prema Akki, odabrati prikladno mjesto za napad. Tako će diktirati tok borbe. Njihova vojska će opkoliti Akku i tako će ona biti u njihovoj šaci, a i muslimanska većina u njoj do kojih neće stići osnovne životne potrepštine. Akkanski Franci će pomagati krstaše. Grad će biti izložen dvostrukom iskušenju: unutarnjem i vanjskom.

Ovo je bilo Salahudinovo mišljenje, ali ga nije imao ko čuti. Odustalo se od ideje napada na obali kojim bi se zaustavio nadolazeći talas. Vojska se uputila prema Akki. Salahudin je stalno tražio vojnu pomoć Šama i Egipta. More je bilo krcato franačkim lađama koje su nosile na hiljade vojnika i ogromnu

ratnu opremu. Sa ovom flotom, krstaši su mogli okupirati svakoga ko bi došao pomoći gradu i zadržati dobrovoljce koji bi se odazvali Salahudinovom pozivu. Salahudin je razumio kritičnost momenta. Glavna briga mu je bila pronaći otvor u gradskim zidovima preko koga bi žiteljima poslao neophodne stvari da bi mogli pružati otpor. Hroničari navode da Salahudin tri dana nije pojeo ni zalogaj hljeba. Man je čarke su potrajale mjesec ipo, sve dok krstaši nisu sakupili snagu za odlučujući korak. Rasplamsala se žestoka bitka u kojoj je islamska vojska trijumfovala, ali nakon pada hiljada šehida... Taj gubitak se nije mogao nadomjestiti.

Po stišavanju situacije, Salahudin je sakupio viteze i predložio im nastavak bitke jer je Akka i dalje bila pod opsadom. Krstaši su se povukli ne bi li prikupili još vojske. Većina je smatrala da vojsci, nakon teškog zamora, treba odmor i da franačko povlačenje obećava predah. U kratkom vremenu će se osvježiti. Bila je zima, nije škodilo kratko zaustavljanje vojnih aktivnosti. Vojnicima koji su željeli posjetiti porodice to je dozvoljeno, ali pod uvjetom da se vrate odmah nakon prestanka kiša. Stražari su ostali oko gradskih zidina nastojeći pružiti osnovne potrepštine opsjednutom gradu.

Tako je uspostavljen spontani mir. To je mir bez zapisanih uvjeta, mir koga je diktirala zima. Put preko koga se stupalo u vezu s gradom nije

bio nimalo lahak. U mnogim slučajevima je bio jednak samoubilačkim akcijama koje su se završavale kišom strijela onih koji su se noću pokušavali uvući u grad. To se događalo nakon što bi plivali morem noseći potrepštine koje su trebali prebaciti preko zida na kakvo sigurno mjesto. Ovi požrtvovani komandosi su ostvarili zadivljujuće podvige. O jednom od njih ću govoriti posebno želeći objasniti veličinu njegove požrtvovanosti. To je heroj Isa el-Avvam, koji je uradio ono što ne bi mogla deseterica! Ali, kako je tekla bitka?

Krstaši su počeli borbu crkvenim službama kojima su željeli raspaliti osjećanja boraca. Krstaški kralj je želio da pred vojskom ide Evanđelje na zelenoj prostirci koju će nositi četverica svećenika, svaki sa po jedne strane. U isto vrijeme, recitirat će svete knjige. Njihovo desno krilo, koje se nalazilo nasuprot muslimanskog lijevog krila, krenulo je. Salahudin je htio ohrabriti borce, te je lično stao ispred vojske. S njegove desne strane je bio Melik Efdal, a okolo generali. Salahudin je dobro poznavao potencijale bokova, prethodnice i pozadine. Među vojnicima su bili Kutbudin ibn Nurudin (vladar utvrđenja Kifa), Husamudin ibn Ladžin (vladar Nablusa), kralj Muzafer Tekijudin ibn Umer (vladar Haleba) i grupa kurdskih, sindžarskih, kehranijskih, mehranijskih i esedijskih emira. Svi su izgarali iščekujući borbu.

Neprijatelj je počeo bitku pokrećući lijevo krilo. Njih je, u žestokom protuudaru, dočekao Muzafer. Sultan je shvatio jačinu napada, te je požurio u pomoć. Ljudi su se izmiješali u vrevi borbenih pokliča. Sultan je obilazio muslimanske redove uzvikujući: "Dobrodošla pogibijo na Allahovom putu!" Prolazio je kroz redove, a oko njega su padale strijele – nije se obazirao! Iznenada je njegov položaj otkriven, uz njega je ostalo samo pet viteza. Nije ustuknuo, već je nasrnuo sabljom na neprijatelja. Muslimani vidješe da je Salahudin skoro sam, te se počeše grupirati oko njega. Neke kukavice i malodušnici pobjegoše iz ratne vreve, ali je Sultan uspio sakupiti viteze koji su se žestoko borili. Opazivši krstaške vojnike kako silaze niz brdo, nije dozvolio mudžahidima da ih slijede dok im ne okrenu leđa. Nakon toga ih je napao i prestravio. Mnogi su pali mrtvi. Dali su se u paničan bijeg, muslimanske čete su ih slijedile. Bitka je potrajala skoro do akšamskog ezana. Muslimani su klanjali ikindiju i otpočinuli.

Salahudin je okupio savjetnike pokazujući radost zbog pobjede. Sa njime, rame uz rame, u najvećem plamenu bitke bio je kadija Isa el-Hekari, veliki pravnik i učenjak. Nije se odvajao od britke sablje. Dokazao je hrabrost i zadivio Sultana. Treba spomenuti da je kadijin brat Zahirudin poginuo toga dana. Emiri su mu prilazili kadiji iskazujući saučešće,

a on se radosno smijao: "Ovo je dan čestitanja, a ne saučešća. Moj brat je postao šehid."

Salahudina su brinuli krstaški tornjevi. Bili su visoki pet spratova i krcati borcima. Okruživali su akkanske zidove. Sa njih su muslimane unutar zidina zasipali kišama strijela. Također su bacali i vatrene lopte kojima su palili stanove. Tornjevi su bili obloženi kožom natopljenom sirćetom. Ta koža je sprječavala širenje vatre koja je dolazila od muslimanskih strijela. Vatrene strijele su dopirale do tornjeva, ali nisu davale rezultata. Sultan je pogođen razarajućim dejstvima tornjeva. Naredio je juriš kako bi odvratio Franke od granatiranja grada. Krstaška vojska se razdvojila na dvije grupe: jedna se borila sa Salahudinom, a druga napadala okupirane unutar gradskih zidina.

Borba je trajala osam dana, a tas nije pretegnuo ni na jednu stranu. Zatim je došao izlaz odakle se nije ni očekivalo. Jedan Damaščanin, naftni stručnjak koji je znao kako ugasiti ili rasplamsati vatru, došao je Salahudinu. Obavjestio ga je da zna kako zapaliti tornjeve i neutralizirati utjecaj sirćeta kojim je natopljena koža. Karekuš mu nije vjerovao, mislio je da se radi o šali. Salahudin reče: "Ništa nas ne sprječava dati mu alat, neka pokuša. Ako uspije, hvala pripada Allahu." Čovjek je bacio nekoliko kotlova bez vatre. Ništa se nije dogodilo. Franci se počeše sakupljati na vrhu tornja ismjehujući ga. Neki

su igrali i pjevali bez ikakvog srama. Damaščanin je pripremio zamku: bacio je raspaljene lonce od kojih je velika vatra zahvatila toranj. One koji su do sada igrali obuze panika. Počeli su vrištati. Prestravljeno su napuštali tornjeve. Vrijedni zanatlija je bacao vatrene granate dok nije zapalio sva tri tornja. Svi koji su se nalazili u tornjevima su se razbježali. Salahudina je to snažno obradovalo te je Damaščanina obilato nagradio, ali on odbi i u zanosu reče: "Doista sam ovo uradio radi Allaha, ne treba mi nagrada od Sultana."

Pad tornjeva je snažno odjeknuo među Francima. Iznenada su prekinuli borbu, kao da su se povukli. Sultan je poslao radosne vijesti o pobjedi prema Šamu, Egiptu i Poluotoku. Zatražio je pomoć sa istoka i emiri su se, jedan za drugim, uputili ka ratištu bez kolebanja i odugovlačenja.

Stanovnici okupiranog grada su pokazali veliku čvrstinu pred neprijateljem. Vodili su računa o ekonomičnosti hrane kako civile ne bi izložili gladi koju, neminovno, prate bolesti. Allahova milost je bila da toranj Ez-Zebab sačuva gradsku luku i upozorava na prilazak neprijatelja. Kroz njegov tjesnac su prolazili muslimanski brodovi s potrepštinama. Franci su se uvjerili da je ovaj toranj snažna potpora muslimanima unutar i van gradskih zidina. Počeli su ga granatirati u nadi da će ga spaliti, ali ih je otpor branilaca učinio

nemoćnima. Shvativši da im se gubici povećavaju i izgubivši nadu u uspjeh, odlučiše odustati od daljih pokušaja uništenja tornja.

Franačka vojska je kontinuirano pristizala. To je izazvalo Sultanovo neraspoloženje, te mu je psihičko stanje počelo utjecati i na zdravstvenu stabilnost. Razbolio se od žute groznice od koje su bolovali i muslimanski i franački vojnici, jer je zaraza bila poput kiše koja pada na sve strane. Muslimani su se pobojali za Salahudinov život. Smatrali su da ga treba izdvojiti u zaseban karantin, van bojnog polja, kako bi se odmorio i spasio jačega utjecaja groznice. Ali on je to odbio govoreći: "Ako moram umrijeti, onda neka Salahudinova smrt bude na bojnom polju."

Sultanovu bol uvećao je događaj kada su lađe iz Egipta s opskrbom za borce i civile u opkoljenom gradu, pogođene snažnim vjetrom, potonule. To je imalo loše posljedice na izgladnjele unutar i van grada koji su čekali zalogaj hrane. Salahudin se uputio učenjacima tražeći da uče ajete Allahove knjige i citiraju hadise Allahovoga Poslanika kako bi mu razgalili srce. To je imanski lijek koji je Salahudin konzumirao u trenucima kriza i uvijek nalazio smiraj.

Evropske vojske su i dalje pristizale... Sva njihova briga usmjerena je na osvajanje Akke, ali je rov oko grada sprječavao prodor. Zbog toga su

se usredsredili na njegovo zatrpavanje kamenjem, stijenama i zemljom htijući brzo prodrijeti unutra. Ni opkoljeni muslimani nisu šutjeli na neprijateljske aktivnosti. Peli su se na zidove i granatirali radnike na premošćavanju rova. Širenje plamena je sprječilo nastavak radova. Grupa požrtvovanih dobrovoljaca je odlučila, pod zaštitom ratnika, napasti rov i eliminirati prijetnju. Ovo je bio poduhvat bez premca.

Salahudin je želio omesti krstaše snažnim napadom, ali se našao pred iskopanim rovovima, nemoćan doprijeti do njih. Mnogobrojnost krstaške vojske je imala odlučujući utjecaj, naročito u pomorskim borbama. Krstaške flote su napadale muslimanske brodove koji su stizali iz pravca Egipta. Kapetani su naredili spaljivanje brodova kako hrana ne bi pala neprijatelju u ruke. Tako su lađe spaljene, a da to nije donijelo nikakvu korist krstašima.

Žalbe okupiranih stanovnika na žestinu napada i nedostatak hrane su se umnožile. Salahudin je bio primoran pregovarati o kapitulaciji, nakon što su krstaši premostili rov. Nakon mučnih pregovora koji su trajali tri mjeseca, Salahudin je prihvatio teške uvjete primirja. Najteži je bio predaja grada sa svom ratnom opremom i bogatstvima. Muslimani su morali isplatiti dvije stotine hiljada zlatnika za otkup zarobljenika, osloboditi hiljadu i pet stotina krstaša i vratiti Hristov krst. Ono što

je najjasnije ukazivalo na prijevaru jeste ubistvo tri hiljade ljudi prije napuštanja položaja. Sultan se iznenadio ovom podlom prevarom, te je odbio poslati novac i krst Francima.

U Bici za Akku, Sultan se borio protiv vojske kojoj se muslimani nisu mogli suprotstaviti. Muslimanski vladari Šama, Egipta i Poluotoka su uložili maksimum, nijedan se nije oglušio. Neki historičari pokušavaju marginalizirati vojne aktivnosti i vjerski faktor u ovom pohodu dokazujući da su predvodnici Trećeg krstaškog rata gajili lične ambicije bez velikog vjerskog poticaja. Realnost je drugačija, ovakva rušilačka oprema i snažna vojska se ranije nisu sretali. Također, dva prethodna rata nisu lišena ličnih ambicija grofova koji su došli proširiti posjede. Oni koji iznose ovakve tvrdnje nastoje umanjiti Salahudinovu veličinu i hrabrost. Zbog toga prave komparacije između prošlosti i sadašnjosti ne fokusirajući se na istinu. Mišljenje ove grupe najbolje je iskazao profesor Muhammed Ferid Ebu Hadid: "Sve ovo nam ukazuje da vođe Trećeg krstaškog rata nisu srljali kao u prethodnim ratovima. Imali su određene ciljeve i namjere. Svako je težio ostvarljivom cilju."[32]

Da je profesor Ferid promotrio uzastopne događaje i snažne napade krstaške vojske o kojima je

[32] *Salahudin Ejubi*, Muhammed Ferid Ebu Hadidi, str. 170.

sam govorio, shvatio bi da je Treći krstaški rat bio najpohlepniji. Jer je on, zapravo, posljedica oslobađanja El-Kudusa što je snažno potreslo Crkvu. Naravno, sudbina Akke nije nimalo sretna, ali rat je nadmetanje. Jedan dan je uz tebe, drugi protiv tebe – kao što kaže poslovica.

Pomorski komandos

Kiša je tiho rominjala po mirnoj rječnoj obali, obuzetoj noćnom tišinom. Ribolovački čamci su se, pred naletima vjetra, ljuljali desno-lijevo. Hladnoća je izazivala jezu na tijelima ribolovaca, mišići su neprestano drhtali. Uprkos tome, oni i dalje veslaju trudeći se steći što nafake. Sakupili su mreže sa ulovom. To je trajalo sve dok se nije začuo sabahski ezan i prvi zraci svjetlosti počeli otvarati put. Ribolovci su, jedan za drugim, kretali ka kućama, zadovoljni dobrom koje im je Allah dao, bilo ono malo ili veliko.

Sa njima se vratio i Isa el-Avvam koji se uputio prema trošnoj kolibi. Pozvao je suprugu Selmu el-Bekriju da preuzme ulov i, s prvim sunčanim zracima, raznese ga po kvartu. Ali, nije bilo odgovora. Tražio je na svakom mjestu, ni traga. Isa iznuren sjede na prag. Počeo je razmišljati o jučerašnjem razgovoru. Prijetila je da će napustiti kolibu i priključiti se Salahudinovoj vojsci koja je bdjela oko El-Kudusa. Tamo će raditi što rade i ostale žene – pripremati hranu, nositi pomoć, pojiti žedne i liječiti ranjene.

Narugala se mužu koreći ga. Pozivala ga je da se priključi pobjedničkoj vojsci i izvrši obavezu kao muškarac i musliman. Ophrvan gorkim bolom, Isa joj je odgovorio: "Ja nisam vičan kopljima i borbi. U mladosti sam žudio naučiti jahati konje i sukati sablju, ali je mračna priroda moj bijedni trud svela u troguao čamca, mreže i rijeke." Supruga mu odgovori: "Svaki čovjek ima sebi svojstven način borbe i izdržljivosti. Kada se uputiš na bojište, pobjedonosni vojskovođa će te postaviti onamo gdje ćeš koristiti." Počeo je mucati, ne znajući šta odgovoriti.

Isa je shvatio da se njegova hrabra žena uputila na bojište odazivajući se časnom pozivu u džihad. Osjećao je bol u srcu vidjevši slabašnu ženu koja se povinovala snažnom entuzijazmu i, radosna oka i nasmijana lica, izložila opasnosti. Usporedio je njenu snažnu odlučnost i svoju malaksalu kolebljivost, i krv mu je proključala u venama. Uzeo je prtljag i uputio se prema El-Kudusu.

Čuvši kako se u daljini prolamaju glasovi tekbira i tehlila, Isaa obuze radost. Odlučno se uputi prema jednom vojnom šatoru i zatraži susret s nekim od komandanata muslimanskih odreda. Zatražio je da mu odrede posao u skladu s njegovim sposobnostima. Komandant je razmišljao, te se dosjeti da ga namjesti u flotu s kojom će vazda biti na moru. Isa je, obzirom na svoju profesiju, mogao

roniti u mračne dubine i spašavati bogatstvo i alat koji padnu u more. Ovaj čovjek je osjetio veliku sreću kada mu se pružila prilika krenuti jednim od puteva džihada. Novi posao je prihvatio s radošću i zadovoljstvom. Iskreno je, u društvu pomoraca, obavljao borbene zadatke. Borio se s talasima i gledao oči u oči sa smrću. Mnoge dragocenosti je spasio. Tako mu je porastao ugled među prijateljima. Admiral Husamudin Lu'lu je pisao Salahudinu o Isaovim talentima i sposobnostima.

Vrijeme je prolazilo, a vatra i plamen borbe su sve više buktali. Dvije suparničke vojske su pokazivale hrabrost vrijednu svake hvale. Bajrak istine je uzdignut, islamska vojska je pobjedila. El-Kudus je pao u muslimanske ruke, krstašima je došlo poniženje. Njihova oštrica je istupljena, mrzovoljno su oborili glave. Veliki broj ih je, na hiljade, pao u ropstvo. Ljudi su mislili da će Salahudin s njima uraditi ono što su oni učinili muslimanima osvojivši Jerusalem. Nisu ostavili ni djevojku u sobi ni klanjača u džamiji niti starca u stolici. Konji su plivali u krvi i njome obojili noge i stomake. Da, ljudi su mislili da će se veliki vitez osvetiti, ali su upoznali čovjeka koji oprašta i tolerira.

Salahudin je proslavljao Allahovu pomoć u ogromnoj povorci. Postavio je šator u kojem je bilo puno njegovih pomoćnika. Primao je junake, jednog po jednog. Sa svakim vojnikom se rukovao

zahvaljujući mu na uloženom trudu i pomoći. U njegovoj sviti su bili emiri i generali koji su ga obavještavali o iskušenjima svakoga vojnika. Pobjedonosni vladar se radovao smiješkom olakšanja i odmora. Došlo je vrijeme za Isaa el-Avvama. Admiral islamske flote, Husamudin Lu'lu' se obrati Salahudinu:

– Vladaru, ovo je vješt plivač. Lično se bacao u talase i na plećima iznosio željezne elemente koji bi pali u more. Koliko je samo spasio dragocjenosti koje su doprinijele pobjedi.

Salahudin se, nasmijan, krenu rukovati s njim, ali opazi vedru i nasmijanu ženu kako prolazi kroz redove vojnika. Stiže do Isaa, radosno ga zagrli i uzbuđeno upita:

– Zar si i ti ovdje, moj čestiti mužu?

– Selma! Išao sam kuda si htjela.

Salahudin saznade istinu o ovim supružnicima, te postiđeno obori pogled i okrenu se u stranu dok se ne puste iz žalosnog zagrljaja. Dirljivi prizor se okončao, Salahudin pozva Isaa. Osmehujući se, upita ga za ženu. Kadija Behaudin reče:

– Vladaru, ovo je Selma el-Bekrija, jedna od najhrabrijih žena i najčestitijih gospođa. Lično je nosila ranjenike sa bojnog polja u bolničke šatore. Zatim je nosila poruke onamo kuda bih joj ja rekao. Vraćala bi se s odgovorom u najbržem mogućem

roku. Allah je poživio kao ženu punu smjelosti i odvažnosti.

Salahudin ustade i obrati se Selmi i Isau:

– Kako ste vi divan bračni par čiji je susret sudbina učinila veličanstvenim.

Proslava se završila raskošno. Supružnici su se uputili ka skromnom šatoru van gradskih zidina.

– Šta misliš, hoće li se naš boravak ovdje odužiti? – Isa upita svoju voljenu.

– Čula sam od nekih generala da će se krstaši ubrzo osvetiti. Samo čekaju pomoć. Evropa se neće smiriti nakon gubitka koji joj je zadao Salahudin. Godinama su iz Evrope dolazile vojske, jedna za drugom, kako bi zaštitile El-Kudus. Neminovno će izludjeti kada saznaju da im je višegodišnji trud propao. Ali, ja sam sigurna da će Salahudin ostvariti pobjedu.

– Allah zna da čeznem za borbom. Novi život mi je ušao u krv, kola mojim venama. Gorko se kajem za svaki dan proveden u stjecanju beznačajne opskrbe. Da nije bilo tebe, moja draga Selma, ja bih i dalje ostao beznačajan i nepoznat. U dubini duše osjećam ništavilo. Trpim unutranji sukob između nemoći lukavstva i želje. A sada mi se čini da sam vladar vode i vitez mora.

– Tvoje krstarenje će se proširiti i postat ćeš vođa flote i vitez talasa! Salahudin će se tobom ponositi pred velikašima.

Ubrzo se začu doboš. Muslimani su znali da rat započinje i da su očekivani odredi krenuli sa Zapada. Stigli su evropski kraljevi na čelu sa Fridrihom, Ričardom i Filipom Augustom. Za njima se kretala bezbrojna vojska s neprocjenjljivim količinama oružja, opreme i brodova. Salahudin je sakupljao vojsku i na odgovarajuća mjesta postavljao junake. Štitio je gradove i tvrđave koji su se mogli zaštititi. Ogroman dio vojske se uputio prema Akki i držao je u snažnoj opsadi. Arapi unutar gradskih zidina su podnosili različita iskušenja i preživljavali teške trenutke. S druge strane, vojska izvan gradskih zidina je bila u stalnim, krvavim i gorkim sukobima s krstašima. Pobjeda je varirala: nekada bi zablistao polumjesec, a nekada pobjedio krst.

Salahudin je razmišljao o opsjednutima u gradu. Ostali su bez hrane i vode, neprijatelj ih je opkolio. Nisu imali snage izbaviti se. Kako stići do njih i saznati u kakvom su stanju, šta zapravo imaju od hrane i opreme? Dugo je razmišljao... Sinu mu ideja da iskoristi Isaa el-Avvama. On je vješti plivač, može neprimjetno roniti morskim dubinama, prenijeti poruke zatočenicima unutar grada i odnijeti im zlata i srebra koliko je u mogućnosti. Zatim će se vratiti i predočiti realnu sliku onoga što je vidio

i ostavio iza sebe. Možda, tajnom misijom uspije pribaviti veću korist od odreda i vojski. Ovako je Salahudin razmišljao, poslao po Isaa el-Avvama i izdao mu naredbe i oporuke.

Vješti komandos je morao roniti pored franačkih lađa a da ga niko ne primijeti. Stigao bi do visokih zidina, došunjao se do tjesnaca kroz koji se provlačio, a zatim s porukom i kesama došao Behaudinu Karekušu, upravniku grada i vođi muslimana, i obavijestio ga o Salahudinovim željama. Nakon završenog posla, vraćao bi se Salahudinu s prijedlozima i planovima. Noć je bila pozornica njegove avanture. Čekao bi da neprijatelji pospu i zaranjao trudeći se da se ničim ne otkrije. Nekada bi udario u lađu ili stijenu, ali je podnosio sve poteškoće samo da bi stigao do obale. Na obali bi pogledao na sve strane i, kada bi bio siguran, požurio ka cilju. Dugi dan bi provodio unutar zidina, a kada bi nastupila noć, vraćao bi se vladaru s porukama i vijestima.

Koliko je samo ciče zime, strahote tame, morskih udaraca i hladnoće podnio! Ali bio je sretan i smiren. Ispunjavala ga je unutarnja toplina. Njegovo snažno vjerovanje je rušilo svaki strah i jezu! Izvršavao je misiju dok muslimani njegovom zaslugom nisu ubrali naljepše ruže uspjeha.

Jedne večeri, kao po običaju, krenuo je s kesama zlata prema Karekušu. Zaronio je u hladne i osore

morske dubine. Bio je miran, nije pridavao važnost strahu. Muslimani su čekali njegov povratak, ali je okasnio.

Iz Akke je stigao golub pismonoša s viješću da Isa u Akku nije donio ništa. Ljudi se počeše pitati i pretpostavljati šta se dogodilo. Bilo je onih koji su govorili da ga je obmanulo zlato, te ga je zgrabio i pobjegao. Drugi su govorili kako je pao u franačke ruke. Na kraju je otkrivena bolna istina. Muslimani su pronašli plutajuće tijelo koje se polahko približavalo obali. Hitro su ga okrenuli i vidjeli da je to Isa el-Avvam. Neprijateljska strijela mu je pocijepala utrobu. Bol je bio još veći kada su našli njegov pojas, na sred kojeg je bila kesa sa zlatom, cijela, bez ijednog dinara manjka. Vijest je došla do Salahudina kome zasuziše oči. Naredio je da ga ukopa velika skupina muslimana.

Jedne večeri je kadija Behaudin ibn Šedad šetao obalom i vidio ženu kako pliva. To ga je začudilo, pa se okrenuo dok se ona obuče i ode u svoj šator. Pratio je htijući saznati šta je u pitanju. Vidio je da je to Selma el-Bekrija, Isaova supruga. Blago je upita šta čini, a ona spremno odgovori: "Zar nije moja obaveza naučiti plivati, nastaviti misiju Isaa el-Avvama i steći šehadet?" Kadija je s divljenjem pogleda i reče: "Istinu je rekao Salahudin kada je kazao: 'Kako ste vi divan bračni par čiji je susret sudbina učinila veličanstvenim.'"

Sjete i bolovi

Junak je kao i svaki drugi čovjek, podnosi bol i tugu kao što uživa u radostima i blagodatima. Čovjek koji je sposoban suprotstaviti se vojskama cijelog jednog kontinenta koji je angažirao sve svoje flote, topove i korpuse da bi napao njegovu ograničenu vojsku... Ovakav junak mora osjećati više bola nego radosti. Teške nedaće često zamagle ono što bi moglo izgledati kao radost.

Vidjevši da je suočen s napadom čitavog kontinenta, Salahudin se obratio onima od kojih bi mogao dobiti pomoć. Odlučio je poslati pisma emirima pobuđujući islamsku brigu, kako bi svi zajedno bili u čistom rovu. On je branio islam a ne samo sebe.

Pisma je dotjeralo pero kadije Fadila, ali su njegova značenja i poruke nadahnuti od Salahudina. Opise kriza i nesreća Kadija nije mogao izraziti bez oslanjanja na ideje onoga ko ih je preživljavao. Ovo pismo je napisano u književnom stilu koji ne odlazi tek tako. Nužno je da snažna ideja i plamteća osjećanja ovladaju elementima utjecaja, a ta preovlađujuća ideja je, zapravo, bila Salahudinova.

Ova osjećanja su vatra koja je plamtjela u dubini njegovoga srca.

Salahudinove muke i patnje je najbolje izrazio Halil Mutran, kada je govorio o sličnom stanju:

Čovjeku zadaje boli što su
Sinovi njegovi nemarni.

Svi su spremni suprotstaviti se neprijatelju
Ali branilac je ipak jedan.

Salahudin je stajao pred čitavom Evropom predstavljajući muslimane. Među tim muslimanima je bilo onih koji su kovali zavjere umjesto da se ujedine. Bilo je i onih koji su s neprijateljem stupali u savez i otkrivali mu ono što nije smio znati. Najmanje štete su nanosili oni koji su se povlačili u domove i zadovoljili slušanjem vijesti o Salahudinovim podvizima, a mogli su biti njegova desna ruka. Zar ovakav junak, pored svega ovoga, neće osjećati bol i tugu kada šalje pisma s vapajima za pomoć i podršku.

Salahudin je želio da abasijski halifa potpomogne džihad i autoritetom probudi i pod jedan bajrak ujedini Šam, Egipat i Džeziru. Odmah po padu fatimijskog hilafeta, Salahudin je pisao abasijskom halifi pojašnjavajući opasnost koja prijeti islamu na svakom mjestu ukoliko krstaška Evropa uspije zavladati Egiptom i Šamom. Abasijski halifa El-Mustedi billah se obradovao pismu, te mu je odgovorio: "Saznao

sam da ti je neprijatelj najbliži komšija. Nećeš biti dobar komšija islamu sve dok neprijatelju ne budeš loš. Zbog toga nemaš opravdanja ostaviti borbu životom i imetkom, iako drugi nalaze opravdanja. Vladar pravovjernih nije zadovoljan da neprijatelje susretneš pruženih ruku. Vladar pravovjernih želi da zemlju koja je u njihovim rukama napadneš najvećom žestinom i da im presudiš presudom kojom je Allah, jezikom Sa'da[33], presudio plemenima Benu Kurejza i Nadir, posebno kada je u pitanju El-Kudus. To je drevni islamski grad. Već dugo vremena se žali zbog ropstva koje ga je zadesilo. Riječ tevhida se žali na udaljenost ovog grada. Napadni ga žestoko, ako je on imao godinu Hudejbije, nakon nje će doći godina oslobođenja."

Ovi fragmenti ukazuju na suštinu halifinog pisma. Kakvu je pomoć pružio Salahudinu osim što mu je pojasnio ono što je ovaj već postigao? Vitezu nije trebala naredba da se bori protiv krstaša. To je put na kojem je proveo čitav život. On je tražio od halife, ako mu nije mogao pomoći u ratnoj opremi, da bar pošalje pisma muslimanskim vladarima naglašavajući nužnost pomaganja Salahudinu. Da dođu u jedan saf i pod jedan bajrak kako bi zaštitili islam. Vrhunac uvredljivog cinizma je halifina poruka: "Zbog toga nemaš opravdanja

[33] Misli se na Sa'da b. Muaza, r.a., velikog ashaba Allahovog Poslanika, s.a.v.s. (prim. rec.)

ostaviti borbu životom i imetkom, iako drugi nalaze opravdanja, jer si ti u njihovom komšiluku." Zar muslimani imaju opravdanja gledati Salahudinov poraz, jer nisu u susjedstvu krstaša, a bitka će pokucati na vrata i Salahudinu i onima koji su malo dalje od njih. Kao da mu halifa želi poručiti: "Ja imam opravdanje ako te Bagdad prepusti na milost i nemilost krstašima, jer se on ne graniči sa El-Kudusom."

Halifino pismo je ostavilo loš dojam na Salahudina. Salahudin je podigao bajrak džihada, i s pravom je očekivao suštinsku pomoć koju je halifa autoitetom mogao ostvariti obraćajući se onima koji su u tajnosti kovali zavjere protiv njega da zaborave bolesne egoizme i požure suprotstaviti se neprijatelju pod zajedničkim bajrakom. Allah voli one koji se na Njegovu putu bore kao da su bedemi optočeni olovom. Kada bi vladari saznali da je halifa odabrao viteza koji će predvoditi otpor i pozvao ih da ga podrže, nestalo bi većine faktora koji su uzrocirali trvenja.

Salahudinovi okršaji s neprijateljima su se namnožili. On je smatrao da kontinuitet borbi treba biti podstrek muslimanskim vladarima da mu pomognu. Bilo mu je neshvatljivo da budu indiferentni na požar koji će ih uskoro zahvatiti. Također je shvatio da abasijski halifa nije svjestan nadolazeće pošasti. Bagdadu je poslao otvoreno pismo u kojem na

najbolniji i najosjećajniji način opisuje muslimansko poniženje i franačko jedinstvo, franački entuzijazam i muslimansku indiferentnost. Pismo je počeo opisom Franaka:

Islam je iskušan ljudima koji žele smrt. Oni su se odazvali pozivu i ostavili dvoje voljenih: otadžbinu i posao. Odrekli su se onoga čemu su bili privrženi: porodice i doma. A sve to pokoravajući se svojim svećenicima. Uprkos siromaštvu, ne traže bogatstvo. Uprkos velikom trudu i zalaganju, ne obuzimaju ih dosada i umor. Bacaju se na oštrice sablji poput skakavaca. Napadaju u skupinama naoružani strpljivošću i čvrstih prsa. Rimski papa im je uskratio jelo i piće i rekao: "Ko ne krene prema Jerusalemu, kod mene mu je sve uskraćeno. Nema mu ženidbe niti jela." Zbog toga se međusobno podstiču na pohod i žude za obećanim danom. Sve to prati ekstremno slijeđenje zablude i upornost na stranputici.

Sljedbenici islama, za razliku od njih, pate od zlovolje i nestrpljivosti. Čak se i razjedinjuju, izmiču i ne vraćaju. Ulažu nešto imetka, a kada prisustvuju, to ne čine ujedinjenih srca.[34]

Situacija je toliko uzavrela da je halifa Mustedi napustio Bagdad i otišao emirima koji su bili pod abasijskom zastavom, tražeći da se posvete borbi za islam. Salahudin mu je ispričao kako je rimski papa izdao dekret kojim zabranjuje hranu i

34 *Subhul-e'aša*, 6/528.

ženidbu svima koji su sposobni otputovati u Svetu zemlju. Također ga je obavjestio o velikom žaru i entuzijazmu mladih kršćanskih djevojaka u borbi čija se tijela nalaze razbacana i probodena kopljima širom bojnih polja.

Moje uvjerenje je da je ovo ili njemu slično pismo poslato i muslimanskim kraljevima i vladarima. Ali ih se veoma mali broj odazvao. Da nije bilo Allahove milosti prema islamu, katastrofa bi bila mnogo veća i groznija. Kažem da su ovakva pisma slata i ostalim muslimanskim kraljevima, jer sam čitao pismo Kadije Fadila marokanskom kralju El-Mensuru, Jakubu ibn Jusufu ibn Abdulmu'minu, nakon Oslobađanja El-Kudusa. U pismu se traži materijalna i vojna pomoć, jer ih Evropa iznova napada s ogromnom vojskom želeći povratiti El-Kudus. U pismu se navodi da su evropski ratni brodovi ispunili morske luke i obale. El-Mensur ima slične brodove, što bi moglo biti od koristi u predstojećoj bici. U pismu stoji:

S morem se u brojnosti i veličini može jedino nadmetati Vaša flota jer je golema, i polovina je dovoljna. Ona može – Allah joj povećao mogućnosti – pomoći Šam velikim brojem brodova i britkom oštricom. Može obuzdati zlo nasilničke sicilijanske flote i spriječiti je da krene sa svog ostrva, tako što će se uputiti prema njemu prije nego ona krene u zločinački poduhvat. Tako će naš Gospodin i njegovi potomci steći veliku

slavu i lijepu uspomenu, nevjernicima će zadati udarac koji će učiniti da sunce pobjede zablista sa Istoka (Maroka).

Salahudin se ponadao da bi mu El-Mensur mogao pomoći flotom i sa njim stati na put neprijatelju. Ako to nije moguće, onda barem treba blokirati sicilijansku flotu koja je prolazila pored Maroka, namjeravajući napasti Salahudina, i zaustaviti zlo prije nego se dogodi.

Vitez nije vidio nikakve rezultate pisma koje je uputio preko emira Abdurahmana ibn Munkiza, ali nije očajavao. Požurio je s drugim pismom. Pismo je počinjalo hvaljenjem El-Mensura i opisom njegovih veličanstvenih podviga u odbrani vjere. Zatim je govorio o zajedničkoj borbi protiv krstaške najezde kako bi se sačuvao El-Kudus. Rimskog papu je razjarilo gubljenje El-Kudusa, te je poslao ogromnu vojsku.

Šamski nevjernici su potražili utočište kod zapadnjačkih nevjernika. Odazvala im se i pješadija i vitezi, i stari i mladi, u grupama i pojedinačno, preko mora i kopna, na brodovima i na jahalicama. Nije im trebao kralj koji će ih sprovesti niti povodac na kojem će ih dovesti. Svi su krenuli odazivajući se biskupovom pozivu. Nije im trebalo strogo naređenje. Nevjernici su okupiranoj braći u Šamu donijeli svega i svačega. Njihove utvrde su ispunili svime potrebnim: hranom, pićem i alatima. Gradove su ispunili borci i bogatstva.

Svaki zrak sunca koji zasija prekriva veliko more neprijateljskih vojnika. Kompenzirali su svakog poginulog a i popunili zalihe. Svakodnevno ih pristiže sve više. To što su u opsadi više ih ne pogađa. More im je pružilo ono što im je kopno uskratilo. Broje oko sto hiljada, ili čak i više. Kada god ih vihor smrti odnese, oni dobijaju pojačanje. Kao da se vraćaju prije smrti.[35]

Otvoreno kažem čitaocima da nisam mogao potpuno prenijeti pismo, jer su me obuzeli bol i srdžba. Bol jer su muslimani nemarni i jedan se od drugoga udaljuju, a srdžba zbog ljudi koji su krenuli i morem i kopnom oteti zemlju koja im ne pripada. Također, obuzima me bol i zbog viteza kakav je bio Salahudin a kome su pomoć poslali samo Šam, Egipat i neki irački gradovi. Protiv njega je krenula čitava Evropa, i to ne samo da bi njega napala već da bi uništila sve što ima veze sa islamom.

Napisao sam žestoku kritiku marokanskom kralju, jer nije uradio ništa... Niti je poslao pomoć, niti je spriječio sicilijansku flotu. Zatim sam se okrenuo prilikama u njegovoj zemlji, ne bih li saznao uzrok ovakvog ponašanja. Vidio sam da se on upustio u žestoke ratove s andalužanskim kršćanima. Samo strašnije stvari su ga mogle

[35] *Er-Revdatejn*, str. 171. Oslonio sam se na tekst Ahmeda Bedvija u poglavlju *Književni život u vrijeme krstaških ratova.*

odvratiti od te borbe. Nakon preuzimanja vlasti, saznao je da su Franci zauzeli Šeleb, mjesto na zapadu Andaluzije. Lično se uputio prema tom gradu, opsjedao ga i oslobodio. Poveo je vojsku muvehidina i Arapa i oslobodio još četiri grada koja su četrdeset godina bila u kršćanskim rukama. Vladar Toleda se uplašio, te je postignut mirovni sporazum na pet godina.

Nije prošlo puno vremena, a kršćani su sakupili veliku vojsku i uputili se prema islamskim andalužanskim gradovima i okupirali ih. Popljačkali su i opustošili sve na šta su naišli – kako to opisuje autor djela *Nefhut-tajjib.* El-Mensur se prema njima uputio sa ogromnom vojskom. I kršćani su sakupili veliku vojsku i krenuli prema njemu. El-Mensura je zadesila teška bolest. Za to je saznao Ezfoneš te mu je počeo prijetiti, tražeći predaju nekih utvrđenja. Uprkos bolesti, El-Mensur je naredio nastavak marša. Tada se rasplamsala žestoka bitka u kojoj je poginuo veliki broj muslimana. Mensur je pribjegao varci, te je simulirao bijeg. Kršćani su nepažljivo požurili za njim, ali ih je on napao žešće nego što su očekivali. Ta bitka je u historiji poznata kao Bitka Erek. Kršćani su se razbježali i uputili prema Sevilji, i tu su bili poraženi. Zemlja im je postala tijesna. Tada su zatražili mir.[36]

[36] *Nefhut-tajjib*, 6/115 i naredne stranice u recenziji Muhammeda Muhjudina Abdul-Hamida.

Ovo je borba viteza Salahudinovoga kalibra. On je imao opravdanje. Oni koji, pišući Salahudinovu biografiju, kore ovog kralja, spoznali su samo jednu stranu istine, a to je oklijevanje u pomoći. Nisu se osvrnuli na njegovu čvrstinu pred franačkim korpusima u Andaluziji. Porazio ih je na zapadu kao što je to Salahudin uradio na istoku, a nevjernici su jedna zajednica.

Današnji historičari smatraju da Salahudin u nekim stvarima zaslužje prijekor jer, kako su oni očekivali, nije preduzeo stalne napade. Ne shvaćaju da prisutni bolje vidi od odsutnog. Ne mogu suditi o nečemu što ne poznaju dovoljno dobro kao onaj što osjeća plamen vatre i njenu neprijatnost. Ko pročita Salahudinova pisma, saznat će više nego što bi saznao čitajući biografije velikana u historijskoj literaturi. Većina biografa posmatra samo svijetlu stranu ličnosti. Divljenje prema junaku ih podstiče da zanemare sve što bi moglo oskrnaviti legendu. Kažem kratkim pogledima, jer objektivan historičar shvaća i posmatra ove razloge kao nužnosti – svijet ne ide jednim smjerom.

Jedna od stvari zbog kojih kritiziraju Salahudina je i pismo saučešća jerusalemskom kralju kada mu je umro otac. On ga u tom pismu poziva na poštivanje ugovora. Ovo je politička mudrost koja ne može biti predmet kritike, jer je Salahudin najbolje poznavo političko-vojne okolnosti. On je

znao da bi, ako bi se dogodila prije odgovarajućeg perioda, rezultati bitke mogli biti pogubni. Novi kralj je imao mladalačke energije što ga je moglo navesti na kršenje primirja, te bi ga Salahudin morao napasti bez priprema. Vrhunac mudrosti je pismo saučešća u kojem je spomenut ugovor s njegovim ocem i privrženost njegovom očuvanju. Zar ovo nije pronicljiv postupak. Pismo saučešća je izvor smiraja svim ugovornim stranama. Ako bi Salahudin bio ostavljen dok pripremi očekivani plan, to bi mu osiguralo dosta vremena. Ne vidim prepreke za citiranje teksta ovog pisma, jer je to dobra lekcija političke diplomatije. Na žalost tu diplomatiju ne poznaju svi historičari koji čitanjem nekoliko stranica mogu suditi vitezu poput Salahudina. Kadija Fadil je, prema Salahudinovim riječima, zapisao:

Allah je počastio velikog kralja, čuvara El-Kudusa, Baldvina uzdignutom slavom i dodatnom srećom, i dao mu vlast u njegovom narodu koju je naslijedio. Naše pismo šaljemo njemu u trenutku pristizanja vijesti koja je rastužila istinske prijatelje – obznane smrti velikog, pravednog kralja za koju bi željeli da nije istinita. Molimo Allaha da ga primi najbolje kako prima ljude poput njega, a da njegovom sinu podari sreću kao što mu je dao njegovo mjesto. Nesreću umanjuje to što je on iza sebe ostavio nasljednika, a iskušenje je to što mu je sačuvao potomke. Naš glavni izaslanik Muhtarudin, Allah mu dao dobro zdravlje,

lično će izraziti saučešće i opisati bol koji osjećamo zbog gubitka prijatelja. Mi smo prvi poslali pismo i posjetili kralja, pa neka primi pozdrave, neka učini dobro i neka zna da je naš odnos prema njemu kao prema njegovom ocu, da gajimo ljubav...

Čitalac treba znati da Salahudinu treba vremena, morao se pripremati za predstojeću borbu. Također je znao da mladi kralj ima svitu koja ga podstiče na stjecanje slave kako bi, napadom na Salahudina, zadobio ugled među franačkim kraljevima. Mladi kralj je energičan mladić koga je zadivilo laskanje i pretjerano hvaljenje. Vidjevši kako oprema i vojska svakodnevno stižu sa Zapada, što mu je povećavalo čvrstinu i uobraženost, mogao je biti podstaknut na borbu. Ali, dobre okolnosti su bile što ga je Salahudin umirio garantirajući mir njegovoj kraljevini i potvrđujući ugovor skopljen s njegovim ocem. Kada ga to umiri, neće se odazvati ratnim pozivima. Pismo je, sigurno, odigralo važnu ulogu.

Najsnažnije i najupečatljivije žalbe koje je ovaj junak uputio je pismo u Bagdad u kome se žali na odsustvo muslimanske pomoći u Bici kod Akke, kada se iz Evrope uputilo hiljade lađa noseći propast i uništenje Salahudinovoj vojsci. On je sam, poput barke koju na sred mora udaraju talasi sa svih strana. Obratio se za pomoć halifi tražeći da ovaj podstakne vladare Poluotoka na hitar dolazak na ratište.

Kadija Fadil

Salahudinova biografija ne bi bila potpuna ukoliko ne bi smo spomenuli nešto o njegovom povjerljivom savjetniku, iskrenom prijatelju i čuvaru tajni Kadiji Fadilu. Ovaj veliki književnik je za Salahudina predstavljao pravo oslobađanje od svih briga i izbavljenje iz svih nedaća. Salahudin je samo prema njemu gajio ovoliko povjerenje, čak ni najbližim rođacima nije povjeravao ono što je povjeravao Kadiji Fadilu. Salahudin je to pokušavao s bratom, arnidžićom i zetom, ali je vidio da oni više vode brige o ličnim interesima nego o borbi na Allahovom putu. U njihovim riječima je primjećivao znake prijezira, što mu je izazivalo bol u duši i paralo prsa. Srdžbu je liječio razgovorima s voljenim prijateljom.

Fadilova inteligencija i iskrenost su činile da iz dana u dan napreduje. Razboritost ga je sprječavala da u Salahudinovom prisustvu podcjenjuje njegovu porodicu, iako je slušao njegove žalbe. Sakrivao bi ono što bi čuo, nastojao šutjeti i ne komentirati. Ali, iskrenost mu nije dozvoljavala prešutjeti zlo koje će se ubrzo dogoditi, te je sebe zamišljao na Salahudinovom mjestu i istraživao

sve hipoteze i mogućnosti. Nastojao je uvidjeti posljedice svakoga postupka, a zatim bi se susretao s vladarem. Kadija Fadil je bio sposoban jasno i otvoreno iznijeti argumente i unijeti svjetlo u tami. Pouzdano i jasno bi iznio stav koji bi Salahudin najčešće prihvaćao.

Ko je bio Kadija Fadil? On je Abdurahim ibn Ali el-Lahmi. Rođen je 529. godine po Hidžri. Otac mu je arapski pravnik i kadija, imao je veliku kuću u Askelanu gdje je službovao. Odrastao je posmatrajući porodični ugled i očev položaj; Plemenitog sudije – kako su ga sugrađani nazivali. Njegov otac nije želio udovoljavati željama namjesnika Murteda et-Tarablusija, te se među njima izrodila mržnja. On je uvidio da prosperitet i dobro njegovoga sina ne leže u gradu kojim vlada njegov rival. Nakon što se Fadil napojio pitkog mlijeka znanja – fikha, književnosti i hadisa – otac mu je preporučio da se odseli u Kairo. Tamo može naći očeve prijatelje koji će ga pomoći. Fadila je krasila spsobnost pisanja administrativnih pisama, ali je vidio da u toj oblasti ne može imati vidnih rezultata, jer su ostali pisari bili u bliskim vezama s vladarima. Palo mu je na um da u Aleksandriji živi kadija Ibn Hadid. On i Fadilov otac su bili u stalnoj književnoj i vjerskoj korespondenciji koju je pratila prijateljska ljubav. Odlučio je otputovati u utvrđenje. Kadija ga je lijepo prihvatio. Uzeo ga

je za pisara u sudskom vijeću i njegova pisma slao kairskim vlastodršcima.

Neka od tih pisama su došla do vezira Adila ibn Ruzejka i privukla mu pažnju, te je pomislio: "Kadija Ibn Hadid je fekih, njegov stil pisanja nije ovoliko razvijen." Poslao mu je poruku tražeći da mu pošalje autora pisama. Fadila je ubrzo poslužila sreća i odselio se u Kairo, gdje ga je Adil uzeo u svoju svitu. Ali, politika ne može održati jedno stanje! Adila je ubio Šavar. Princ Šudža ibn Šavar je znao za Kadijine književne sposobnosti, te ga je zato poslao u fatimijski dvor gdje je postao halifin pisar i uređivao halifina pisma. Jedan od onih s kojima je halifa bio u korespodenciji je Nurudin Mahmud koga je zadivila jasnoća pisama. Čitao ih je najbližim saradnicima među kojima su bili Esedudin Širkuh i Salahudin. Upoznali su ovog čovjeka prije nego su došli u njegov grad.

Sreća je pratila Kadiju Fadila. Salahudin ga je potražio i sa njim učvrstio veze. Zatim ga je odabrao za pisara halifama, kraljevima i emirima. Kadija je pokazao izvanrednu vještinu i spretnost, što mu je omogućilo iskazati Salahudinova razmišljanja. Tako je kod Salahudinaz auzeo visoko mjesto. Salahudin mu je jasno kazao da ga uvažava više od porodice i djece. Kada bi otputovao van Kaira, ostavio bi pisara kao zastupnika i povjerio mu porodicu.

Kadija Fadil je bio uz Salahudina u nekim pohodima po Šamu. Bio je zadužen za raspoređivanje vojske, flote i unutarnju administraciju. Njegova odluka je bila pravosnažna, nije joj trebala Salahudinova potvrda. Kadija je ostao Sultanov najbolji prijatelj sve dok ovaj nije preselio Gospodaru. Fadil je pokušao služiti Salahudinovog sina Aziza, ali je primjetio da ga Aziz ne sluša, pogotovu kada ga je savjetovao da se pomiri s bratom Efdalom. Zbog toga je odlučio napustiti politiku pravdajući se bolešću. Smatrao je da se ne treba obavezivati politikom ukoliko ne može raditi što i prije. To je, izgleda, unijelo uznemirenje u Azizovo srce, smatrao je da je usmjereno protiv njega. Kadiju Fadila je vidio kao rivala i neprijatelja, zbog toga je on kazao da se razbolio i povukao u mirovinu, daleko od borbe, kako bi smrt dočekao dostojanstveno.

Doktor Abdulatif Hamza o Kadiji Fadilu govori u vrijednom članku, objavljenom u časopisu Es-Sekafa: "Kadija Fadil je u Salahudinovo vrijeme držao četiri aspekta vođstva. Skoro da niko u historiji Egipta nije ima sve ove vidove vlasti. To su: političko, društveno, naučno i književno vođstvo. Ako želimo steći predstavu o njegovom političkom vođstvu, dovoljno je poslušati Salahudinove riječi: 'Državom nisam vladao vašim sabljama i kopljima, već Fadilovim perom.' Na

njegovo društveno vođstvo ukazuje to što su ga svi pjesnici njegova vremena, bez izuzetka, hvalili. Glavni cilj truda i zalaganja u životu jednog od njih je dostići počast hvaljenja Fadila ili Sultana. Naučno vođstvo se ogleda u tome što je Fadil imao priliku sprovoditi zlatni plan s kojim je Salahudin došao u Egipat. Rezime plana je osnivanje naučnih škola posredstvom kojih će se ejubijska dinastija boriti protiv vjerskih principa fatimijske države. Sultan i njegov vezir su uspjeli sprovesti ovaj plan nadilazeći sve dosadašnje primjere. Ali, kadija se nije zadovoljio time. Lično je nadgledao razvoj i progres naučnog pokreta. Hrabrio je i podsticao učenjake na pisanje i aktivnosti. Dolazimo do njegovog književnog vođstva. Čudno je da su mnogi ljudi zaboravili ili skoro zaboravili sve druge aspekte njegovoga života: politički, socijalni – književno vođstvo je ostalo svježe u njihovim umovima."[37]

Ono što autor spominje kao čudno je opće historijsko pravilo. Ukoliko je neka osoba poznata u sferi politike i književnosti, obično književna popularnost zasjeni političku. Iz ovog perioda imamo još jedan identičan primjer. Radi se o vojskovođi Usami ibn Munkizu, čovjeku koji je jurišao u bitke i zarobljavao plijen, ali je bio i književnik. Jedino po čemu ga ljudi danas spominju je književnost.

[37] Časopis Es-Sekafa, br. 267, od 8. 2. 1944. pod naslovom *Književnost kadije Fadila*.

Čitalac ovog segmenta historije će naći Fadilove otiske u mnogim značajnim događajima, čak i prije nego je Salahudin postao egipatski namjesnik. Halifa Adid je poslušao njegovo mišljenje u Vijeću prilikom Salahudinovoga izbora. Kadija je iznio biografiju svih kandidata i spomenuo njihove odlike i mahane. Zatim je spomenuo Salahudina i preporučio ga. Adid se složio s njegovim prijedlogom. Salahudin mu to nije zaboravio.

Prilikom krstaške opsade Dimjata, Kadija je bio savjetnik. Posavjetovao je Salahudina da od Nurudina zatraži pomoć šaljući goluba pismonošu, jer će tako odgovor bit najbrži i najkorisniji. I doista, Nurudin je saznao za krstaški napad i zaratio s njima u Šamu. Amarlik se pobojao za carstvo i brzo povukao. Tek nakon njegovih savjeta, Salahudin se mogao upustiti u napad na Kerek. Kadija se u borbama nije odvajao od Salahudina. Kada bi napustio direktnu borbu, brinuo bi se o popratnim stvarima. Rezultati bitke su često bili rezultati njegovoga truda. Pomnom čitaocu Salahudinove biografije neće promaći ime Kadije Fadila koje se, često puta, nazire između redova.

Kadija Fadil je poznat kao prvak prozne književnosti svoga doba sa karakterističnim književnim stilom. Profesor Ali Džarum kaže: "Autori ovog perioda su pod snažnim utjecajem metoda Kadije Fadila kojem je uzor Ibn Umejd. Međutim, on

ga premašuje antitezom, skladnom upotrebom međusobno odgovarajućih riječi i drugim stilskim sredstvima. Njegov stil je prepoznatljiv po dugoj rimovanoj prozi. Nastojanje za istjecanjem ovih stilskih sredstava nagonilo je autora na pripreme i umješnost prenošenja, što je iziskivalo duži govor. Kadijini talenti, čistota prirode i jezičke sposobnosti čuvale su ga od pada u trivijalnosti. Većina onoga što je pred nama ukazuje na njegov istančan ukus, preciznost i sposobnost privlačenja čitaoca bez obzira na njegov stav o umjetnosti pisanja."

El-Džarim je rekao: "*sposobnost da privuče čitaoca bez obzira na njegov stav* ukazuje na promjenljivost ukusa. Ako je stil Kadije Fadila zadivio njegove savremenike, ne znači da će biti prihvaćen od stilista ovoga vremena. Oni će ga prihvatiti jedino kao jednu od stranica razvoja umjetničkog pisanja."

Da se primjetiti da je jedno od stilskih sredstava na koje je Kadija Fadil obraćao pažnju *iktibas* – preuzimanje i navođenje kur'anskih odlomaka. Ovu stilsku figuru mogu shvatiti jedino oni koji su duboko upoznati sa značenjima Allahove Knjige. Treba biti sposoban protumačiti ovo preuzimanje na ispravan način. Većina Kadijinih sljedbenika je opčinjena *iktibasom* bez iskustva i sposobnosti. Pokušali su ga oponašati, ali nisu imali njegov talent. Koristili su se *iktibasom* na neodgovarajućim

mjestima, čega se treba kloniti, jer su u pitanju ajeti Allahove Knjige.

Imam dvije opće napomene u pitanju Fadilove književnosti. Književni historičari su zanemarili njegovu poeziju, spominju ga samo kao jednog od proznih velikana. Ne smatraju ga vrsnim pjesnikom, iako mu je poezija, sa aspekta savremene književne kritike, kvalitetnija od proze. On je otkolnio brojne stilske slabosti. Njegov divan je uredio i izdao dr. Ahmed Bedevi, Allah mu se smilovao. Čitao sam taj divan i nisam našao teškoće kao kada sam čitao prozu. Vidio sam uranjanje u značenja, a ne opterećenost kitnjastim stilom. To uranjanje ukazuje ne dubinu ideje kakva se rijetko sreće u tom vremenu. On je bio poguren i bez izrazite ljepote, ali je njegovo srce bilo osjećajno. Pisao je strastvenu ljubavnu poziju. U jednoj pjesmi kaže:

Iz najljepšeg života, pao sam u nizine
Ni sijede koje su mi napale glavu nisu mi poeziju povećale.

Starost i poezija su skriveni u mom srcu,
A sada su postale očigledne u očima mojim.

Smrt koja je pred nepomućenošću stajala milostivija je
Od života koji me prema nesreći i sjeti vodio.

Život mladića je noć, a smrt svitanje,
Vrijeme od zore do svitanja je starost!

Ovo su stihovi mudrog i obazrivog pjesnika. Da se Kadija posvetio ovakvom promatranju, postao

bi filozof poput Ebu Alaa el-Mearija. Primjer njegovog tanahnog gazela je pjesma o pjevačici Fatimi Hasna:

U bašči njene ljepote pogledi uživaju
I duša se napaja onim za čim vehne.

Kada dašak njen baščom prostruji
Narcis postiđeno svije latice, nježne.

Nakon koketiranja, zatekoh je razdraganu
Pred ljepotom njenom zanijemiše svi!

Prije nego li je vidjeh mislih da karanfil ne govori
Ali u ruci njenoj i nijemo prozbori.

U srednjoj školi su tražili da naučimo jednu dugu Fadilovu pjesmu koja na početku govori o ramazanu:

Nakon dugog odsustva, post je izvršio zakletvu
I oslobodio se okova mladog mjeseca.

Pisar na desnom ramenu se uvježbao
A onaj na lijevom već se zamorio.

Ostavi tegobu poput teškoga ropstva
I okreni se oslobođenju poput odrešivanja čvora.

Druga napomena se odnosi na nerimovanu prozu. To je vrsta preciznoga razmišljanja. Nju je puno pisao o Salahudinu Ejubiji dok je ovaj bio u vojnim pohodima. Namjerno koristim termin *gazvet*, jer su svi Salahudinovi ratovi bili na Allahovom putu. Ovo su pohodi poput Po slanikovih

pohoda na Bedru, Uhudu i sl. Salahudin bi se puno obradovao Kadijinim čestitkama. Nakon poraza, Kadijina pisma su bila utjeha. Nakon sloma pod Akkom, Kadija Fadil – koji se nalazio u Egiptu – sazna da Sultan ništa ne pije i ne jede. Smatrao je obavezom poslati mu utješno pismo:

Sultanu, zar Uzvišeni Allah, Koji zna srca ljudi, nije pripremio, odabrao niti učinio podesnim nijedno od njih za uspostavu Svoje vjere i uzdizanje Svoje riječi kao tvoje srce? U ovoj zemlji ima onih koji su Vjerovjesnikovi rođaci, nasljednici kraljevstva i bogataši. Ali je Allah učinio da oni ostanu sjedeći, a tebe uspravio; njih je zadesila lijenost, a ti si postao aktivan; zavoljeli su dunjaluk, a ti si ga omrznuo; njihove sablje je u korice vratio, a tvoju isukao:

﴿وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ لَأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلَـكِن كَرِهَ اللهُ انبِعَاثَهُمْ
فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ﴾

***Da su imali namjeru da pođu, sigurno bi za to pripremili ono što je potrebno, ali Allahu nije bilo po volji da idu, pa ih je zadržao, i bi im rečeno:"Sjedite sa onima koji sjede!"** (Et-Tevba, 46)*

Da, i postoji još jedna stvar bitnija od ove: kada se nevjernička riječ ujedninila iz svih krajeva svijeta, prejezidila more, niko od njih nije zakasnio, niti je kome razdaljina prestavljala problem. Izišli su iz svoje prljave postojbine, ne imajući imetka da troše

niti vladara da ih predvodi, nasrćući sa svih krajeva. Ti si, Sultanu, bio kao što u stihovima stoji:

Nisam vladar koji poražava rivale
Već je to islam širk porazio.

Mnogi muslimani su ti pomagali riječima, mnogi su se borili jezikom, mnogi su pošli s tobom zbog interesa, a mnogi su krenuli zbog plaće. Za jedan pedalj, plaćao si im aršin. Pozivao si ih Allahu, a kao da si ih pozivao u borbu radi tebe. Tražio si da izvrše obavezu, a kao da si im nametao nafilu. Nudio si im Džennet, a kao da si ga za sebe htio zadržati. U tvome prisustvu su iznoslili različita mišljenja, savjeti su bili raznoliki. Neki su govorili: "Zbog čega ne bi odustao od napada?" Drugi su govorili: "Zbog čega ne bi pristao na primirje?" Tvoj sluga ovim želi sačuvati osmjeh na tvome licu, sačuvati širinu tvojih prsa. Tegobe odlaze, ostaje sjećanje na njih. Nesreće prolaze, a nagrade ostaju.

Ovo je dio utješnog pisma. Postoje i ljepši primjeri, ali ovdje nije mjesto za njihovo nabrajanje, želio sam samo navesti primjer. Odabrao sam ovo pismo zato što predstavlja živu sliku iz Salahudinove historije, na najpotpuniji način opisuje njegovo okruženje, otkriva ljude koji pokazuju ljubav a u prsima gaje spletke. Oni jure u rat radi dunjalučkog plijena, a ne radi sevaba. Salahudin ih veoma dobro poznaje, ali je strpljiv, nije se htio

jadati. Kada je pročitao Kadijine misli, pohranjene u napisanoj knjizi, razveselio se.

Pročitao sam Kadijino pismo koje je poslao bratu Abdulkerimu, koji se zanio bratovom vlašću, te uvrijedio plemenitog emira Ilmudina ibn en-Nuhasa. Vijest je došla do Kadije Fadila i rasrdila ga. Poslao mu je pismo ispisano vatrenim iskrama, a ne mastilom. U ovom pismu je opomena onima koji se uzdaju u rođake na vlasti, koji uskraćuju drugima prava oslanjajući se na ugled i slavu bližnjih od kojih dobiju smo prijekor.

Nedaće i krize

Salahudinu se nije pružila prilika osjetiti ljepotu nakon Akke. Mnogo je vagao između širokih nada, nakon Oslobođenja Kudusa, i njihove bolne propasti nakon ove bitke. Bilo je za očekivati da muslimanski emiri priteknu u pomoć Salahudinu smatrajući ono što je zadesilo muslimane i svojom sudbinom. Salahudin je bio samo jedan od njih kojeg je sudbina iznenadila. Međutim, emire je zaokupila propaganda jednog koji se usudio obratiti Sultanu: "Emiri će otputovati u svoje gradove da bi tamo, daleko od beskorisnog rata, vladali."

Salahudin je osjetio da govornik nije usamljen, da ima nekoga za leđima. Zbog toga je šutio dok ovaj nije iznio u potpunosti mišljenje.

Zatražio je kadiju Behaudina ibn Šedada i njemu izjadao boli i žalost. Tražio je njegovo mišljenje o nadolazećem razdoru. Kadija je predložio da organiziraju sastanak emira i Sultana. Inače, emiri su poštivali Kadiju. On poče govoriti: "Kada bi situacija postala teška, Allahov Poslanik, s.a.v.s., bi pozvao ashabe i od njih uzimao prisegu na smrt. Mi smo najpreči ugledati se na Allahovog

Poslanika. Ja mislim da se svi trebamo okupiti kod Džamije na stijeni i suglasiti oko onoga na čemu je bio Allahov Poslanik. To će nam donijeti pobjedu." Priča o Poslaniku je probudila osjećanja slušalaca, pokazali su spremnost za ono što su čuli. Salahudina je uzdrmalo iznenadno buđenje, te se obrati emirima: "Znajte, ljudi, da ste danas jedino vi islamska vojska. Krv i imeci muslimana zavise od vaše zaštite. Ovom nadolazećem neprijatelju jedino vi možete stati na put. Ako vi okrenete glave, islamska zemlja će se, pod njegovim stopama, saviti kao list papira, a vi ćete sve to gledati. Muslimani iz svih krajeva jedino u vas polažu nade. Kako ćete ih poniziti, a Allah je vjernicima već obećao pobjedu, On ne krši obećanje!" Sultan je, zatim, počeo plakati što je potreslo prisutne, te mu rekoše: "Gospodaru, mi smo tvoji robovi i sluge. Ti si nas odgojio, učinio velikim, bogatim i ukazao nam počasti. Mi vladamo samo našim životima, a oni su sada u tvojim rukama. Niko od nas neće odustati od podrške tebi sve do smrti."

Ova situacija je potpuno izmijenila okolnosti, a sve to zaslugom Behaudina ibn Šedada. Sultan već dugo nije okusio ništa hrane, ali se sada obradovao i zatražio da se postavi sofra. Svi su jeli puni radosti. Potvrdili su odlučnost. Uzvišeni je želio ojačati njihovu odlučnost i snagu, te do njih doprije vijest o razdoru unutar krstaških redova. Nastao je spor

među dvojicom njihovih velikaša oko jerusalemskog prijestola u slučaju da im pođe za rukom vratiti ga. Taj spor je došao do granica neprijateljstva. Razočaran ovim sukobom, Filip Avgust, francuski kralj, napustio je Šam i vratio se u Evropu prepuštajući sve Ričardu Lavljem srcu. Ovo je kršćanima vratilo osjećaj poniženja, a muslimanima ojačalo redove.

Engleski kralj Ričard je više mario za lični interes nego što je brinuo o vjerskom aspektu, zbog koga je, formalno, rat i pokrenut. U sebi je osjetio radost, jer se oslobodio velikog rivala. Postao je čovjek od položaja čija riječ se cijenila u Evropi. On je jedino, nakon smrti njemačkog i povlačenja francuskog kralja, stajao pred Salahudinom. Njegovi herojski podvizi na bojnom polju su očiti. Neki zapadnjački autori ga pokušavaju izjednačiti sa Salahudinom. Realno stanje govori da je on bio prevarant i licemjer. Prema plijenu je pokazivao toleranciju i plemenitost, ali ga na to nije podsticala plemenitost. Ovo nije promaklo jednom od Evropljana koji je o Ričardu rekao: "Osora i gruba priroda naših feudalaca se iščistila i oplemenila u srednjem vijeku kontaktom sa Arapima i slijeđenjem njihovih običaja. Naši plemići i vitezi su od njih naučili suptilna osjećanja i lijep moral, ne izgubivši ništa od svoje hrabrosti. Ja sumnjam da je samo kršćanstvo moglo na njih izvršiti ovakav utjecaj."[38]

[38] *Nasir Salahudin*, dr. Ašur, str. 241.

Da, utjecaj muslimana na oplemenjivanje prirode evropskih boraca je ono što priznaju i Evropljani, i u to nema nikakve sumnje. Ali, Salahudinovi rivali među franačkim kraljevima su bili daleko od ovog utjecaja. Kada se spomene Salahudinova težnja i nastojanje za očuvanjem sklopljenih ugovora, treba naglasiti da kod Ričarda toga nije bilo. Nakon Bitke pod Akkom, on je ušao u grad pod uvjetima primirja, ali je pohapsio i pobio sve muslimane, bilo ih je oko tri hiljade. Kako onda tvrditi da je primjer viteštva čije najveličanstvenije oličenje vidimo u Salahudinu?!

Svi evropski historičari dobro znaju kako su opisali Salahudinov postupak prilikom osvajanja Jerusalema. Salahudin im je oprostio i pustio ih da slobodno i sigurno otputuju. Ko je odlučio ostati, zaštićeni su mu imetak i život. Ono što je ovaj prevarant uradio, mogao je biti povod da se Salahudin osveti nad zarobljenim krstašima, čiji je broj bio mnogo veći od šehida koje je Ričard ubio. To su mu i savjetovali, ali je on odbio ne želeći prevariti ljude kojima je obećao sigurnost, jer samo prevaranti krše ugovore. Greška drugih, prema Salahudinovom mišljenju, ne opravdava grešku koja bi uslijedila kao osveta. Možemo li, nakon svega, reći da je Ričard dorastao Salahudinu?!

Ričardu je zamislio da, nakon Akke, osvoji Jerusalem. Odlučio je sprovesti pripremne korake

za ovaj, po njegovom mišljenju, očekivani rezultat. Pokušao je povratiti obalu od Akke do Askelana, te je rušio sela i gradove koji su mu se ispriječili na putu. Salahudin ga je slijedio i nanosio mu teške gubitke. Bio je prinuđen zauzeti drugu stranu, relativno daleko od Salahudina, oslanjajući se na pomoć i ljudstvo koji su stizali posredstvom franačke flote. Okupirao je Hajfu i uputio se prema Cezereji (Kajsariji), zatim prema Arsufu gdje se susreo s neočekivanim otporom. Oko ovog grada se povela žestoka bitka koja je rezultirala okupacijom nakon povlačenja muslimana.

Okupacija ovog grada je mogla loše utjecati na moral muslimanskevojske i izazvati proteste nekih emira koji su se zalagali za okončanje rata potpunim povlačenjem. Sultan je, želeći ih zadovoljiti, prolazio kroz teške psihološke momente. Uvjeravao ih je da će Ričard sigurno napasti El-Kudus ako sazna da je razdor zavladao među muslimanima. Nije čekao odgovor već je sa najodanijom grupom požurio u Askelan kako bi ga razorio i spriječio da bude izvor krstaške snage u eventualnom napadu na El-Kudus.

Bio je prisiljen od stanovnika zatražiti da napuste grad, noseći najpotrebnije stvari, ali ih je ujedno i obradovao da će im sve biti vraćeno kada se postigne konačna pobjeda. Razaranje Askelana je izazvalo strah krstaša. Planirali su ovaj grad

proglasiti sjedištem vojne uprave i uživati u njegovim dobrima. Među krstaškim plemićima i kraljevima je došlo do razdora. Njihovi politički apetiti se nisu slagali. Zbog toga je jedan od njih, Konrad, došao Salahudinu i ponudio mu savez protiv engleskog kralja. Salahudin je, na osnovu bolnog iskustva, znao da oni nisu ljudi od riječi i odbio ga.

Salahudinova slutnja se obistinila. Ričard se sastao s Konradom kako bi isplanirali nove korake. Odlučili su krenuti u pohod prije zime. Ričard je krenuo prema Remli i Leledu, na putu prema Jerusaemu, ali je Salahudin iz oba grada uklonio sve ono što bi neprijatelju moglo koristiti. Tako se osigurao od jedne opasnosti. Vojska je krenula prema Jerusalemu. Salahudin je požurio pripremiti odbranu. Ričard je kod vojske prepoznao vjerski osjećaj sličan onom koji je izazvao katolički papa prilikom poziva u Prvi krstaški rat. Pred vojskom su išli svećenici citirajući Jevanđelje. Nosili su krst. Vojska nije žurila, prije bi se moglo kazati da su išli sporo, odmarajući se pred predstojeću bitku.

Ovo je Salahudinu dalo vremena da obnovi gradske zidine, pa je čak naredio izgradnju novoga zida. Lično je podijelio poslove emirima, kako bi svaki nadgledao izgradnju određenog dijela da ne bi došlo do zabušavanja. Izgradio je zid poput tvrđave. Nije samo zid bio predmet sultanovog interesiranja,

naredio je i prokopavanje dubokih rovova oko grada koji bi usporili očekivanu najezdu.

Historičari spominju da je Sultan lično, s djecom i starijim članovima porodice, nosio kamenje za izgradnju zida i tako dao primjer požrtvovanosti u brzini izgradnje. Učenjaci i fekihi su vidjeli kako je Salahudina oblio znoj, te su mu pritekli u pomoć. Oni su učili ajete plemenite Knjige. Allah je uslišao dove ljudi koji su se borili na Njegovom putu poput bedema olovom prelivenih! Ulio je strah u Ričardovo srce. Pokolebali su ga visoki zidovi i duboku rovovi oko grada iskopani u tako kratkom periodu, te je rekao sebi: "Ako je ovo što su pripremili vani, kakva je tek odbrana unutar gradskih zidina. Oni imaju najsnažnije oružje i najopasnije vojnike." Odlučio se povući u pravcu Remle, oplakujući teško ostvarljivu nadu.

Historičari govore o brojnim pregovorima. Jedan od njih je i Ričardovo nastojanje da ubjedi Salahudina da oženi svog brata Melika Adila kraljevom sestrom, princezom Džoanom. To bi pomoglo postizanju konačnoga dogovora. Tako bi ovi supružnici vladali Jerusalemom. On bi bio podijeljen između muslimana i kršćana. Melik Adil je prihvatio ovaj prijedlog, on je bio drugi čovjek u borbama nakon Salahudina. Pokazao je hrabrost koja zaslužuje poštivanje i divljenje. Princeza je poslušala upozorenja i prijetnje svećenika koji su

je zastrašivali protjerivanjem iz crkve. Ovo je znao i Salahudin kada je načelno prihvatio prijedlog. Znao je da to neće biti uopće lahko kako je zamislio Ričard Lavlje srce. Ako islam dozvoljava Meliku Adilu da stupi u brak s kršćanskom princezom, to će kod ekstremnog kršćanskog klera izazvati vječito prokletstvo. Sve u svemu, ovaj prijedlog – iako nije mogao biti sproveden – ukazuje da je engleski kralj pao u očaj i da njegov cilj, zapravo, nije pobjeda krstaša i protjerivanje muslimana već lična vlast i slava kojima je težio i prije nego je došao, a na kojima je utemeljio svoja nadanja. Ruke su mu ostale prazne.

Kada je Ričard stigao u Askelan, naredio je da se izgrade zidovi poput jerusalemskih. Želio je ovaj grad učiniti sigurnim sjedištem i strateškim mjestom prijeteći tako robi i snazi koje su išle prema Jerusalemu. Obratio se krstaškim grofovima i kraljevima pozivajući ih da zajednički odrede posjede. Održan je veliki kongres koji je okupio ogroman broj viteza. Pojavile su se snažna nastojanja da se za jerusalemskog kralja izabere Konrad, poznat po hrabrosti. U dubini duše, Ričard ovo nije prihvatao. Želio je biti taj junak, ali se nije želio suprotstavljati većini, a još je bio bez vojske; tu želju je tajio u sebi.

Nije prošlo puno vremena, a Konrad je ubijen rukom nepoznatog atentatora. Historičari se

razilaze oko toga ko stoji iza atentata. Neki kažu da je u pitanju Ričardova zavjera. Drugi kažu da su u pitanju ismailije, jer je prekršio dogovor, a oni ne podnose izdaju. Ima i onih koji kažu da iza atentata stoji Sultan, da ga je on isplanirao i naredio sprovedbu. Posljednje mišljenje je najslabije. Salahudinu viteštvo nikada ne bi dozvolilo da kuje zavjeru protiv nekoga u tajnosti. Drugo, Salahudin je znao da je Konrad veliki rival Lavljem Srcu, ne bi mu ni na kraj pameti bilo da ga oslobađa rivala. Njegovi pratioci i biografi su, nakon Salahudinove smrti, pisali da je Konradovo ubistvo bilo izvor novih briga za Salahudina.

Realnost sugerira da je prst sumnje uperen prema Lavljem Srcu. To su priznala i dvojica neposrednih izvršilaca atentata. Stav da su oni to priznali kako bi odvratili poglede od istinskih atentatora je samo pretpostavka. Čak i ako bi bilo sigurno da su oni ekstremni batinije, treba uzeti u obzir da je između njih i Salahudina vladalo neprijateljstvo i da ih Sultan nikada ne bi iskoristio za takvo nešto. Kako da bude siguran da i njega neće ubiti, ova sekta je isplanirala i sprovela desetine sačekuša i atentata.

Međusobne borbe muslimana i kršćana nakon Konradovog ubistva nisu otvarale vrata Ričardovim nadama, čak su mu i povećavale očaj. Iako su muslimani pretrpjeli velike nedaće i probleme usljed

svega što se dešavalo, ipak su pokazali izvanrednu hrabrost u odbrani El-Kudusa. Nanijeli su velike gubitke krstaškoj vojsci na putu od Askelana do El-Kudusa.

Krstaši su saznali da je jafanska karavana s nužnim stvarima i dragocjenostima pala u ruke Bedrudina Delderma, jednog od muslimanskih vojskovođa. Karavana je izgubila cjelokupni tovar. Zbog toga se Ričard odlučio zaustaviti u Bejtu Nubau, ne napadajući grad. Pokazavši jasnu kolebljivost, želio je zamajati vojsku povlačenjem jednog dijela koji bi presijecao puteve između Egipta i Šama. To mu je bilo olakšano jer nije morao ići pored Jerusalema – Salahudin ih nije mogao kazniti. Ričard je zarobio veliku karavanu i pet stotina ljudi, ali je izgubio mnogo boraca koje nije mogao nadomjestiti plijenom. Iako je, na prvi pogled, to bilo veliko bogatstvo, moramo znati da viteze ne može nadoknaditi plijen ma koliki bio.

Salahudin je bio tužan zbog ove nesreće, ali nije mogao napustiti El-Kudus. Smatrao je svaku nesreću manjom od ponovnog pada grada u krstaške ruke. Protivnici Ričardove neodlučnosti, po pitanju napada na Jerusalem, unijeli su razdor u krstašku vojsku. Ričard se bojao propadanja, te je zbog toga naredio povlačenje prema Jafi ne želeći napadati Jerusalem. Ovo je bila radosna vijest za muslimane. Salahudin je naredio da se obavi

namaz zahvalnosti. Muslimani su ga u radosti i zadovoljstvu obavili.

Ne želimo odugovlačiti oko pregovora između dvije strane čiji je cilj postizanje konačnog dogovora. Treba spomenuti da je Ričard odustao od zahtjeva za vlašću nad Jerusalemom zadovoljivši se da svetim mjestima kršćana upravljaju kršćani. Također je zagarantirana sigurnost hodočasnicima sa Zapada. Ove slobode su kršćanima bile priznate i prije Prvoga krstaškoga rata. Ričard je uvjetovao da Askelan ostane pod krstaškom vlašću, što je Salahudin odbio. Pitanje ovog grada je bio kamen spoticanja u pregovorima. On je tada bio u rukama krstaša. Salahudin se, zatim, uputio prema Jafi gdje su se rasplamtjele borbe. Konačan rezultat ovih borbi je povlačenje muslimana po preciziranom planu nakon dolaska neprijateljskog pojačanja. Iz nepoznatog razloga, Salahudin je naišao na otpor nekih boraca. To je izazvalo njegovu srdžbu, ali se strpio.

Ričard se razbolio. Sultan je smatrao prikladnim pitati za njegovo zdravlje, poslati mu lijekove, voća i snijega. Ovaj humani gest je utro put dogovoru. Postignut je konačni dogovor koji je ograničio krstašku vlast na priobalje od Sura do Jafe. Askelan je vraćen muslimanima. Kršćanska sveta mjesta su bila pod njihovom ingerencijom, a njihovim hodočasnicima je garantirana sigurnost

bez plaćanja bilo kakvih dažbina. Ovi uvjeti su omogućili Salahudinu da zadrži El-Kudus i ovlada Askelanom, veoma bitnim i osjetljivim geografskim područjem. Uvjeti mu nisu dozvoljavali ništa više, kao da je postignutim primirjem želio ugasiti srdžbu opozicije i nadomjestiti izgubljena sredstva i vojsku.

Obje strane su se snažno obradovale primirju, kao da su i jedni i drugi ponavljali stihove:

Rat je ono što ste saznali i okusili,
Sve ostalo su priče i pretpostavke.

Posljednji plamenovi svjetiljke

Sada ćemo govoriti o posljednim plamenovima svetiljke ovog velikog viteza. Ne znam zbog čega osjećam vatru boli, kao da gledam svjetiljku koja dogorjeva i baca posljednje zrake. To je zbog toga što sam pratio Salahudinov život i vidim ga pred sobom. Gledam detalje njegovoga života o kojima sam govorio, kao da mi, jedan za drugim, promiču pred očima. Opažam svaki njegov drhtaj i zamišljam bore na njegovom licu. Došavši do ovog poglavlja, izgleda mi kao da sam svjedok zadnjih trenutaka ovog viteza. Osjećam žeravicu boli koja u mojoj duši raspaljuje vatru tuge za herojem koji je proveo trnoviti i teški život pod udarima uragana braneći čast i dostojanstvo islama.

Koliko sam nastojao obuzdati osjećanja, ali bez uspjeha. Ona su kulminirale kada sam pročitao zapis Behaudina ibn Šedada o zgraženosti ljudi iznenadnom viješću o Salahudinovoj smrti. Iskreno sam osjetio da sam jedan od onih o kojima Ibn Šedad govori: "Toga dana je islam i muslimane zadesila nedaća kakva ih nije zadesila od vremena smrti pravednih halifa. I tvrđava, i grad i čitav svijet bili su prekriveni tugom čiju veličinu jedino Allah

zna. Tako mi Allaha, čuo sam neke ljude kako su poželjeli da se žrtvuju i budu otkup za njegovu smrt. Te riječi sam čuo samo toga dana. I doista, po sebi i drugima znam, kada bi smo se mogli žrtvovati i zamijeniti Sultana, to bismo i uradili."[39]

Ibn Šedad je štur, on ne zna kitnjasto pisati. Ovdje govori o onome što misli i čemu je svjedok. Ko je vidio Sultanova osjećanja nakon postignutog sporazuma, shvatio je da je i duševni bol umnogome pomogao u raspirivanju bolesti. Ovaj sporazum je dao oduška muslimanima od stalnih nedaća i borbi, zbog čega ga je Salahudin i prihvatio. S druge strane, bio je izvor bola i sjete ovoga junaka, jer se on mogao smiriti jedino potpunim protjerivanjem neprijatelja koji je, bez ikakvoga prava, došao okupirati muslimansku zemlju. Sablju je isukao samo da bi obznanio taj cilj. Sada, kada je potpisan sporazum pod uvjetima koji se ne podudaraju s njegovim nadanjima, ne pitaj za bol koji je ovaj vitez krio u dubini duše. Ali, on taj bol nije želio proširiti na ljude oko sebe kako ne bi i oni zapali u teško stanje. Izlazio bi u lov i pripremao hranu. Puno je dijelio, slušao vjerska predavanja i slušao poeziju – kao da je bio potpuno mirne savjesti i spokojne duše.

Međutim, to nije ugasilo vatru u prsima ovoga ambicioznog viteza. Na to ukazuju riječi kadije Ibn

[39] *En-Nevadir es-Sultanije*, str. 250.

Šedada koji je bio uz njega u trenucima samoće: "Tako mi Allaha, Sultan nije bio naklonjen primirju. U toku pregovora, govorio mi je da se boji mirovnog sporazuma. Govorio je: 'Ne znam šta će biti sa mnom, neprijatelj će možda ojačati. Ova zemlja im je ostala, a mogu i povratiti izgubljeno.'"[40]

Duh plemenitosti i viteštva je ovladao njime nakon ratificiranja ugovora. Mnogobrojne kršćanske grupe su požurile obići Jerusalem. Ričard se pobojao da Salahudin ne pomisli kako ovo mnoštvo nagovještava sumnjivu budućnost, te je poslao pismo kojim mu odobrava sprječavanje dolaska hodočasnika koji ne nose njegovu posebnu dozvolu. Povjerljivi vitez je odgovorio: "Ovi hodočasnici su došli do svetih mjesta nakon velikog truda, ne mogu ih otjerati." Čak je naredio da se svima servira hrana.

Stigla je vijest o Ričardovom iznenadnom povratku u Englesku. Vidjevši vjesnike mira, Salahudin je odahnuo. Uputio se prema Damasku prolazeći kroz sela i gradove. Dočekivan je poput velikog osvajača. Obilazio je i obnavljao primorske tvrđave. Slušao je ljudske potrebe i udovoljavao im nasmijana lica. Doček u Damasku je bio iznad svih očekivanja. Pomiješao se s običnim ljudima, družio se s njima i slušao njihove želje. Radost koju je vidio prilikom dolaska, podstakla ga je da se duže

[40] *En-Nevadir es-Sultanije*, str. 237.

zadrži u ovom gradu, a poslije toga otputuje u Egipat. Da Salahudin i dalje nije osjećao bol, ne bi se iznenada razbolio kada je izišao susresti hadžije koje su se vraćale iz Mekke. Lično je izišao susresti se s hadžijama. Izražavao je tugu što nije mogao obići Mekku, nije znao da je on vodio borbu koja je iznad svake borbe. Nije bilo ni jedne hadžske sezone da nije učestvovao u nekoj od bitaka ili da nije ostvario pobjedu.

Zar je ovaj junak – kome su se suze slivale niz obraze što nije u hadžijskoj karavani – zaboravio da se djela cijene prema namjeri i da džihad kojem je posvetio cijeli život prevazilazi svaki drugi vid borbe. Buktinja imana ga je nagonila da se zamisli: obavljao je namaz, davao zekat, postio – jedino nije obavio hadž. Slušao je olakšice o kojima su pričali Kadija Fadil i Ibn Šedad. Međutim, ono što može zadovoljiti razum, ne može zadovoljiti svijest i savjest.

Neću puno govoriti o bolesti našeg viteza. Sve je trajalo dvanaest dana u kojima je mnogo oslabio. Posljednje večeri je osjetio da se primakao kraj. Pozvao je šejha, jer je želio slušati ajete Allahove knjige. Kada je šejh došao do ajeta: *A uspjeh moj zavisi samo od Allaha; u Njega se uzdam i Njemu se obraćam,* Sultanovo lice je, obasuto osmjehom, zaigralo. Predao je dušu svome Gospodaru uoči

četvrtka, 27. safera 589. godine u pedeset sedmoj godini života.

Vijest o njegovoj smrti je potresla muslimane poput zemljotresa. Njegov sin Melik Zafir je primao saučešća. Jezici nisu bili u stanju govoriti. Ono što oni nisu mogli kazati kazivale su suze. Ova vijest se proširila čitavim svijetom, svi sinovi ummeta su ga oplakivali. Neprijatelji ga nisu mogli opisati ničim što bi mu okrnjilo muževnost ili ukaljalo viteštvo. Među njima ima onih koji su posvjedočili istinu.

Rijetka ličnost

Viteški karakter je okitio Salahudina posebnim plemenitim svojstvima. Ovdje podrazumijevam islamsko viteštvo koje objedinjuje sve odlike plemenitosti, čovječnosti, hrabrosti i milosti. Te osobine se ogledaju u rijetkim i izvanrednim karakteristikama koje spoznajemo dok čitamo stranice islamske historije. One su ispunjene mirisom tih osobina. Autori biografija ovog velikog viteza znaju za ta plemenita svojstva. Ona su učinila trajnim njegov spomen i podstakla priču o njemu.

Klasični autori su ove osobine spominjali odvojeno od bitaka. Kadija Behaudin ibn Šedad je kazivanjima otpočeo knjigu *En-Nevadir es-Sultanije* i tako bio od koristi čitaocu pružajući mu sve nužne informacije o ovom junaku u kontinuiranom nizu. Autor ih ne završava opširnom analizom, kao što čine drugi. Priroda pisanja u tom vremenu se odlikuje neprekidnim nizom. Čitalac izlazi sa zadovoljavajućim informacijama koje ukazuju na jedinstven sadržaj, izbjegavajući nepotrebna filozofiranja koje često puta bacaju maglu na horizonte pogleda.

Zbog toga će ono što je kadija Ibn Šedad pisao biti izvor ovog poglavlja. On je bio pravnik, muhadis i učač Kur'ana, nije imao ambicija postati historičar. Uložio je trud govoreći o velikom primjeru dobra i reforme. Svoje iskreno djelo je napisao poslije Salahudinove smrti, kada se povukao s položaja i posvetio tišini.

Ne bi navodio ništa što ne bi pojasnilo događaje kojima je on lično prisustvovao. Bio je jedan od najbližih Salahudinovih prijatelja. Prvi put se susreo s njim u političkoj deputaciji Sultana i jednog od vladara Mosula. Prilikom prvog susreta, Behaudin je bio žestok sa Salahudinom držeći se svoga stava. Salahudina su zadivile njegova iskrenost, istinoljublje i povjerljivost. A također je i gosta zadivilo Sultanovo ponašanje. Odlučio je da, nakon obavljanja povjerenog mu zadatka, pristupi njegovoj vojsci. Vidio je da Sultan teži povratiti ugled i slavu islama što je kod njega izazvalo osjećaj divljenja i pouzdanja. Prijateljstvo je došlo do tog stepena da je kadija Ibn Šedad postao jedan od dvojice učenjaka kojima je Salahudin ukazivao posebne počasti – prvi je Kadija Fadil, a drugi kadija Ibn Šedad.

Kadija, fekih i muhadis je započeo poglavljem *Njegova ustrajnost u vjerskim principima i odnos prema šerijatskim propisima*. Ovo pitanje treba biti u fokusu interesiranja svakog pravnika, muhadisa

i kadije. On spominje da je vođa poznavao sve ono iz fikha o čemu bi se raspravljalo i učestvovao u raspravi iznoseći vlastito mišljenje. "Iznio bi lijep stav, iako nije bio fekih. Na osnovi toga, na površinu je izbijalo njegovo čisto vjerovanje i ispravne ideje."[41] Ovo znači da je Sultan dobro poznavao opći duh šerijata, iako nije ovladao fikhskom terminologijom koju su autori citirali. Šta više tražiti od vladara i političara do da poznaje duh i principe šerijata.

Veliki učenjaci su sabrali sve ono što je govorio o vjerovanju. Veoma revnosno je vodio brigu o vjerovanju i usađivao ga u duše i umove svoje djece. Oni bi to napamet ponavljali pred njim. Sunijski pravac u Egiptu je rezultat onoga što je on znao i shvatao.

Nije uzimao olakšice. Uprkos velikom teretu, nastojao je obaviti svaki namaz u džematu. Kada bi ga zadesila bolest pa ne bi mogao ići u džamiju, pozvao bi posebnog imama i za njim klanjao namaz. Klanjao je i noćne namaze. Posljednji namaz je klanjao stojeći. Kada je zekat u pitanju, treba napomenuti da je preselio a da nikada nije ispunio nisab. U sadaku je utrošio čitav imetak. Nakon smrti, u njegovoj kasi su pronašli četrdeset sedam novčića i jedan gram zlata. Iza sebe nije ostavio ni kuću, ni avliju, ni bašču, ni njivu. Njegov najslabiji emir je posjedovao mnogo više. U

41 *En-Nevadir es-Sultanije*, str. 5.

danima bolesti je bio prinuđen uzimati lijekove tokom ramazana. Naredio je Kadiji Fadilu da sve propuštene dane zapiše u posebnu svesku kako bi ih nadoknadio kada ozdravi. Nekada bi postio i nailazio na prijekore ljekara.

Imao je veliku želju obaviti hadž, ali mu ratne prilike nisu dozvoljavale. Nisu isti oni koji ostavljaju džihad, pa makar i obavili hadž, i oni koji se na Allahovu putu bore imecima i životima. Kazivanje o Salahudinovoj brizi o ovim propisima ukazuje na snažnu vezu sa Gospodarom. Štaviše, sve to ukazuje da je njegova strpljivost u trenucima nepremostivih kriza posljedica vjerovanja. Vjerovao je da Allah vodi brigu o njemu i da će mu, nakon muke, pružiti olakšanje.

Pošto današnji autori nastoje pronaći ključ za svaku ličnost, ja se usuđujem kazati da je ključ Salahudinove ličnosti čvrsto vjerovanje. Možda kadija Ibn Šedad potvrdi ovu moju konstataciju:

"Salahudin je, Allah mu se smilovao, bio čovjek skrušenog srca i tanahnih osjećanja, puno je plakao. Kada bi slušao učenje Kur'ana, srce bi mu omekšalo. U većini slučajeva, oči bi mu se orosile suzama. Puno je volio slušati hadis. Kada bi čuo za nekog čuvenog i autoritativnog šejha, Salahudin bi ga ugostio i pažljivo slušao njegove riječi. Pozvao bi sve prisutne da slušaju – djecu, robove i svitu. Naređivao je ljudima da sjede iz poštivanja prema hadisu. Ako ne

bi učenjak želio ići na Sultanova sijela, Salahudin bi mu išao i slušao njegova predavanja."[42]

Možda je najbolji pokazatelj Sultanovog imana slučaj koji Ibn Šedad detaljno spominje, ali sam ga ja prinuđen rezimirati. Dok je Sultan boravio u El-Kudusu, došla mu je vijest da su se Franci složili zajedničkim snagama napasti ovaj grad. Sultan je okupio emire i posavjetovao ih da opkole i napadnu vojni konvoj, a da El-Kudus isplanira svoju odbranu. Međutim, oni nisu prihvatili Sultanovo mišljenje. Počeo se javljati razdor. Sultan se okrenuo tužna srca i stisnutih grudi. Čitavu noć nije zaspao. To je bilo uoči petka. Vidjevši njegove lipteće suze, kadija Ibn Šedad ga poče tješiti. Govorio mu je: "Gospodaru, predlažem ti da klanjaš džumu u Mesdžidul-aksi i da, između ezana i ikameta, klanjaš dva rekata u kojima ćeš, na sedždi, moliti Allaha da te nadahne pravom odlukom i daruje ti pobjedu." Sultan je prihvatio kadijin prijedlog. Do njega je stao kadija Ibn Šedad i čuo njegove tihe dove. Zajedno su molili Allaha da zaštiti El-Kudus. Klanjači su izišli, Sultan se smirio. Uvečer je stigla vijest da je krstašima zavladao razdor. Jedna grupa nije prihvatila napasti El-Kudus dok je Salahudin u njemu i dok ga štiti. Veliki dio njihove vojske je krenuo u drugom pravcu. Salahudinovo lice je zablistalo, bio je siguran da mu je dova uslišena.

[42] *En-Nevadir es-Sultanije*, str. 7.

Ovo su samo neki aspekti utjecaja islamskog vjerovanja na Sultanove postupke. Kada je u pitanju pravednost, ona se najbolje ogleda u sudskom vijeću koje je zasijedalo svakoga ponedjeljka i četvrtka i kome su prisustvovali svi islamski pravnici, učenjaci i podanici koji su željeli. Svako mu se mogao požaliti bez ikakve zapreke. Pažljivo bi ga saslušao i naredio pisaru da zapiše adekvatno rješenje koje bi se odmah izvršilo. Na ovim sijelima je bilo bitnih pitanja vezanih za Sultanovu porodicu, rođake i mnoge emire. Ali, Sultan je istinu stavljao na prvo mjesto. Jednom prilikom ga je napao neki čovjek zbog ostavštine umrloga roba. On je tvrdio da je taj rob bio njegovo vlasništvo prije nego je prešao kod Salahudina. Svjedoci su kazali drukčije. On nije bio zadovoljan rezultatom. Sultan ga je nakon presude pozvao i poklonio mu nešto ličnog imetka: "Ovo je moj imetak i poklanjam ti ga." Čovjek se vratio skoro ne vjerujući u to što čuje.

Plemenitost i darežljivost nisu čudni za viteza poput njega. Udjeljivao je u trenucima tegobe, kao i u trenucima rahatluka. Čak su mu blagajnici skrivali ono malo imetka što bi ostalo. Zbog toga su ga kritizirali i neki rivali, ali im je on odgovarao: "Imetak koji prelazi preko osnovnih potreba hrane i odijevanja je zemlja, zbog čega ga zadržavati?" Pristizala su mnoga pisma s molbom za darove ili zajmove. Ta pisma je Salahudinu čitao Ibn Šedad

i on im je sa radošću udovoljavao. Kadija kaže: "Ja sam se stidio brojnih pisama, iako sam znao koliko je on darežljiv."

Ono što ste na stranicama ove knjige mogli pročitati o Salahudinovom ratovanju ukazuje na izvanredno herojstvo i junaštvo. To je bilo viteštvo nepokolebljivog vjernika. Ibn Šedad je rekao: "Allah mu se smilovao, kada god bi se rat rasplamsao, on bi lično išao u redove muslimanskih vojnika. Probijao se kroz vojsku od desnog do lijevog krila. Raspoređivao je odrede i naređivao napredovanje ili zauzimanje bitnih položaja. Osmatrajući neprijatelje, skoro da bi im se primakao. Između dva reda bi mu se proučila dva dijela hadisa. Ja sam rekao: 'Hadis se slušao na svim plemenitim mjestima, ali nije između dva bojna reda. Ako Sultan smatra da to treba, bilo bi dobro.' Dok smo jahali na konjima, malo zastajući malo idući, doveli su mu nekog ko je čitao hadise."[43]

Čvrsti i pouzdani iman je uveličao čvrstinu i postojanost ovog heroja u trenucima strahote. Smatrao je neprijatelje neznatnim, makar ih bilo poput pijeska. Kada bi se dogodio poraz njegove vojske, ostajao bi postojan. Gledao bi sigurnije mjesto i tu se povlačio. Nastavljao bi borbu sve dok poraz ne bi pretvorio u pobjedu.

43 *En-Nevadir es-Sultanije*, str. 15.

Ljubav prema džihadu je najveća preokupacija njegovoga života. Čovjek se približavao njegovom sijelu kada bi se govorilo o džihadu na Allahovom putu i velikoj nagradi. Kadija mu je sastavio knjigu o pravilima džihada koja je sadržavala ajete, hadise i kazivanja o prethodnim generacijama. Sultan je puno vremena provodio nad njom. Poklonio ju je sinu Meliku Efdalu kako bi mu upotpunio uputu.

Desilo se da jednom u El-Kudusu klanja bajram-namaz. Nakon toga, Allah mu je rasprostranio prsa, te se uputio prema Askelanu, obilazeći priobaljske gradove. Zatim se htio vratiti. Savjetnici su se pobojali da bi ga Franci mogli napasti jer mu je pratnja mala, te su mu predložili da se malo zaustavi. On je bio uporan i nastavio prema planu. Stao je na morskoj obali s Ibn Šedadom. Njegove nade su plivale mnogo dalje od poprišta na šamskom području. Rekao je Ibn Šedadu: "Ispričat ću ti nešto što tajim. Ako Allah olakša te oslobodimo još ovu obalu od krstaša, podijelit ću gradove emirima, ostaviti oporuku i oprostiti se od svih. Zatim ću zaploviti morem i uputiti se ka ostrvima. Slijedit ću nevjernike sve dok ne iskorijenim nevjerstvo s lica Zemlje ili umrem."[44] Ibn Šedad je rekao: "Te riječi sam shvatio ozbiljno." Između njega i Sultana je nastavljen dijalog o ovim plemenitim porukama, ali ga sada ne možemo iznositi.

[44] *En-Nevadir es-Sultanije*, str. 17.

Kada je u pitanju strpljivost u trenucima nedaća, najljepše je oslikana u Ibn Šedadovim riječima. On je otkrio rudnik rijetkog moralnog bogatstva koje može postojati jedino kod viteza kojeg karakterizira izvanredna hrabrost i viteštvo. Sultan se razbolio, što je uzrociralo krvave rane po njegovom tijelu. Čirevi su se iz pasa spustili prema koljenu, tako da nije mogao sjediti. Naslonio bi se na stranu kako bi mogao razgovarati s posjetiocima, ali nije uzdisao zbog rana. Ostavio je hranu, jer je morao sjediti da bi pružio ruku. Sve ovo ga je oslabilo. Kada bi mu donijeli hranu, naredio bi da bude podijeljena siromasima koji su stajali pred vratima.

U toku ove krize, saznao je za borbe jednog njegovog emira i kršćanskog vojskovođe, te da je neprijatelj u prednosti. Naredio je da ga ponesu tamo, i lično raspoređivao desno i lijevo krilo, strpljivo podnoseći bolove i tegobe zbog čireva.

U drugoj prilici, iako je bio bolestan, saznao je da su se krstaši uputili prema Tellu želeći porušiti bunareve. Napustio je šator i uputio se prema ratištu. Rasporedio je vojsku: na čelu desnog krila je postavio brata Melika Adila, sina Melika Zahira je postavio na čelu lijevog krila, a sina Melika Efdala u centar. Zatim je uzeo učešće u borbi. Neprijatelj se povukao prema izvoru, a Sultan ga je slijedio. Sunce je žestoko peklo, Salahudin je privezao glavu

mahramom zbog žestoke žege. Tako je proveo čitav dan dok nije pala noć i borba zaustavljena.

Ljekar ga je čitavu noć liječio, odvraćao od borbe i molio da ostane u šatoru kako se rane ne bi uvećale. Ali, čuvši bubnjeve, požurio je da se nađe na pročelju vojske. Na čelo je postavio sinove i braću, jer nije mogao voditi prethodnicu. Naredio je vojsci da podigne što više zastava i bajraka kako bi neprijatelj vidio veliku masu i uplašio se. To se i dogodilo. Salahudin je ostvario blagoslovljenu pobjedu.

U jeku borbe, stigla mu je vijest o djetetovoj smrti. Savio je pismo ne pokazujući nimalo tuge. Nije želio smanjiti odlučnost vojske. Ali, uprkos tome, oči su plakale, nije mogao spriječiti suze. Isto tako je postupio kada mu je stigla vijest o smrti sinovca Tekjudina, jednog od velikih viteza. Tužno je savio pismo dok se nije završila bitka. Zatim ga je uzeo i počeo žestoko plakati. I ljude oko sebe je rasplakao. Ibn Šedad je rekao: "Ljudi, molite Allaha za oprost, jer ovakvo stanje nema smisla." Sultan tada reče: "Da... da... Molimo Allaha da nam oprosti..." Ušutio je.

O njegovoj blagosti i širokogrudosti govore i Franci. Probijao se kroz gužvu molilaca koji su mu čupali ogrtač tako da se nije mogao kretati, te je stao. Jedna od Ibn Šedadovih zgoda zbila se prilikom zajedničkog jahanja, jednog vjetrovitog

i hladnog dana. Kadijina mazga je požurila ispred Sultanove, te mu je poprskala odjeću blatom s kopita. Salahudin se samo nasmijao. Kadija je želio zaustaviti mazgu i ići iza Sultana kako se ovo ne bi ponovilo, ali mu je Sultan naredio da ostane na svom mjestu.

Nestrpljivost onih koji su se žalili na nepravdu prihvatao je smireno i tolerantno, puno je primjera čije bi se navođenje odužilo. Jedan Kurd mu se obratio teškim riječima koje ne bi trebalo reći ni običnom čovjeku, a kamo li Sultanu. Sultana je obuzela velika srdžba, pa se uputio prema šatoru. Njegov sin Melik Zahir je pomislio da će izdati oštru naredbu i pobojao se obratiti mu se. Sultan je oprostio brzopletniku. Posjetiocima je prinio voće govoreći: "Jedite, jedite da biste zaboravili šta se desilo."

Čak su i Franci znali za njegovu tolerantnost. Kada bi neko učinio grešku i bojao se kazne svog grofa, pribjegao bi Salahudinu obznanjujući da ga on štiti. Salahudin bi ga prihvatio i počastio. Ali bi naredio nekom da ga nadgleda bojeći se spletke. Već ranije sam govorio o ženi kojoj je nestalo dijete, pa je došla Sultanu. On je sve uradio da je usreći, našao joj dijete i unio radost u njeno oko. Zadovoljit ću se kazivanjem onoga što sliči ovim izvanrednostima. Možda je najbolji završetak iznošenja Ibn Šedadovih riječi spominjanja

njegovoga govora: "Bio je lijepog ophođenja, blagog morala i prijatnog humora. Poznavao je porijeklo Arapa i njihove bitke, poznavao je njihovu historiju. Dobro je poznavao porijeklo konja, tako da je čovjek od njega mogao čuti korisne stvari koje nije mogao doznati od drugoga. Bio je lijepoga morala i raspitivao se o bolesti, liječenju, hrani, piću i promjenama stanja ljudi. Njegovo sijelo je bilo čisto od bestidnog govora. U njegovom prisustvu, ljudi su spominjani samo po dobru. O ljudima je volio slušati samo dobro. Nikada ga nisam vidio ili čuo da pribjegne psovki ili vrijeđanju. Nikada pred njega nije izišlo siroče, a da nije molio za milost njegovim starateljima i udijelio mu. Ako bi iz porodice imao nekog odraslog na koga bi se mogao osloniti, predao bi mu to siroče. U suprotnom, dao bi mu dobra koliko mu je potrebno da ispuni potrebu i predao ga nekom ko bi brinuo o njegovom odgoju."[45]

Ako je kadija Ibn Šedad bio blizak Sultanu, ako je sa njim jeo, putovao i poznavao njegove tajne, onda ni poznati andalužanski putopisac Ibn Džubejr ne prednjači niti posustaje za njim. On je obišao razne krajeve islamskog svijeta i susreo se s bezbroj kraljeva i sultana. Među njima je i sultan Salahudin, koji je jedini izazvao njegovo divljenje. O Salahudinu je govorio:

[45] *En-Nevadir es-Sultanije*, str. 28.

"Ova zemlja pripada različitim sultanima, kao što je slučaj s kraljevima manjih andalužanskih oblasti. Svi su se oni ogrnuli ogrtačima vjere, svi nose veličanstvene nadimke koje ne mogu opravdati. Ove nadimke nose i podanici i kraljevi, i bogataši i skitnice. Među njima nema nikog s nadimkom koji mu priliči ili svojstvom kojeg je dostojan, osim Salahudina – vladara Šama, Egipta, Hidžaza i Jemena – poznatog po plemenitosti i pravednosti. Ovo ime je u skladu s pojmom koji označava i slijedi značenje koje nosi.

Imena kraljevina nisu na svome mjestu,
Poput su mačke koja puhanjem želi postati lav.[46]

Na mnogo mjesta se ponavlja Salahudinovo ime uljepšano mirisom pohvale, ali tu pohvalu potvrđuje praktična realnost i lično svjedočanstvo ovoga putopisca. Puno bih odužio navodeći sve što je Ibn Džubejr kazao o Salahudinu. Zadovoljit ću se dvjema temama iz njegovog putopisa, onoga što je kazao nadahnut iskrenošću i poštivanjem. Sve je to istina i potvrđeno predanjima velikih historičara. Ibn Džubejr je rekao:

"Sva dostignuća i veličine ovoga grada – Aleksandrije – su, u suštini, zasluga njegovog vladara: medrese i internati za studente i pobožnjake. Oni su došli sa različitih strana i pronašli utočište, profesora

[46] *Rihletu Ibn Džubejr*, str. 228.

koji ih podučava nauci, umjetnosti i ostvarenje ambicija." O ovome je dugo govorio, a to ću tekstualno spomenuti u narednoj temi. Zatim je, slijedeći prethodno, rekao: "Zadivljujući je slučaj kada se je neko želio primaći Sultanu savjetima, te mu je spomenuo da je mnogo onih koji uzimaju dnevni obrok bez potrebe želeći živjeti ljepše. Umalo trud ovog savjetnika nije uspio. Jednoga dana je Sultan izišao u šetnju izvan grada i sreo grupu ljudi koji su zalutali u pustinju. Izmorile su ih glad i žeđ. Raspitao se o njihovom stanju i oni su mu kazali da su krenuli obići Časni hram u Mekki. Kazali su da su krenuli kopnom i preživjeli teške muke u pustinji. On reče: 'Da su stigli ovi i da su zalutali ovako kako su zalultali u nepoznata bespuća i podnijeli muku koju su podnijeli, a svaki da je u rukama nosio zlata i srebra koliko je težak – bila bi obaveza da učestvuju. Ne prekidaj običaj koji smo prakticirali. Čudim se onima koji rade protiv ovih i nastoje nam se približiti prekidanjem onoga čime nas je Allah zadužio da radimo radi Njegovoga zadovoljstva.'"

Kada je druga tema u pitanju, on kaže: "Jedna od velikih zasluga ovog sultana i trag koji mu je donio lijep spomen je ukidanje hadžijskog poreza. Hadžije su nailazile na nevolje i nepravdu prilikom plaćanja poreza i smatrale su ga poniženjem. Možda je bilo i onih koji nisu imali dovoljno vrijednosti, a

bili su dužni platiti porez. On je iznosio sedam ipo egipatskih dinara i to je bila pojedinačna obaveza. Neki ne bi bili u stanju platiti tu dažbinu i susretali bi se sa bolnim patnjama. Sultan je ukinuo ovaj prokleti porez nadomješćujući ga hranom. To je veoma lijepa zamjena. Olakšao je put hadžijama. Allah je pomogao vjernike ovim pravednim sultanom i oslobodio ih velikih problema i briga. Zahvaljivati njemu dužan je svako ko smatra da je obavljanje hadža jedan od temelja islama. Porezi su bili rasporstranjeni i u Egiptu. Svaki prodavac i kupac je morao plaćati poreze, čak je bila obaveza plaćati porez i za piće vode iz Nila. Ovaj pravedni Sultan je ukinuo sve ove proklete novotarije, proširio pravdu i uspostavio sigurnost."

Kazali su o Salahudinu

Nećeš naći da je iko više hvaljen u našoj književnoj tradiciji od Salahudina. Pjesnici su na sva usta govorili o njegovoj postojanosti, vjeri i konstantnom uspjehu. U isto vrijeme, njihove duše su ključale od srdžbe zbog neprijatelja koje je Evropa poslala da im okupiraju zemlju i nasilno zauzmu domove. Hvaleći Salahudina, davali su oduška plamtećim osjećanjima. Da niko ne napiše biografiju ovog velikog viteza, dovoljno bi bilo ono što su pjesnici ostavili.

Dr. Ahmed Bedevi je sačinio bibliografiju pjesnika koji su hvalili Salahudina i njihovih sakupljača, navodeći izvor pjesme, ime zbirke i stranicu tradicionalnih enciklopedija. Ovo je istraživačima književnosti olakšalo izučavanje pjesničkog stila Salahudinovog vremena.[47]

Historijska poezija je veoma bitan faktor u buđenju duha ummeta. Jedna pjesma kazana u povodu nekog velikog historijskog događaja je poziv koji će se vjekovima ponavljati. Pogledaj pjesmu

[47] *Književni život za vrijeme krstaških ratova*, 434-438.

Ebu Temama o padu Amurije, ona je ovjekovječila Mutesima do Sudnjeg dana. Mnogo je halifa prije njega imalo ovakve uspjehe – El-Mehdi, Harun er-Rešid, Me'mun – ali oni nisu imali nekog poput Ebu Temame. Mi znamo o svim pohodima Sejfu-devlea protiv Bizanta, ali ne zbog toga što su to historičari zapisali. Oni su mnogo više pisali o drugima. Sejfu-devle je imao Ebu Tajjiba el-Mutenebija koji je učinio trajnim njegove pohode.

Ovo govorim žaleći današnju arapsku poeziju koja se pretvorila u ukrštene i zagonetne riječi izgubivši utjecaj na ljude. Nijedan od zagovarača *slobodne poezije* ne može ispjevati pjesmu koja će se ponavljati u najvažnijim prilikama. Poezija je karakteristika stare arapske književnosti, danas se ne zna da li je to poezija ili proza – da je bar proza koju ljudi mogu shvatiti.

Pred ogromnim brojem veličanstvenih pjesama na koje dr. Ahmed Bedevi ukazuje, našao sam se u nedoumici šta odabrati. Oni koji su hvalili Salahudina nisu bili na istom stepenu. Divani su sakupljeni, te na jednom mjestu imamo sve što je kazano o Salahudinu. Među njima su Kadija Fadil, Ibn es-Saati, Ibn Sina el-Melik, Usame ibn Munkiz, Sebt ibn Teavuzi, Ibn Unejn, Ammare el-Jemeni. Ako se istraživač ograniči samo na analizu onoga što su oni iznijeli, vidjet će pjesničko umjeće koje prikazuje hvaljenog u najboljem svjetlu. Bila bi očita nepravda ograničiti

se na one čiji divani kruže među studentima i zapostaviti grupu pjesnika čijoj poeziji nije pridavana pažnja, te njihove pjesme nisu sakupljene u jedan divan. Možda ove skromne stranice doprinesu da se baci tračak svjetlosti na njihov književni trud i budu podsticaj onima koji se žele upustiti u avanturu otkrivanja i oživljavanja nepoznatih pjesnika i onoga što je pohranjeno na stranicama starih rukopisa. Krivica ne leži na nepoznatim pjesnicima, već na onima koji su se okrenuli letargiji zadovoljni onim što je sabrano u štampanim divanima i nekoliko knjiga o Salahudinu.

Možda će zanemarivanje autora velikih i štampanih divana biti nedostatak ovog poglavlja ili, čak, nepravda prema Salahudinu, jer ću zapostaviti brojne stihove. Ovo je tačno. Ono što tu nepravdu umanjuje je činjenica da ne navodim sve već samo primjere. Koliko god poznatih pjesama odabrao, ostat će neke koje, možda, mogu biti i ljepše od odabranih. Ovo me je podstaklo da odaberem pjesnike za koje prije nisam čuo. Jedan od njih je i slijepac Seade ibn Abdullah el-Humsi koji je pjevao o Salahudinovim djelima. Imao je sposobnost oslikavanja neviđenog, onoga o čemu je samo slušao. Ako je Ebu el-E'ala uspio dirnuti čitaoce opisom ratnih oklopa koje nikada nije vidio i čak ih bolje opisao od onih koji su ih vidjeli, onda je i

Seade ibn Abdullah el-Humsi bio u pravu opisujući Salahudinovu vojsku u nekolicini pjesama.

Budi spokojan, bajraci tvoje vojske su bezbrojni,
Budi sretan, stubovi tvoje kuće su sigurni.

Vojska je raširena poput skakavaca,
Zrna pijeska možeš izbrojati, ali ne i njih!

Nebesa su prekrivena oblakom prašine
Građevina od kanala ispod koga je stub.

U tami blista vatra sa njegove sablje
Sa nje kapa krv, a ona kao da plamti.

Vatra se razgorjela na rukama plemenitosti
Munja koju gromovi prate.

Nije zemlja demona kada god se pozove
Niti je svaki lav iz oaze Biše.

Koplje njegovo je opijeno,
Ne trijezni se dok mu sablja poput ptice cvrkuće.

Svakodnevne tegobe koje ga susreću – kada bi
Amra ibn Vuda zadesile, strpljivost i izdržljivost bi mu uništile.

Izbij sablju iz ruku njihove odlučnosti,
Kada se sablja vrati u korice koje ne pašu.

Ne boj se, šiljci na vrhu koplja plod su
Slatkog ukusa, a gorka tikvica slave je medonosna.

Ko sabljama bude prosio,
Prema njemu će gradovi kao djevice pohrliti.

Ova snažna poezija zaklanja sve rečeno na ovu temu. Osjetilni opis oblaka koji se uzdigao nad stubovima kopalja i sabalja koje prolijevaju krv i plamte ukazuju na izvanrednu vještinu predstavljanja čulnog u vidljivo. Njegova naučna naobrazba je očigledna, jer govori o Amru ibn Vudu, lavu Biše, začarane zemlje. Njegov precizan opis vrhova kopalja sa slatkim plodovima i plemstva koje osjeća slast, uprkos gorkoj tikvici koju kuša na putu hrabrosti, i djevica koje prose sabljama prevazilazi sva očekivanja. Autor govori o vojsci, a ne o vojskovođi, jer je vođstvo napravilo dobar odabir vojske.

U drugoj kasidi postoji predivan opis Salahudina; pjesnik je opet pribjegao osjetilnom preslikavanju. Kao da je time potvrdio vojne borbe koje su ranije, na predivan način, opisivali Ebul-Eala i Bešar. On nije ništa slabije opisao Salahudinov bajrak, sablju, koplje i ata:

Žut, leprša pobjedom, postignut
Snagom, drugi ga nisu mogli doseći varkom.

Razvihoren odlučnošću vlasnika
Dok nije dostigao najvisočije mjesto.

Sablja je britka, oštrica hitra,
Preteći je može samo smrtni čas.

Čvrstinu Jusufove sablje nije nazubilo
Ništa osim pobjede snagom poduprijete.

Kada je u desnici njegovoj, sliči blistavoj
Munji koja najavljuje kišni oblak.

Seade je želio potvrditi sposobnost preslikavanja, ali ne ljudskih misli ili glasova savjesti kojima je bliži i koji su mu jasniji. On želi govoriti o vizuelnim stvarima, lepršavom bajraku, oštroj i vitkoj sablji, koplju koje izgleda duže u rukama viteza, atu koji pobeđuje vjetar...

Zvijezda prolazi pored punog mjeseca u noćnoj tami,
Soko u dolini Šera napada lava...

Sada ćemo ostaviti ovog autora i okrenuti se drugom, isto tako, malo poznatom autoru Fitjanu Eš-Šaguri. Nastojao sam saznati o njemu i njegovom životu nešto uvjerljivo, ali nisam došao ni do čega, osim što znam da vodi porijeklo iz mjesta Eš-Šagur. Ako nismo uspjeli ništa saznati o njegovom rođenju i odgoju, saznali smo da je pratio Salahudinove podvige od Bitke kod Dimjata do Bitke na Hitinu. Iz onoga što Ibn Hilekan spominje u *Vefijatul-eajanu* saznajemo da je jedno vrijeme stanovao u Ez-Zebdanu, čija je priroda veličanstvena. Pohvale koje je ostavio o Salahudinu nadomješćuju nedostatak informacija. Na izvanredan način opisuje propale nade krstaša kod Dimjata kada ih je Salahudin porazio i natjerao na povlačenje. Ovo je bio prvi Salahudinov viteški podvig nakon Esedudinove smrti. Eš-Šaguri pjeva:

Kada dođoše u Dimjat poput nadošla mora
A on nije imao puno ljudi koji bi pred talasima stali.

Toliko ih je da se izbrojati ne može
Hiljade i hiljade konja i jahalica.

Naoružani kopljima, sretoše se s blistavim kopljima
Koja oštrači dobro naoštriše.

Obliazili su je morem sa svih strana
Ali je ona od smrti zaštićena bila.

Vidio je pas, bizantinski car, to njeno osvajanje
Pa se pobojao da bi njihove majke bez djece ostale.

Nije im ulilo nadu da će se dočepati svojih gradova
Kako bi zaštitili utvrđenja.

U ovim stihovima, čitalac uočava sporost poetskog djelovanja. Ovakav način pisanja je prepustio mjesto dinamičnim osjećanjima kroz koja prolazi ustreptala duša nakon velike pobjede na Hitinu. Pjesnik je spontano izrekao pjesmu čija su neobuzdana osjećanja neovisna od umjetničkog dotjerivanja. Najljepši detalji ove pjesme su opisi Salahudinove skrušenosti, veličine i čežnje ljudi za njim nakon saznanja o svim njegovim poduhvatima. O Bici na Hitinu, Fetjan kaže:

Putovala je vojska paganstva onoga dana kada ste se sukobili
Jedni druge su na put u neplodnu zemlju nagonili.

Odaslao si vrhove kopalja prema njihovim prsima
Napili su se crnoga ugruška krvi.

Pokazala im se samo dolazeća zvijezda
Odmah iza Ifrita, prokletog i okrenutog.

Ko od njihove vojske nije uništen,
Ko iz njihove skupine nije zarobljen?

Čak su i njihovi najbolji vojnici prodavani
I po bijednim cijenama otkupljivani.

Osigurao si njihove porodice i sačuvao svetinje
Od njih si otklonio smrtne prijetnje.

Gospodar tvoj je vidio samo kako naređuješ
Dobro da se čini, zlo prezireš.

Skrušen i skroman pred Uzvišenim Allahom,
A zaslugom tvojom je umanjio moć silnika.

Sluh nije lišen pohvala i čestitki
I radosnih vijesti muslimanima upućenih.

Prošli su vladari, ali nisu postigli ni deseti dio
Slave i ponosa koji su tebi dati.

Čini se da je ova kasida izrečena na jednom sijelu, jer nosi lahkoću izražaja i značenja, što je čini tekućom poput bistrog potoka. Kada pjesnika iznenadi nešto što voli, on je u stanji izreći misli bez usporavanja ili odugovlačivanja, jer je sporost u nekim trenucima rezultat nedostatka inspiracije i pjesničke neplodnosti.

Ibn Džubejr je poznat samo kao putopisac, ne smatramo ga pjesnikom, jer je njegova poezija

neznatna. Njegov biograf kaže: "On je sačinio divan koji je posvetio tugovanju za suprugom, kao da je bio preteča pjesnicima ovoga stila. Divan mu je izgubljen, ostala su nam samo upečatljiva sjećanja s putovanja. Na stranicama ovog putopisa je i priča o Salahudinu, njegovim vojnim pohodima i herojskim podvizima."[48]

Ibn Džubejrov putopis, također iznosi i žalbe na radnike i poreznike u Aleksandriji koji su hadžijama sa sjevera Afrike nametali porez koji nisu bili sposobni plaćati. Nakon toga, Ibn Džubejr govori da su ove žalbe stigle do Salahudinovih ušiju koji je naredio da se problem riješi iz samilosti prema hadžijama.

Razlog zbog kojeg ga spominjem je izvanredna pjesma koju je ispjevao u čast oslobođenja El-Kudusa Salahudinovom zaslugom. Inteligentni putopisac je posjetio Istok više puta, vidio zlodjela Franaka i nasrtaje na slabašne muslimane. Ovo je za njega bila još jedna briga. On je Marokanac, vidio je strahote koje su španski kršćani činili muslimanima nakon pada Andaluzije i muhadžirluka u Maroko. Oni su govorili o zlodjelima i nesrećama što je Ibn Džubejrovo srce paralo. Kao da je odlaskom na hadž želio odahnuti od problema, ali je na Istoku našao katastrofu koja je bila oličenje nesreće u najgroznijem obliku. U Salahudinu je primjetio

[48] Vidi poglavlje: *Rijetka ličnost.*

tračak svjetlosti. Kada je Salahudin osvojio El-Kudus, ovaj tračak se rasplamsao i postao svjetionik. O ovom podvigu su pjevali pjesnici, a pjevao je i Ibn Džubejr:

Na tvom blistavom horizontu
Zasijala je zvijezda sreće.

Raduj se, jer se vratovi neprijatelja
Pod tvojom sabljom povijaju.

Koliko si im nesreća nanio,
Poput lava u njegovom leglu.

Slomio si krst natjeravši ih na poslušnost,
Allah neka te za to djelo obilno nagradi.

Uložio si trud u napadima na njih,
Pa si ih porazio i nesretnim učinio.

Tvoja vojska je gromom pomognuta,
Pa napadni kada želiš ili se strpi.

Svi su uništeni i potopljeni
Pred naletom talasa tvoje vojske.

Pomogao si vjeru Gospodara čovječanstva,
Pa te On Kraljem Pomagačem prozvao.

Napao si kraljeve u njihovim domovima
I gordo koračao u saburijskom panciru.

Oslobodio si parče svete zemlje
I čistotu u njega vratio.

Došao si do El-Kudusa
I oteo ga iz ruku nevjernika.

U njemu si svjetionik Upute
Podigao i u život ga vratio.

Za koliko ljudi je Allah sačuvao ovo osvajanje
Od vremena prvih, prohujalih,

I tebe nakon El-Faruka odabrao
Da na kraju vremena postigneš to.

Ljubav prema vama je usađena u njihovim dušama
Spomenom vašim u čovječanstvu.

Ljepota ove pjesme ne leži u lahkoći izrižaja, iskrenim idejama i toplim osjećanjima. Ona, pored svega toga, opisuje i stav muslimana sjeverne Afrike prema Salahudinu. Ona nas obavještava da je islamski svijet bio jedno tijelo i da vještačke granice ne sprječavaju miješanje i podjelu osjećanja onih koji uživaju u blagodati islama. Muslimani su na svakom mjestu jedinstveni u nadanjima i bolovima. Ova činjenica izaziva strah unutarnjih i vanjskih neprijatelja islama. Kada govorimo o vanjskom neprijatelju, onda su krstaški ratovi na Istoku i Zapadu njihovi najočigledniji rezultati. Kada je u pitanju unutarnji neprijatelj, svjedoci smo brojnih poziva u nacionalizam, neofaraonizam, berberstvo i neofenicizam. Svi ti pozivi su usmjereni protiv islama. Ali su se plašili njegovog spominjanja kao što se čovjek kojeg je nekada ujela zmija plaši zmije.

Oni su pribjegavali različitim oblicima pokazivanja ljubavi i laskanja želeći, tako, prikriti prljave namjere u razbijanju interesa islamske države. Međutim, njihova nastojanja su ostala bezuspješna, jer nisu mogli utrnuti Allahovo svjetlo.

Pjesnici su ukazali i na opasnost koja je nastupila kada su krstaške vojske pohrlile iz Evrope nakon oslobađanja El-Kudusa želeći ga povratiti, ali su znali da je Salahudin visoki bedem uz koji će se teško ispeti. Znali su da Salahudinov džihad u odbrani El-Kudusa neće malaksati pred nasrtajem novih nedaća i problema. Rešid ibn Nablusi je anoniman pjesnik, jer se o njemu zna veoma malo. Od njega je nešto sačuvano u trećem tomu *Fevatul-vefijata* od Ibn Šakira i drugom tomu *Er-Revdatejna*. Ovaj pjesnik je želio usmjeriti Salahudinovu pažnju prema ozbiljnim dešavanjima, iako Salahudin nije bio nemaran prema tome. Napisao je pjesmu u kojoj hvali Salahudina:

Teško Francima, a teško i njihovim majkama
Među njima se pronicljiv onako kako jeste cijeni.

Koliko si ih udarcima rasturio kada bi se sakupili
I koliko si ih kopljima sakupio kada bi se razasuli.

Zaštitnik zemlje El-Kudusa se ne plaši
Sačuvaj Bože da ga strah obuzme, niti zlo susretne.

Riječi *lijepa strpljivost* pa do kraja stiha podsjećaju na ono što je Ibn Džubejr kazao kada je

prekorio neke vladareve savremenike što uživaju u blagodatima, spavaju u kadifi i udobnom životu daju prednost nad džihadom a ne bdiju sa Salahudinom. Neki su čak kovali spletke smatrajući Salahudinove pobjede svojim porazima.

Ovo su primjeri nepoznatih autora koji su pjevali o Salahudinu. Njegovim preseljenjem na Ahiret, ove pohvale su prerasle u bolne tužbalice. One imaju zapaženo mjesto u studijama književnosti. Ne želim izazivati bol čitalaca spominjanjem onoga što su osjećali pjesnici kada ih je pogodio razorni zemljotres koji im je umalo uništio duše. Salahudinov gubitak je najbolje opisan u stihovima:

Smrt Kajsova nije samo jedna smrt,
Tom smrću je građevina naroda srušena.

Prilozi

1. Hronologija života Salahudina Ejubija

532. (1137) Rođen je u Tikritu;

559. (1163) Po prvi put je u vojsci Eseduddina Širkuha otputovao u Egipat.

562. (1166) Ponovo je u amidžinoj vojsci otputovao u Egipat.

564. (1168) Preuzeo mjesto namjesnika.

567. (1171) Pao je fatimijski hilafet.

569. (1173) Planirana zavjera kojom bi se oživio fatimijski hilafet, ali je osujećena.

569. (1173) Preselio Nurudin ez-Zenki.

570. (1174) Salahudin je otputovao u Šam kako bi ojačao tamošnje jedinstvo.

572. (1176) Pokušaj atentata na Salahudina u Ismailiji.

572. (1176) Ponovo se vraća u Egipat.

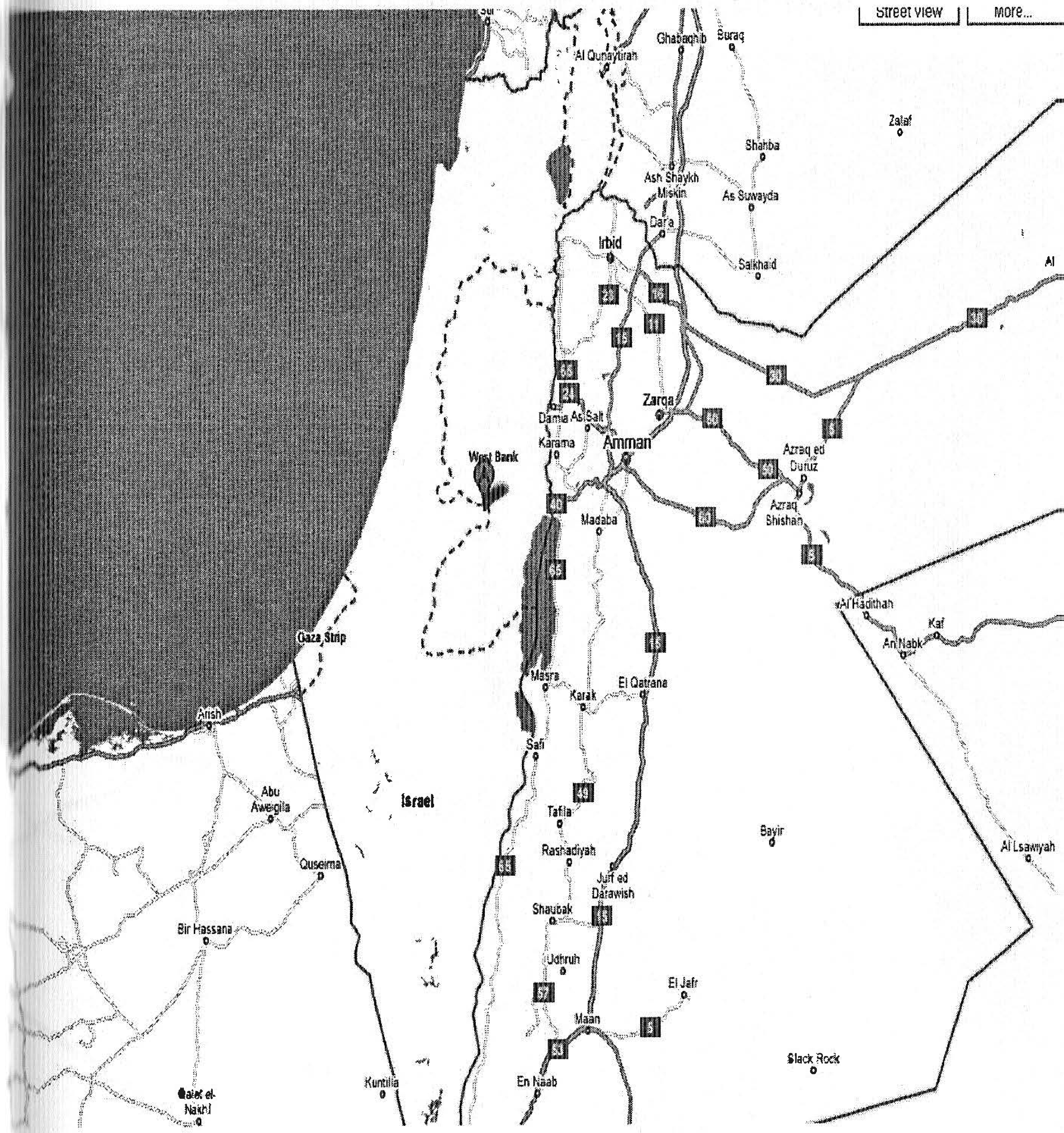
573. (1177) Pobjeda nad krstašima

574. (1178) Salahudin se vratio u Šam.

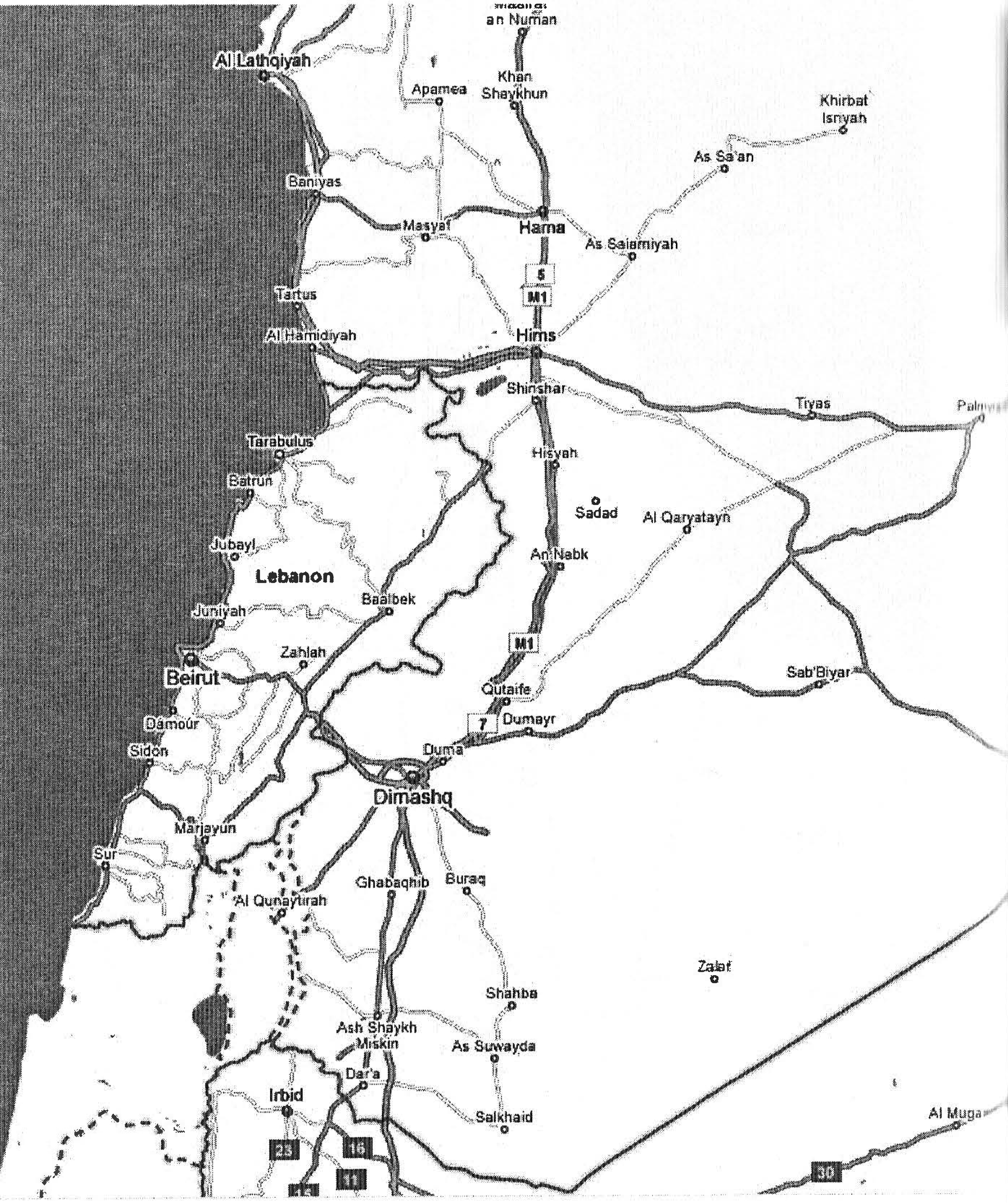
576. (1180) Brojne pobjede nad krstašima.

576. (1180) Osnovana egipatska flota i počelo formiranje pomorskih snaga.
578. (1182) Vratio se u Egipat, a zatim ponovo otišao u Damask.
583. (1187) Trijumfalna Bitka na Hitinu.
583. (1187) Oslobođen El-Kudus.
587. (1191) Bitka kod Akke.
589. (1193) Ugovor kod Ramle.
589. (1193) Preselio Salahudin, Allah mu se smilovao.

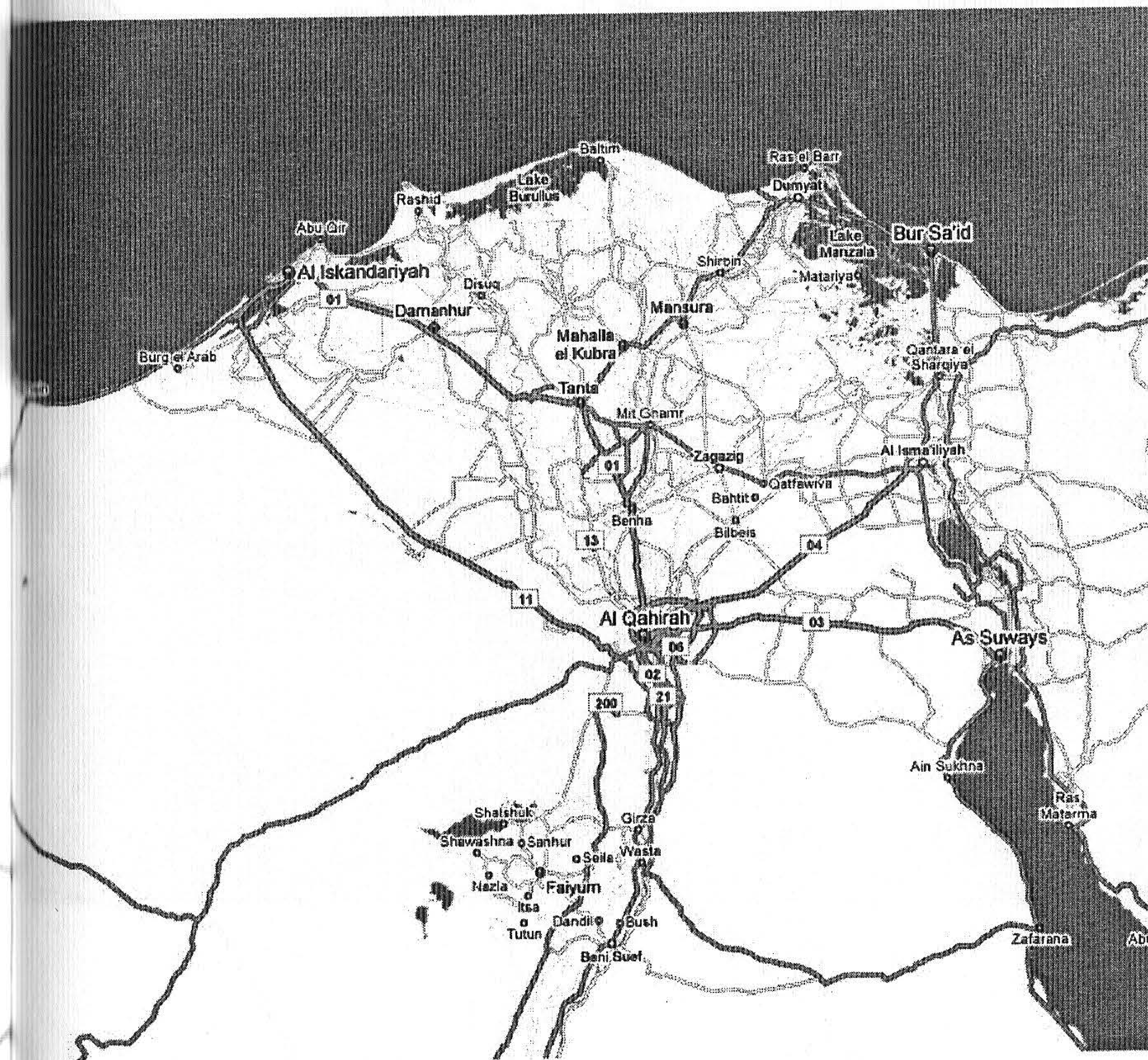
2. El-Kudus

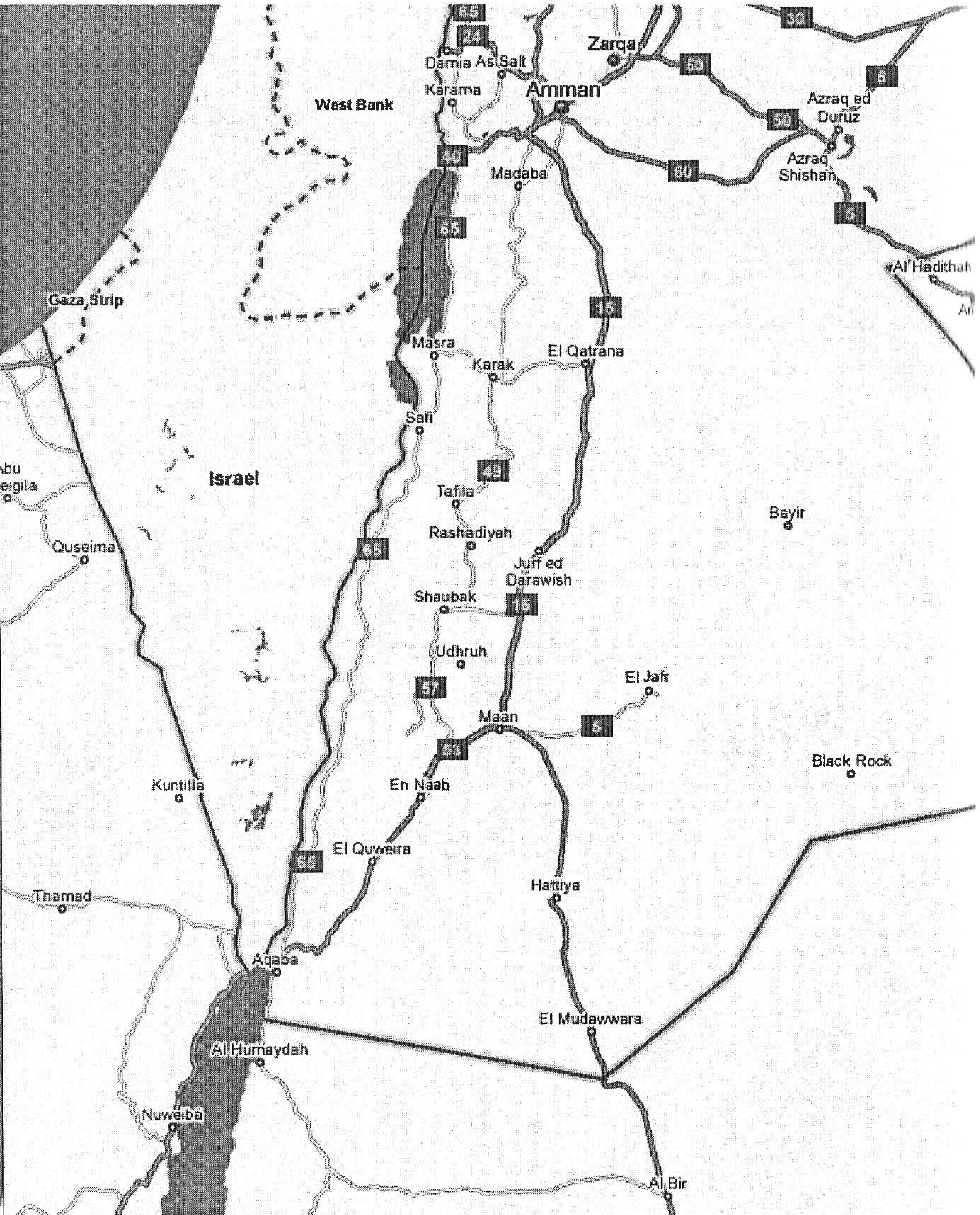
3. Priobalje današnjeg Libana i gradovi koji su bili najčešća meta krstaša

4. Egiptska oblast s Dimjatom i Aleksandrijom

5. Šamska oblast s Kerekom i Šubekom

6. Salahudinova država 1187. Godine, za vrijeme Bitke na Hitinu

Sadržaj